Mødet med Nicobarernes klima

Danske strategier for kolonisering 1755-1848

SIMON RASTÉN

DET HUMANISTISKE FAKULTET
KØBENHAVNS UNIVERSITET

DET HUMANISTISKE FAKULTET
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Mødet med Nicobarernes klima

Danske strategier for kolonisering 1755-1848

SIMON RASTÉN

Kandidatspeciale
Københavns Universitet
Det Humanistiske Fakultet
Afdeling for Historie ved SAXO-Instituttet

Vejleder: Søren Ivarsson
Afleveringsdato: 29. februar 2012

Abstract

Encountering the climate of the Nicobar Islands: Danish strategies of colonization 1755-1848

SIMON RASTÉN: MA thesis, University of Copenhagen, The SAXO Institute at the Faculty of Humanities, Department of History, February 2012

So far, nature and environmental issues have broadly been neglected in relation to the history of Danish colonialism. Inspired by recent international research this study explores Danish attitudes and responses towards the unfamiliar climate and environment of the Nicobar Islands in the Bay of Bengal. The islands were attempted colonized several times by Denmark-Norway in the period 1755-1848, however with little success. Diseases – primarily malaria – greatly hindered the colonial ambitions. According to prevalent medical theories, it was widely held that the tropical environment induced an imbalance in the constitutions of Europeans. The climate was thus seen as a hindrance to the colonization process.

The study identifies and analyses the development of different strategies and methods of colonization applied to overcome these challenges. It is demonstrated that the Danes responded in two different, but interrelated, ways in their attempts at securing health and coping with life in the Nicobarese climate. The first strategy had a defensive approach and was based on the assumption that it was possible for humans to acclimatize to different environments. In order to ease this process of adaptation a number of measures were taken, including the location of healthy places, regulation of dietary and the construction of proper housing. The other main strategy is characterized by a more offensive attitude towards nature. It attempted to improve and transform the physical landscape into a cultivated, civilized and thereby healthy land by deforestation and drainage. It is argued that this offensive strategy gained greater importance during the nineteenth century as negative experiences and new theories on race led to a growing pessimism regarding the ability of Europeans to adapt to life in the tropics. In a wider perspective the study also contributes to the discussion on the production of "colonial knowledge" by showing how local information and experiences from the Nicobarese were incorporated into the Danish colonization strategies.

Forord

Dette speciale er udsprunget af forskningsprojektet *Fysiske levn fra danske koloniseringsforsøg på Nicobarerne*, der i 2006-2007 var en del af den videnskabelige Galathea3 ekspedition og Nationalmuseets Tranquebar Initiativ. På grund af omlægninger af ekspeditionens oprindelige rute kom korvetten Vædderen aldrig til Nicobarerne. I stedet fik jeg mulighed for – gennem skriftlige kilder i adskillige arkiver i Danmark og Tyskland – at undersøge de danske kolonianlæg fra perioden 1755-1848. Projektet mundede ud i rapporten *Danske koloniseringsforsøg på Nicobarerne* og sidenhen i artiklen *Encountering the climate of the Nicobar Islands*.[1]

Jeg havde fra starten en idé om, at de mange oplysninger om sten, kalk, tømmer og tækningsmetoder kunne bruges til at fortælle en større historie. At enkeltdelene kunne stykkes sammen, som det var sket med de bygninger, jeg søgte efter. Ud fra kilderne blev jeg bekræftet i, at kolonisternes huse spillede en særlig rolle, men jeg havde svært ved at forstå den fulde betydning heraf. Først da jeg bredte min søgning ud, erfarede jeg, at husene blot udgjorde én ud af mange metoder i kolonisternes forsøg på at overleve på Nicobarerne. Konstruktionen af husene kunne ses som et udtryk for kolonisternes reaktioner overfor et fremmed klima og en fremmed natur. Denne erkendelse ledte til en videre udforskning af, hvad jeg her har betegnet som koloniseringsstrategier.

Tak til Bikubenfonden for økonomisk støtte samt Esther Fihl, A. R. Venkatachalapathy, Niklas Thode Jensen, Kjeld Borch Vesth, Jonas Jensen og Malte Eichberg for værdifulde diskussioner og kommentarer.

---

[1] Rastén 2007; Rastén, Encountering the climate of the Nicobar Islands, artikel under udgivelse. Om projektet, se Rastén 2008.

Indhold

INTRODUKTION **1**
Natur, klima og konstruktionen af troperne 3
Lokal viden i det koloniale møde 6
Nicobarerne og et dansk perspektiv på kolonihistorien 8
Kilderne og strukturen 12
De danske koloniseringsforsøg 14

KAPITEL 1: Klima, krop og race **17**
Nicobarernes miasmer og frygten for klimaet 18
Klima og race 24
Valget af kolonister – slaver eller frie folk? 28
Konklusion 34

KAPITEL 2: Tilpasning og akklimatisering **36**
Undersøgelsen af landet – fra Polzenhagen til Galathea 38
Betydningen af steder 43
Kost og levevis 48
Brugen af medicin og lokal behandling 53
Opbygning af kolonien 58
Frygten for degenerering 65
Konklusion 67

KAPITEL 3: "Climatets Forbedring" **69**
Repræsentationer af landskabet 70
Drømmen om en koloni 77
"Oprydningen" af skoven 79
Forbedring af naturen – fra transformation til civilisering 83
Fornuft og "kolonial viden" 88
Konklusion 93

KONKLUSION **95**

Kilder og litteratur **101**
Arkivalier 101
Trykte kilder 103
Litteratur 105
Illustrationer 113

Bilag **114**
Oversigt over danske koloniseringsforsøg 114
Oversigt over upublicerede koloniseringsforslag 115

Kort over Nicobarerne med de danske kolonier 1755-1848.

Introduktion

> …lad Lykken føje Tog[t]et fra Norden og krone deres Mod med Hæld: lad om nogle Aar Nicobars mørke Skove og giftige Moradser forvandles til lyse Lunde, hvor nyttige Træer give Forraad til at bygge Huse og Skibe tilligemed velgiørende Skygge. Lad disse omvexle med Riisagre, Pebermarke og Haver, hvor de meest velsmagende Frugter samles, hvor Specerietræerne udbrede Vellugt…
>
> (Bendix Prahl 1804, s. 290)

Den europæiske ekspansion var i sit udgangspunkt mere rettet mod kolonisering af natur end af mennesker. Efterspurgte varer som krydderier, sukker og te var alt sammen naturprodukter, der kunne skaffes direkte adgang til gennem opdyrkning, primært i tropiske områder. At dette krævede arbejdskraft, og at denne hovedsageligt blev fundet udenfor Europa i kraft af afrikanske slaver, var en konsekvens heraf men ikke målet. Det var med andre ord naturen og dens produkter, der skulle udnyttes. Derudover var en følge af ekspansionen, at europæere fra 1600-tallet mere systematisk begyndte at gøre sig erfaringer med livet i fremmede omgivelser. Sømænd, handlende, soldater, embedsmænd og missionærer oplevede på egen krop livet i nye geografiske lokaliteter med alle de ændringer det medførte. For mange blev mødet dog kun kortvarigt, idet de blev ramt af sygdom og død. Det tropiske klima mentes ifølge tidens udbredte krops- og sygdomsforståelse at være den væsentligste årsag til sygdommene, og i bestræbelserne på at sikre en bedre overlevelse udvikledes nye strategier og metoder til at overvinde de fysiske forhindringer for koloniseringen.

Det kan således synes oplagt, at naturen, eller med et moderne ord *miljøet*, må inddrages som en del af den koloniale historie, men som det vil fremgå af det følgende, har dette ikke desto mindre været et overset emne i en dansk sammenhæng. Denne undersøgelse skal således læses som et indledende forsøg på at introducere naturen i den danske kolonihistoriske forskning og at vise en række nye perspektiver, der udspringer heraf. Specialet drejer sig om danske reaktioner på

et fremmed landskab og klima i perioden 1755-1848. Det handler om mødet med øgruppen Nicobarerne i den Bengalske Havbugt og om tilgangen til naturen som et objekt for kolonial udnyttelse, transformation og frygt. Udviklingen af danske koloniseringsstrategier og rationalerne bag disse er hovedtemaet for analysen. Målet er dog samtidig på et mere overordnet plan at klarlægge nogle basale processer omkring tilblivelsen af, hvad man kan betegne som "kolonial viden", nemlig, med historikeren Philip B. Wagoners definition: "those forms and bodies of knowledge that enabled European colonizers to achieve domination over their colonized subjects around the globe."[1] Denne type viden var essentiel for selve koloniseringsprocessen og bestod af en bred vifte af oplysninger om klima, befolkning, medicin, botanik, arkitektur, kortlægning og geografi. Den kan betegnes som nyttig viden om, *hvordan* man koloniserer, hvilket for Nicobarernes vedkommende grundlæggende drejede sig om opdyrkning af nyt land, udvinding af naturressourcer, samt sikring af europæernes og de øvrige kolonisters overlevelse.

I sit forsøg på at klarlægge begrebet kolonialisme har historikeren Jürgen Osterhammel opstillet følgende definitioner: "'Colonization' designates a *process* of territorial acquisition, 'colony' a particular type of sociopolitical *organization*, and 'colonialism' a *system* of domination."[2] Osterhammels skelnen mellem kolonisering og kolonialisme, fungerer som et brugbart udgangspunkt for forståelsen af den danske tilstedeværelse på Nicobarerne. Den danske kolonisering kan bedst karakteriseres som en række enkeltstående koloniserings*forsøg*, der aldrig udvikledes til egentlig kolonialisme i Osterhammels definition. Betegnelsen *koloniseringsstrategier* skal derfor forstås i forbindelse med den konkrete *proces* med at underlægge sig nye territorier og landskaber, og det er ikke kolonialismen som overordnet begreb eller *system*, der er i fokus. Danskerne var optaget af at finde frem til "en bedre og rigtigere Fremgangsmaade"[3] for koloniseringen af Nicobarerne. Dette behov udsprang som følge af de skæbnesvangre udfald, der blev karakteristiske for de gentagne mislykkede koloniseringsforsøg; lige fra den første ekspedition i 1755 til de sidste kolonister evakueredes i

[1] Wagoner 2003, 783.
[2] Osterhammel 1999, 4.
[3] RA KK 2131 II, Lichtenstein, "Forslag til Nikkobar-Øernes Kolonisation", København, 15. juli 1801.

1848. Størstedelen af kolonisterne omkom i korte træk som følge af sygdomme, især malaria, og projektet måtte til sidst helt opgives.

Natur, klima og konstruktionen af troperne

Når naturen og klimaet er centrale for emnet hænger det sammen med datidens forståelse af kroppen. De uvante høje temperaturer og skadelige miasmer i luften mentes ifølge de vestlige medicinske teorier at skabe ubalancer i europæernes konstitutioner, hvilket resulterede i udbrud af især febersygdomme. Europæernes møder med tropiske klimaer udgjorde derfor som udgangspunkt et problem.

Historikeren Mark Harrison har overbevisende argumenteret for, at man generelt kan spore to overordnede reaktioner på denne klimatiske udfordring: (1) en tilgang, der fokuserede på gradvis tilpasning til klimaet og (2) en tilgang, der stræbte efter at ændre på de naturlige betingelser og landskabet.[4] Ud fra en indisk kontekst har Harrison peget på, at de europæiske medicinske tekster fra 16- og 1700-tallet overvejende fokuserede på tilpasning og undgåelse af sygdomme, mens 1800-tallet var præget af forsøg på aktivt at ændre miljøet, bl.a. gennem store sanitetsreformer.[5] Han kæder denne udvikling sammen med en stigende pessimisme omkring europæeres muligheder for tilpasning, der udsprang af en overbevisning om individuelle racers grundlæggende biologiske forskelligheder.

En lignende udvikling karakteriserer overordnet set de danske reaktioner på Nicobarernes klima, men det må fremhæves, at de to forskellige tilgange ikke udelukkede hinanden indbyrdes. De må i stedet opfattes som sideløbende bestræbelser på at sikre kolonisternes overlevelse og udnyttelse af naturens ressourcer. Jeg vil betegne disse to overordnede tilgange som henholdsvis defensive og offensive ud fra den måde, hvorpå de forholdt sig til de fysiske omgivelser. Ingen af de danske koloniseringsplaner fokuserede udelukkende på den ene af tilgangene, men der vil blive argumenteret for, at de offensive idéer om aktivt at transformere og forbedre Nicobarernes landskab og klima gradvist vandt større tilslutning. På trods af denne overordnede udvikling var der dog i samtiden bestemt ikke konsensus omkring metoderne til kolonisering af uopdyrkede områder i troperne.

---

[4] Harrison 1999.
[5] Ibid., 21.

Uenighederne bundede grundlæggende i modsatrettede opfattelser af det tropiske klima og troen på menneskets evne til fysisk at tilpasse sig nye omgivelser. Det følgende er derfor også et studie af danske holdninger til troperne, repræsenteret i form af Nicobarernes natur, og af teorier om biologiske forskelle og race. Et hovedspørgsmål for den vestlige kolonisering drejede sig nemlig om europæernes muligheder for tilpasning og *akklimatisering*. Troperne var, som historikeren Warwick Anderson har formuleret det, "no place for a white man, and yet just the place for white dominion over man and nature".[6] Dette paradoks knytter sig til hele den vestlige ekspansion og er centralt for forståelsen af rationalerne bag de danske koloniseringsforsøg på Nicobarerne. Lad os derfor indledningsvist reflektere over kernen til problemet, nemlig det varme klima og begrebet troperne.

De danske kolonier i Indien, Afrika og Vestindien er almindeligvis blevet benævnt samlet under betegnelsen "tropekolonier".[7] På den måde er de ikke blot blevet skilt ud fra den almindelige Danmarkshistorie og de øvrige kolonier i de nordligere egne, men de er også blevet associeret med hinanden på trods af deres geografiske adskilte placering og åbenlyse forskelligheder. Herved er fastholdt en lang tradition der, som geografen og idéhistorikeren Clarence J. Glacken har vist, går helt tilbage til antikken, nemlig traditionen for at opfatte klimaets indflydelse som en afgørende faktor for dannelsen af kulturer og fysiske forskelle.[8] Historisk set er det tropiske klima blevet kædet sammen med dovenskab og ucivilisation, og dermed har det både udgjort en frygtet modpol til det civiliserede, tempererede Europa og et vigtigt argument i legitimeringen af den vestlige imperialisme. Forskellige folks "karakterer", dvs. fysiske og moralske egenskaber, var således et produkt af deres omgivelser. Selve ordet klima, eller "Climat", må derfor i den samtidige kontekst forstås i en langt bredere betydning end den nutidige, nemlig som et grundvilkår der bestemte og formede alt levende, herunder den menneskelige moral.

Historikeren David Arnold har i sin bog *The problem of Nature* fra 1996 argumenteret for, at det fysiske miljø helt op i det 20. århundrede er blevet benyttet som en bærende forklaringsmodel for historisk dynamik og forandring.[9] Hvad der i nærværende sammenhæng er

---

[6] Anderson 1996, 63.
[7] Se fx Fihl 1988, Brøndsted 1966-67 og Petersen 1946.
[8] Glacken 1967.
[9] Arnold 1996.

mere interessant er dog Arnolds forklaring på, hvordan en del af verden kom til at blive opfattet som anderledes for Vesten. Ifølge Arnold er det nødvendigt at forstå troperne som mere end et geografisk og fysisk rum, nemlig som en tankemæssig konstruktion, der er opstået i kraft af dens modsætning, det tempererede land:

> Calling a part of the globe 'the tropics' (or by some equivalent term, such as the 'equatorial region' or 'torrid zone') became, over the centuries a Western way of defining something culturally alien, as well as environmentally distinctive, from Europe (especially northern Europe) and other parts of the temporate zone.[10]

Konstruktionen af troperne var altså en vestlig måde at kategorisere en del af verden på, der opfattedes som anderledes end Europa. Begrebet "tropikalitet", hvormed Arnold betegner denne konstruktion, kan ses som en videreudvikling af de tanker litteraten Edward W. Said formulerede i sit indflydelsesrige værk *Orientalism* fra 1978.[11] Said fokuserede på stereotype opfattelser af Mellemøstens og Asiens folk og kulturer og fandt en grundlæggende vestlig diskurs om "den anden", der definerede forholdet til og repræsentationen af Orienten. Efterfølgende er Said dog blevet kritiseret for med sit litterære udgangspunkt at have overset de konkrete møder og den løbende proces, der formede idéerne om "de fremmede".[12] Uden at fralægge sig arven fra Said har historikeren Niels Brimnes foreslået at "flytte analysefeltet fra de europæiske universiteter og litterære saloner til steder, hvor de fremmede samfund gjorde sig gældende på en helt anden og håndgribelig måde: koloniadministratorernes retssale og regnskaber".[13] Jeg mener i forlængelse heraf, at de overordnede tanker om konstruktionen af troperne som idé er brugbare, men de må ses i tæt sammenhæng med de konkrete møder, der var en uomtvistelig del af den koloniale situation.[14] Det er derfor ikke repræsentationer set

---

[10] Ibid., 142-3.

[11] Said 1978.

[12] Se fx Brimnes 1992, 111; Brimnes 1999, 2; Brimnes 2004, 26; Driver og Yeoh 2000, 3.

[13] Brimnes 1992, 111. I sit detaljerede studie af konflikter mellem såkaldte højrehånds- og venstrehåndskaster i det koloniale Sydindien har Brimnes efterfølgende vist potentialet ved denne metode (se Brimnes 1999).

[14] Samtidig må vi være opmærksomme på ikke at gøre "tropikalitet" eller "orientalisme" til de eneste kategorier for "fremmedhed". Oplevelser og beskrivelser af det eksotiske var ikke udelukkende begrænset til geografisk fjerne lokaliteter, men fandtes også i det nære miljø. Et godt eksempel på dette er 1700-tallets beskrivelser af natmænd og den magiske verden, de associeredes med (se Krogh 1994, 2000a og

som isolerede idéer, der er i fokus, men derimod konkrete handlinger og rationalerne bag disse.

Lokal viden i det koloniale møde

Et kritikpunkt, der både er blevet rejst i forbindelse med orientalisme- og tropikalitetsbegrebet, er udelukkelsen af "de andres" stemmer i det koloniale møde.[15] Diskussionerne har gået på, hvilken, om nogen, rolle lokale agenter og lokal viden spillede i den europæiske kolonisering. Som fremhævet af Phillip B. Wagoner har der overordnet set været to forskellige holdninger til dette spørgsmål.[16] Den første position (af Wagoner betegnet den postkoloniale) har i forlængelse af Said primært opfattet de "koloniserede" som passive informanter i den europæiske videnskonstruktion og dominans.[17] Overfor dette synspunkt, er det blevet fremhævet, at det koloniale møde, især i den tidlige periode, i høj grad var karakteriseret ved en *dialog* mellem kolonimagten og den lokale befolkning.[18] Begge positioner bygger dog på samme grundlæggende idé om, at viden uløseligt er forbundet med magt og det europæiske koloniale herredømme.

Diskussionerne har hovedsageligt været ført med baggrund i Indien, altså i en væsentlig anderledes situation end Nicobarerne, der både fra indisk og europæisk side blev opfattet som et vildt område langt fra civilisationen. Danskerne mødte altså ikke etablerede, videnskabelige systemer som i Indien, men i stedet "primitive" naturfolk. På trods af denne klare distancering betød det ikke, som vi skal se, at lokal viden var uden værdi i den danske kolonisering. De fejlslagne koloniseringsforsøg blev gentagende begrundet i manglen på detaljeret viden om øerne. Et spørgsmål, der optog kolonisterne i en særlig grad, var, hvordan den lokale befolkning kunne leve tilsyneladende

---

2000b). Berømte studier som Carlo Ginzburgs *The Cheese and the Worms* (1981) og Nathalie Zemon Davis' *The return of Martin Guerre* (1983) har desuden mindet os om, hvordan vidt forskellige verdensanskuelser kunne eksistere sideløbende afhængigt af, hvilket samfundslag man tilhørte.

[15] Sivasundaram 2008, Irschick 2007, Brimnes 2004.

[16] Wagoner 2003, 783-786.

[17] Wagoner fremhæver bl.a. Ronald Inden (1986 og 1990), Nicholas Dirks (1989, 1993 og 2001) og Bernard S. Cohn (1987 og 1996) som repræsentanter for denne position (Wagoner 2003, 783).

[18] Wagoner kæder dette synspunkt sammen med bl.a. C. A. Bayly (1996) og Eugene F. Irschick (1994). I et dansk perspektiv kan man tilføje Niels Brimnes (1999).

ubesværet på øerne, mens udefrakommende alle blev syge og døde. I forsøgene på at forklare dette blev lokal levevis, kost, brug af medicinplanter samt teknikker til husbyggeri og placering af landsbyer studeret. Det kan diskuteres om denne proces berettiger betegnelsen *dialog*. David Arnold har fx argumenteret for, at udvekslingen af viden udelukkende kom de europæiske kolonimagter til gode.[19] At vidensindsamlingen havde et klart utilitaristisk og imperialistisk formål udelukker dog ikke, at selv "passive informanter" ofte opnåede noget gennem deres bidrag, det være sig brugbar ny viden, symbolsk prestige eller økonomiske fordele. Som fremhævet andetsteds, vil jeg derfor mene, at man kan beskrive det koloniale møde som en flydende forhandlingsproces.[20] Med henvisning til filosoffen Michel Foucaults relationelle forståelse af magt,[21] kan man hævde, at netop forhandling var helt central i den tidlige vestlige ekspansion. Som det vil fremgå var magtforholdet ikke altid til europæernes fordel, og de danske kolonister var i høj grad afhængige af lokal hjælp og "knowhow" i etableringen og opretholdelsen af kolonierne. Det er i denne forbindelse den lokale befolkning, nicobarerne, må inddrages i nærværende undersøgelse, og det må pointeres, at intentionen ikke har været at beskrive det koloniale møde fra "den andens" side.[22]

Øgruppen Nicobarerne består af 24 øer, hvoraf omkring halvdelen var beboede i den danske periode.[23] Såvel som i dag udgjorde nicobarerne den største etniske befolkningsgruppe, og de levede i mindre landsbyer langs kysterne.[24] Øerne var forbundet gennem et system af handel og udveksling af varer, men der var samtidigt store kulturelle og lingvistiske forskelle imellem indbyggerne.[25] Som følge af den

---

[19] Arnold 2006, 8.
[20] Rastén 2009, 44.
[21] Se Foucault 1983.
[22] Se i stedet Singh 2003.
[23] Den danske periode henviser her til årene 1756-1848, hvor Danmark – med mindre afbrydelser som følge af den britiske besættelse i 1801-02 og 1808-15 – formelt havde overhøjheden over Nicobarerne. Efter 1848 var der ingen dansk tilstedeværelse på øerne, der dog først officielt blev overdraget til England i 1868.
[24] Nicobarerne udgør i dag sammen med Andamanerne et Union Territory under Indien. Øgruppens samlede befolkning var i 2001 42.026, hvoraf nicobarerne udgjorde omkring 30.000 (Singh 2003, 79, 84). Et andet oprindeligt folk er Shompen-folket på Great Nicobar (Singh 2003, 83), som danskerne kun fik et perifert kendskab til på trods af ihærdige forsøg på at opnå kontakt (om bestræbelserne herpå, se Bille 1877).
[25] Singh 2003, 95, 143ff.

centrale geografiske placering på en vigtig, gammel handelsrute mellem Indien, Indonesien og Kina, var der etableret kontakt med fremmede skibe længe før danskernes ankomst.[26] Nicobarerne var vant til at udveksle varer, primært frugter og kokosnødder, i bytte for jern, tekstiler og tobak, men den europæiske ekspansion resulterede i en ny type kontakt. Fra 1500-tallet forsøgte portugisiske og senere franske missionærer i flere omgange permanent at etablere sig på øerne for at konvertere befolkningen til den kristne tro, dog uden den store succes.

De "danske" kolonister bestod på den anden side af en broget flok med mange forskellige religiøse, kulturelle og sociale baggrunde, hvoraf de fleste var udsendt helt eller delvist imod deres vilje. Blandt europæerne var militærfolk, sømænd, embedsmænd, soldater, håndværkere, præster, missionærer og videnskabsmænd. Den største gruppe udgjordes imidlertid af de indiske og indo-portugisiske soldater (sepoys) og arbejdere i dansk tjeneste samt af malaysiske, burmesiske og kinesiske kontraktarbejdere. Danskerne var således altid i undertal, ikke kun overfor den lokale befolkning men også i deres egen kolonі.[27] Denne konstant pressede situation resulterede i en nødvendig forsigtig fremgangsmåde i koloniseringen, og den understreger igen afhængigheden af lokal hjælp.

Nicobarerne og et dansk perspektiv på kolonihistorien

Forholdet mellem menneske og natur er traditionelt set blevet behandlet fra vidt forskellige vinkler afhængigt af fagtraditioner. Filosoffer, geografer, naturvidenskabsmænd og antropologer har alle beskæftiget sig med emnet. Senest har historikere også taget temaet op, enten som en del af medicinhistorien eller som det, der på dansk betegnes som miljøhistorie (på engelsk *environmental history*). Betegnelsen miljøhistorie er ikke for alvor slået igennem i Danmark, og når den er blevet benyttet har det ofte været i forbindelse med studier af

[26] Ibid., 131-154.

[27] RA ASK 2187b, Liste over mandskab på skibene Kongen af Danmark og Ebenezer, 16. januar 1756; Liste over mandskab på Nye Danmark, 1757; "Roulle over Mandskabets avancering", Dansborg, 30. august 1756; "Roulle over Rangordning", Dansborg, 30. august 1756; Liste over mandskab på Nye Sjælland, 1757; RA GTK 3306, "Mønster Rulle", 1831.

menneskelige påvirkninger af klima, fysiske landskaber og økosystemer.[28] Det er dog ikke målet her at undersøge de konkrete, fysiske indvirkninger på Nicobarernes natur og miljø, som de danske koloniseringsforsøg måtte have medført. Disse må, forsøgenes ringe gennemslagskraft taget i betragtning, under alle omstændigheder betegnes som ubetydelige. Det er derimod holdningerne til og handlingerne overfor naturen, der er i fokus for undersøgelsen.

Bo Fritzbøger har fremhævet, at miljøhistorien på mange områder befinder sig i udkanten af den historiske, humanistiske forskning.[29] Som påpeget af Arnold skal en del af forklaringen nok findes i en tendens til at opfatte "rigtig" historieskrivning som værende omhandlende kontakten mellem mennesker.[30] I den forbindelse er de fysiske omgivelser ofte blot blevet inddraget som en scene for historiske møder og udvikling og ikke som et selvstændigt objekt. Vender man blikket mod antropologien, har der traditionelt set været en stor interesse for menneskets oprindelse – et område der var tæt forbundet med udviklingen af raceteorier og de medicinske diskussioner omkring klimaets indvirkning på kroppen.[31]

Den nyere antropologiske og etnologiske forskning, der på mange måder har defineret den danske kolonihistorie i de seneste 20-30 år, har dog ikke taget temaet op, men i stedet haft fokus på kulturmøder. Kolonierne er her, for at benytte Mary Louis Pratts betegnelse, blevet opfattet som "kontaktzoner"[32] for konflikter og møder mellem forskellige kulturer og agenter.[33] Undersøgelser af kulturmøder i en kolonial kontekst har ført til mange givtige resultater, herunder en større forståelse af livet i kolonierne og dynamikken mellem lokale folk og europæere. Derudover har den antropologiske vinkel været et vigtigt skridt videre fra den tidligere historieforsknings fokus på farverige (danske) personligheder, kronologiske begivenheder, koloniadministration og danske handelskompagnier til en større inddragelse af den lokale befolkning og slaverne.[34] Synet på "de andre" har været

---

[28] For en historiografisk oversigt over miljøhistorien i Danmark og Norden, se Fritzbøger 2006.
[29] Fritzbøger 2006, 19.
[30] Arnold 1996, 1.
[31] Harrison 1996 og 1999; Arnold 1993 og Livingstone 1991, 1999 og 2002.
[32] Se Pratt 1992.
[33] Se fx Fihl og Venkatachalapathy 2009.
[34] Især den tidlige koloniale historieskrivning, hvor der ikke stod faghistorikere bag, er kendetegnet ved interessen for interessante personligheder og gode historier

et gennemgående tema for denne tilgang, og der er gjort forsøg på at bryde med tidligere tiders etnocentriske historieskrivning ved at vende perspektivet om og se europæerne udefra, nemlig med de lokales øjne. På grund af metodiske problemer som sprogbarrierer, og at størstedelen af de "koloniserede" folk ikke har efterladt sig skriftlige kilder, er denne type historieskrivning på trods af intentionerne dog ofte endt i det, Niels Brimnes har betegnet som "receptionshistorie"[35], nemlig som en analyse af synet på "de fremmede", mere end den har givet de "koloniserede" en egen stemme i mødet.[36] En række yngre historikere har dog på det seneste vist, at det kan lade sig gøre at lade de "subalterne" komme til orde eller i hvert fald at give et bedre indblik i deres liv.[37]

Uagtet resultaterne har den øgede fokus på møderne mellem mennesker haft den konsekvens, at naturen og landskabet enten helt er blevet overset i kolonial sammenhæng eller blot behandlet som de ydre rammer for kulturmøderne. Der bør dog for en ordens skyld nævnes nogle af de få tiltag, der har været til at inddrage naturen og klimaet som en integreret del af den danske kolonihistorie. I Vestindisk og Ghanesisk sammenhæng har historikerne Daniel Hopkins og Niklas Thode Jensen berørt emnet ud fra forskellige udgangspunkter. Jensen i sine studier af slavernes sundhed, der inddrager klimaet som en årsag til sygdomme, og Hopkins i sin gennemgang af de danske naturvidenskabelige bestræbelser på at opmåle og undersøge de dansk vestindiske øer og besiddelserne på Guldkysten.[38]

Ser man i stedet Nicobarerne som et geografisk afgrænset felt er det koloniale møde med naturen heller ikke blevet taget op. I stedet er øernes historie blevet behandlet ud fra to uafhængige perspektiver. Pga. øernes umiddelbare isolation har den oprindelige befolkning, nicobarerne, tidligt vakt interesse som genstande for antropologiske studier, der blev udført som et led i den britiske kolonimagts bestræ-

---

(Larsen 1908; Petersen 1946). Med *Vore gamle tropekolonier* fra 1952-53, der stadig fremstår som hovedværket indenfor dansk kolonihistorie, blev emnet taget op af professionelle historikere, og administrationen af kolonierne og de økonomiske forhold kom i fokus (Brøndsted 1966-67).

[35] Brimnes 1992, 108.

[36] Se fx Fihl 1986, 1987a, 1987b og 1989.

[37] Se Ipsen 2008, Jensen 2012, Simonsen 2007 og Sebro 2009.

[38] Hopkins 1998, 1999 og 2009; Jensen 2002, 2006 og 2012.

belser på at indsamle viden om samtlige folk i imperiet.[39] Her har det samtidige aspekt været i fokus, og nicobarernes historie har ofte begrænset sig til at omfatte enkelte oprindelsesmyter. Det andet perspektiv er Nicobarerne som en del af dansk kolonihistorie. I den sammenhæng er øerne som regel set som en eventyrlig afstikker fra den samlede fortælling om danskernes tilstedeværelse på det indiske fastland, og den oprindelige befolkning reduceret til statister i koloniseringen.[40] Der er fra indisk side gjort enkelte forsøg på at skrive en samlet historie om Nicobarerne, men her har manglende adgang til værdifulde kilder på dansk og tysk udgjort et problem for behandlingen af den tidlige koloniale periode.[41] Først indenfor de seneste år er der med humanøkologen Simron Jit Singhs monografi *In the Sea of Influence* fra 2003 foretaget en mere udtømmende gennemgang af Nicobarernes egen historie, bl.a. konstrueret ud fra koloniale arkiver. Med basis i sit feltarbejde på øen Trinket fører Singh historien helt op til nicobarernes nutidige hverdag og undersøger deres placering i det globale og regionale handelsnetværk. Både i dag og historisk set har der været en livlig handelsaktivitet, internt mellem øerne og med udefrakommende skibe, og Singh påviser overbevisende, at øerne til trods for beliggenheden ikke kan siges at have været isolerede. I den sammenhæng har betydningen af den danske tilstedeværelse været minimal, idet de allerede etablerede handelsnetværk fortsatte uændret i perioden.[42] Mens Singh fokuserer på handel og varers betydning for nicobarernes verden, har den norske professor Hans-Jörgen Wallin

---

[39] Tydeligst eksemplificeret ved E. H. Mans antropologiske studier, foretaget mens han var udsendt til Andamanerne og Nicobarerne af det britiske kolonistyre (Man 1886; Man 1889; Man 1932). Se også Atkinson 1870, Meldola 1886 og Distant 1877. Interessen for nicobarerne som folk er dog fortsat efter den indiske uafhængighed, hvor undersøgelserne pga. adgangsbegrænsninger nu hovedsageligt er foretaget af statsansatte antropologer (Singh 2003, 18).

[40] Feldbæk & Justesen 1980; Rasch 1967; Struwe 1967; Larsen 1908; Larsen 1907. De mæhriske missionærer fra Herrnhut har fået en særstatus, idet de nærmest er blevet udelukket som en del af den danske kolonihistorie, men til gengæld er blevet behandlet selvstændigt af flere tyske forskere (Icke-Schwalbe 2006; Ruhland 2006; Krieger 1998 a; Römer 1921).

[41] Se Mathur 1968.

[42] Singh 2003, 188. Med ødelæggelserne forårsaget af tsunamien d. 26. december 2004 har Singhs studier fået en utiltænkt relevans, nemlig som dokumentation af en stort set udslettet kultur, ligesom de etnografiske indsamlinger i Europa er blevet fremhævet som nicobarernes kulturelle "Noahs Ark" (Traufetter 2005). Se Singh 2006, Icke-Schwalbe 2006 og Icke-Schwalbe og Günther 1991.

Weihe behandlet missionen og kulturmødet nærmere.[43] Hans bidrag har dog hovedsageligt været, med baggrund i de trykte danske kilder, en detaljeret, kronologisk beskrivelse på engelsk over de danske koloniseringsforsøg.

Kilderne og strukturen

Specialet er i vid udstrækning empirisk funderet og bygger på et omfattende kildemateriale fra en række danske og tyske arkiver og biblioteker. En stor del af kilderne har ikke tidligere været benyttet, og hvor det modsatte er tilfældet, har det været i andre kontekster og ud fra andre formål. Ser vi på arkivaliernes historie, så spiller den danske koloni Tranquebar på Indiens Koromandelkyst en særlig rolle. Byen fungerede som en station for vidensakkumulering, hvor rapporter fra Nicobarerne blev indsamlet. Disse blev efterfølgende videresendt til København og missionshovedkvartererne i Herrnhut og Halle (an der Saale), hvor de befinder sig i arkiverne dag. Indberetningerne fra Nicobarerne stammer hovedsageligt fra ekspeditionernes og koloniernes europæiske ledere og højerestående aktører,[44] hvorimod vi kun sjældent har direkte adgang til de menige kolonisters opfattelse af livet på øerne. I dette tilfælde udgør det dog ikke et metodisk problem, da udformningen af de danske koloniseringsstrategier må anses som et elitært anliggende. Udover de direkte indberetninger, dagbøger og rapporter fra Nicobarerne udgør en række trykte og utrykte koloniseringsplaner et ligeså betydningsfuldt kildegrundlag.[45] Disse planer udsprang som en reaktion på de fejlslagne koloniseringsforsøg og har det tilfælles, at de alle afspejler en optimistisk tro på at have gennemtænkt en ufejlbarlig strategi for et kommende nyt forsøg. De var for størstedelens vedkommende forfattet af embedsmænd fra koloniadministrationen i handelsstationerne Tranquebar og Serampore, beliggende nord for Kolkata (Calcutta). De færreste af planerne blev udført i praksis, men de må ses som et vigtigt udtryk for de danske koloniale ambitioner, og de giver et glimrende indblik i strategierne

[43] Weihe 1999 og 2006.

[44] En enkelt interessant undtagelse er indberetningen "Nogle Optegnelser om Nicobarernes Sæder, Skikke, etc." forfattet af den malaysiske J. G. Jambu, der var ansat som opsynsmand i den danske koloni på Pulo Milo i 1846-1848 (RA GTK 3309, Rapport fra R. Aschlund til GTK og Kommercekollegiet, 9. januar 1847).

[45] For en oversigt over de utrykte planer, se bilag.

overfor Nicobarernes natur og klima. I samtiden fungerede de desuden som en måde at videregive ny viden om Nicobarerne på, ligesom de ofte udgjorde indlæg i den generelle debat om kolonisering. Det er derfor spændende læsning med perspektiver, der rækker langt ud over disse sider.

Specialets struktur tager udgangspunkt i den overordnede inddeling mellem offensive og defensive tilgange til koloniseringen af Nicobarernes natur. Første kapitel introducerer klimaet som et centralt problem for koloniseringen og ser på de samtidige teorier om årsagerne til Nicobarernes sygdomme. Disse var i høj grad funderede i en forståelse af kroppen som værende formet af klimaet, hvilket blev centralt for udviklingen af idéerne om raceforskelle. Som det vil fremgå, var spørgsmålet om race også afgørende for, hvilken type kolonister, der anbefaledes i planerne.

Andet kapitel analyserer, hvad jeg har betegnet som defensive strategier for koloniseringen samt udviklingen i synet på og brugen af lokal viden. Det forklarer det overordnede rationale bag strategierne ud fra teorier om tilpasning og akklimatisering. Selvom de forskellige tiltag som lokaliseringen af sunde steder, udviklingen af egnede huse og ændringer i kost og levevis umiddelbart kan synes forskellige, så er de karakteriserede ved bestræbelserne på at passe ind i de fremmede omgivelser. Der vil blive argumenteret for, at denne akklimatiseringsproces blev set som nødvendig for koloniseringen men bestemt ikke opfattet som uproblematisk. Hvad der blev betegnet som "klimatisk degenerering" udgjorde en reel frygt for udsendte europæere i de tropiske kolonier.

De offensive reaktioner på Nicobarernes landskab og natur behandles i tredje kapitel. Det ser indledningsvist på, hvordan Nicobarerne blev beskrevet og forstået og derefter på de drømme, der lå til grund for de danske koloniseringsplaner. De koloniale drømme var kendetegnede ved et ønske om at forbedre Nicobarerne gennem civilisering og transformering af naturen og klimaet. "Oprydningen" af skoven udgjorde et særligt element i denne proces pga. associationerne til de skadelige miasmer. I en perspektiverende afslutning tages specialets underliggende tema om "kolonial viden" op. Der argumenteres for, at lokal viden i høj grad indgik i de danske koloniseringsplaner og -forsøg, men at synet herpå ændredes i takt med en stigende tro på den vestlige videnskab.

I håbet om at øge læseværdigheden og undgå for mange gentagelser følger kapitlerne en tematisk opdeling. Ulempen herved er naturligvis, at det tidsmæssige perspektiv let kan gå tabt. Inden for de enkelte temaer er derfor tilstræbt en vis kronologi ud fra de enkelte koloniseringsplaner og -forsøg. Denne tilgang gør det muligt at fremhæve de steder, hvor der kan spores en udvikling i strategierne og synet på Nicobarerne.

Målet med specialet har ikke været at give en traditionel fremstilling af de danske koloniseringsforsøg på Nicobarerne ud fra interne begivenheder i kolonierne.[46] Indledende må det dog være på sin plads med et kort historisk overblik over den danske kolonisering, samt nogle af de centrale personer, der danner rammen om den efterfølgende undersøgelse.

De danske koloniseringsforsøg

Planerne om at kolonisere Nicobarerne udsprang af Tranquebars begrænsede muligheder for territoriel ekspansion på det indiske fastland. I midten af 1700-tallet kæmpede Frankrig og England både indbyrdes og med en række indiske stater om magten i Indien. Hverken det dansk-norske monarki eller det danske Asiatiske Kompagni havde midler til at tage del i denne magtkamp og søgte i stedet alternative måder til at fastholde en position i den lukrative indiske og asiatiske handel. Her lå Nicobarerne som mulighedernes land. Ingen europæiske nationer havde endnu gjort krav på øerne, selvom de hyppigt blev benyttet som midlertidige havne. Asiatisk Kompagni planlagde derfor i al hemmelighed den første danske ekspedition til Nicobarerne mens franskmændene og englænderne var optaget af stridigheder.

I 1755 sejlede de to skibe Kongen af Danmark og Ebenezer fra Tranquebar med retning mod Nicobarerne, og den 1. januar 1756 blev øerne officielt taget i besiddelse under navnet Frederiksøerne. Kolonien Ny Danmark blev anlagt på nordspidsen af den største ø, Great Nicobar[47], men kolonisterne blev hurtigt ramt af sygdom, og mange døde kort efter ankomsten.

---

[46] For en sådan fremstilling, se i stedet Feldbæk & Justesen 1980, Rasch 1967, Struwe 1967 og Larsen 1908.

[47] I de danske kilder benævnt Store Nicobar eller Sambelong.

Fra Tranquebar blev der i 1756 udsendt endnu et skib for at komme Ny Danmark til undsætning, og man valgte nu at flytte kolonien nordpå til øen Camorta. I oktober samme år blev den nye koloni, Ny Sjælland, indviet, men det gik ikke bedre med sygdommen her. Camorta var tættere befolket end Great Nicobar, og danskerne mødte her en indfødt befolkning, der var villige til at handle. De efterspurgte tobak, lærred samt jern og våben. De svækkede kolonister havde til sidst svært ved at holde vagt over deres medbragte varer, og i 1757 kom det til konflikt, da nicobarerne tilsyneladende begyndte at forsyne sig selv.[48] Hele kolonien måtte i hast evakueres til skibet og efter disse to mislykkede forsøg, viste Asiatisk Kompagni ikke længere den store interesse for Nicobarerne.

Den mæhriske brødremenighed fra Herrnhut i Tyskland fik i stedet i 1759 tilladelse af den danske konge til at forsøge sig med mission på Nicobarerne, og året efter nåede de første missionærer Tranquebar.[49] Efter at have etableret sig udenfor Tranquebar lykkedes det imidlertid først i 1768 at få udrustet en ekspedition til øerne, og de mæhriske brødre anlagde nu deres koloni Tripjet på nordspidsen af øen Nancowry, lige overfor den foregående. Brødrene led også af sygdomme men havde alligevel bedre held til at opbygge og opretholde kolonien. I 1787 opgav de dog endeligt bestræbelserne, og herefter udsendtes nogle få soldater, der frem til 1809 fastholdt en lille dansk loge.

Den danske missionær David Rosen, der i en årrække havde været i engelsk tjeneste i Indien, var den næste til at opnå støtte til sit koloniseringsforslag. Guvernøren i Tranquebar, Lauritz Christensen, ledede ekspeditionen, der sejlede ud i 1830, og Rosen overtog senere ledelsen af kolonien. Hans første koloni fik navnet Frederikshøj og blev grundlagt på Camorta, tæt ved det tidligere Ny Sjælland. Der udbrød dog hurtigt sygdom blandt kolonisterne, og Rosen etablerede derfor en ny koloni på Mongkata-højen, på den anden side af bugten. Det gik ikke meget bedre her, og i 1833 forsøgte han sig kortvarigt på den ubeboede ø Trinket. Rosen vendte dog tilbage til Mongkata og grundlagde nedenfor højen sin sidste koloni, Frederikshavn. Imidlertid blev det i København besluttet at opgive koloniseringen, og i 1834

[48] Struwe 1967, 233; RA ASK 2131 II, Brev fra Lund til guvernementet i Tranquebar, 20. december 1757.
[49] Ruhland 2006.

blev en skuffet Rosen hentet tilbage til Tranquebar, hvorefter kun nogle få soldater frem til 1837 var udstationerede på øerne.

Det sidste danske koloniseringsforsøg var et led i korvetten Galatheas videnskabelige verdensomsejling fra 1845 til 1847, og de udsendte forskere foretog en lang række undersøgelser, bl.a. af Nicobarernes naturressourcer og indsamlede prøver og etnografiske genstande.[50] Den lille ø Pulo Milu, nord for Great Nicobar, udvalgtes til anlæggelsen af en ny koloni, og der blev hentet kinesiske kontraktarbejdere i Penang til at rydde området for skov. Efter Galatheas afgang gik arbejdet dog i stå, og i 1848 evakueredes de sidste kolonister. I 1868 blev øerne formelt overdraget til England, der året efter grundlagde en straffekoloni i Nancowry havn. Straffekolonien fungerede frem til 1888 og blev i en periode ledet af danskeren Frederik Adolph de Roepstorff, hvis far havde deltaget i Galathea-ekspeditionen og selv fremsat et koloniseringsforslag.[51] Roepstorff blev myrdet på Camorta i 1883 og hans hustru forlod kort efter øerne.[52] Hermed ophørte den sidste danske forbindelse til Nicobarerne.

---

[50] Om Galathea-ekspeditionens indsamling af etnografika, se Lundbæk 1992, Wolff 2004-2005 og Lillelund 2009.

[51] Temple 1929; RA GTK 3309, Roepstorff, "Nicobar-Øernes Colonisation", dampskibet Ganges i Penang, 31. maj 1847.

[52] Under sit ophold viste Roepstorff stor interesse for nicobarerne. Han forfattede flere etnografiske skrifter samt en ordbog over de nicobarske sprog og dialekter (se Roepstorff 1874 og 1877 samt Bille 1877).

KAPITEL 1

Klima, krop og race

> Til at forrette alt Slags grovt Arbeide skulde man søge at engagere Chineser, Malaier, og Nikobarer saaledes: Der skulde være et Par duelige Chineser til at bestyre Anlægene af Muskatnød- Nellike- Bomulds- Caffe- Peber- og andre Plantninger. Under disse skulde Malaierne og Nikobarerne arbeide. Det er at Mærke ved Malaierne, at skjøndt de saavel som alle andre i Begyndelsen ere udsatte for Angreb af Climatet, vænne de sig snarere til det end Hinduerne, og have de først tilbragt et Par Aar der, da ere de tilsyneladende lige saa stærke som de Indfødte selv.
>
> (David Rosen 1839, s. 169-170)

Det var en udbredt opfattelse, at det fremmede klima, der mødte europæerne i Afrika, Asien og Vestindien, havde en skadelig virkning på helbredet.[1] Periodens fremherskende medicinske teorier byggede grundlæggende på den antikke humoralpatologiske forståelse af kroppen som værende sammensat af de fire legemsvæsker blod, slim, gul galde og sort galde. Blodet mentes at komme fra hjertet, slimen fra hjernen, den gule galde fra leveren og den sorte galde fra milten, og væskerne blev tilskrevet forskellige egenskaber som varme, kulde, tørhed og fugtighed. Kroppen opfattedes som et mikrokosmos af naturen, og de fire væsker afspejledes i de fire elementer jord, ild, vand og luft.[2] Enhver sygdom kunne således forklares ud fra forskydninger eller ubalancer i kropsvæskerne.[3]

I afhandlingen *Om luft, vand og steder*, der er en del af den græske læge Hippokrates' skriftsamling (Corpus Hippocraticum) fra det femte århundrede f.v.t., beskrives det, hvordan legemsvæskerne kan bringes ud af balance ved udefrakommende påvirkninger fra klima, vinde, vand og usunde steder, hvilket forårsager sygdom.[4] Skriftet består af to hoveddele og er formentlig skrevet af forskellige forfattere, da det indeholder flere uoverensstemmelser. Første del er en praktisk guide til læger og forklarer sammenhængen mellem sygdomme og miljø,

[1] Hannaway 1993, 303; Worboys 1996, 183; Kupperman 1984.
[2] Arnold 1996, 15.
[3] Nutton 1993.
[4] Hannaway 1993, 293.

vand og vinde. Anden del har et etnografisk udgangspunkt, idet forskellige klimaer kædes sammen med enkelte folks fysiske og moralske egenskaber. Ved at sammenligne Europa og Asien konkluderes det, at frodigt og letopdyrkeligt land skaber dovne, kujonagtige folk, mens det hårde, tørre land skaber stærke, kloge og arbejdsomme folk.[5] Skriftet var således ikke kun en af de tidligste formuleringer af det fysiske miljøs betydning for menneskers sundhed, det indeholdt også en forklaring på menneskelig diversitet.

Begge dele var spørgsmål, der optog grækerne i forsøget på at forklare deres egen særposition i forhold til andre folk, som de betegnede *barbarer*, men idéerne forsvandt bestemt ikke ud af vestlig tanke med den kristne æra. Især 1700-tallets talrige og systematiske møder med hidtil ukendte folk og erfaringer med livet i fremmede klimaer førte til en genoptagelse og videreudvikling af de antikke idéer.[6] Den europæiske ekspansion bidrog således med ny viden til de samtidige diskussioner om forholdet mellem klima, krop og ikke mindst race. Vi skal her se nærmere på den rolle klimaet og miljøet spillede i datidens forklaringer på Nicobarernes sygdomme, på de almindeligste teorier om menneskelig forskellighed, samt på den betydning disse teorier fik for planerne om hvilken type kolonister, der var egnede i den danske koloniseringsproces.

Nicobarernes miasmer og frygten for klimaet

Kolonisterne berettede flittigt om Nicobarernes farlige klima, men hvad drejede denne frygt sig helt konkret om? Ud fra de samtidige sygdomsbeskrivelser er der ikke tvivl om, at den såkaldte "Nicobarfeber", der var årsagen til langt de fleste dødsfald, dækkede over, hvad vi i dag betegner som en infektion med malariaparasitter, formentlig *Plasmodium Falciparum*, der er den farligste af de fire kendte malariatyper. De karakteristiske symptomer beskrives som tilbagevendende kulderystelser, hovedpine og pludselig høj feber, ofte i kombination med delirium. Gul feber og kolera medvirkede derudover til det stigende dødstal. Arkæologiske undersøgelser af de begravede kolonister, i stil med dem der for nylig er foretaget af vestindiske slaver, vil uden tvivl kunne bidrage med yderligere viden om den generelle

[5] Arnold 1996, 15.
[6] Ibid., 20, 152.

sundhed og årsagerne til sygdommene.[7] Det er dog ikke målet her at finde frem til de præcise dødsårsager – set ud fra den moderne lægevidenskab – men i stedet at forstå de samtidige årsagsforklaringer og teorier omkring Nicobarernes usundhed.

I forsøgene på at forklare sygdomme i troperne var det især teorien om luftens skadelige virkning, der fik betydning. Ifølge denne teori kunne luften i sig selv bestå af forgiftede *miasmer*, en slags sygdomskim, der opfattedes som den væsentligste årsag til de udbredte sygdomme. Ordet *malaria*, der ofte blev brugt for de almindelige febersygdomme, stammer fra italiensk og kan således oversættes med dårlig eller forurenet luft. Miasmerne blev særligt tilskrevet skov- og sumpområder, hvor vandet var stillestående og havde et stort indhold af rådnende blade og træer.[8] Der var dog ikke enighed om, hvad miasmerne præcis bestod af. I nogle beskrivelser minder miasmerne om, hvad der senere kunne betegnes som bakterier og mikroorganismer, mens de andre steder forbindes med planters transpiration. De kædedes også ofte sammen med tåge og nattedug, der mentes at kunne transportere sygdomsspirerne. Den tidlige morgen, hvor tågen lettede, og natten, hvor duggen igen faldt, blev derfor anset for særligt skadelige tidspunkter, man skulle skærme sig imod.[9]

Teorierne om disse "giftige moradser" og "dunster" fra skoven passede i overbevisende grad på Nicobarerne, der var tæt bevoksede, svært fremkommelige og med store områder af mangroveskov. Kort tid efter den første landgang i 1755 blev en stor del af mandskabet da også syge, og få måneder senere var mange døde, og der var kun enkelte raske folk tilbage. Kaptajnen på skibet "Kiøbenhavn", Rasmus Alling, berettede med stor usikkerhed om årsagerne hertil:

> Aarsagen til denne Landes [Nye Danmarks] megen Usundhed, bliver maaskee icke saa læt at give, uden for saa viidt dette, at Stæden, hvor Coloniet er anlagt, er omringed med et høyt biergrigt Land, som er overal begroed med en stærk og tyk Skov, hvor igiennem icke nogen kan komme uden megen Besværlighed, og som der paa stæden falder megen Regn (…) saa staaer altiid megen usund Luft, som maaske foraarsager af Jordens og Træernes Ud-dampninger…[10]

---

[7] Se Bennike 2008.
[8] Hannaway 1993, 295.
[9] RA KK 1035, Kopi af udateret rapport fra Lund; Bille 1849, 114, 181; NN 1846, 57; Prahl 1804, 102, 323.
[10] RA ASK 2187b, "Skrivelse til det Respective Gouvernement her, fra Capt. Alling, førende det Royale Compagnis Skib Kiøbenhavn", 21. december 1756.

Den fugtige luft fra skoven formodes at være skyld i usundheden, men nogen egentlig forklaring mente Alling ikke at kunne give. Ekspeditionens kirurg, C. F. Silchmöller, der bl.a. havde til opgave at undersøge klimaet nærmere, pegede også på den "bestandig vedvarende Reign og Sumpigte Dunster, som staaer imellem de høye Bierge" som en årsag.[11] Efter kolonien var blevet flyttet til Camorta, fortsatte sygdommene med uformindsket styrke, og en anden kirurg, Schmidt, forsøgte sig med en obduktion af en af de afdøde soldater for at få "nogen Raison af Sygdommen at viide".[12] Schmidt nåede frem til, at leveren var "overnaturlig stoer" og mente altså, i tråd med 1700-tallets etablerede lægevidenskab, at luftens skadelige virkning kunne spores direkte ved at undersøge de enkelte organer.[13] Observationen hjalp dog ikke til at komme nærmere nogen årsag eller behandling, og i de bevarede dagbøger fra de tidligste ekspeditioner kan man følge frustrationen og ængsteligheden vokse dag for dag. Fra at søge en "raison" i dødsfaldene gennem fysiologiske undersøgelser overlades alt til sidst til Gud.[14] Lederen af den anden ekspedition, Tycho Volquardt, noterede således, at hans forstand ikke var tilstrækkelig til at "give Raison for, hvoraf det kommer at vore Folk, Europæer som Sorte, døer saa borte".[15] Landet så umiddelbart ikke ud til at være usundt, men var derimod meget frugtbart og indeholdt gode muligheder for kolonisering. I sin mangel på egentlige forklaringer konkluderede Volquardt derfor, at koloniseringens succes alene afhang af "om Gud vil lade Europpæerne leve her".[16]

Teorierne om Nicobarernes miasmer som årsag til sygdommene genfindes i forskellige varianter under de senere koloniseringsforsøg.

---

[11] RA ASK 2187b, C. F. Silchmöllers rapport om klima og årsager til sygdomme, Nye Danmark, 4. marts 1756.
[12] RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden af Sal. Hr. Secret Raad og Commissarius Tycho Volquardt til og paa Øerne Nye Danmark og Sombreiro", 1. september til 5. december 1756.
[13] Hvilke organer, der blev påvirket af miasmerne og hvordan, var dog op til diskussion (se Harrison 1999, 71f).
[14] RA ASK 2187b., "Rapport-Bog holden af Sal. Hr. Secret Raad og Commissarius Tycho Volquardt til og paa Øerne Nye Danmark og Sombreiro", 1. september til 5. december 1756; AFSt M 2 D 33 : 11, Reisetagebuch von David Polzenhagen, 1. september til 21. november 1756.
[15] RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden af Sal. Hr. Secret Raad og Commissarius Tycho Volquardt til og paa Øerne Nye Danmark og Sombreiro", 1. september til 5. december 1756.
[16] Ibid.

Herrnhutermissionærerne berettede om "stinckende Exhalationes aus der Erde"[17], ligesom beskrivelser af de giftige "moradser", "forraadnede Substancer" og "Uddunstninger" også er gennemgående.[18] Galathea-ekspeditionens naturforskere foretog i 1846 grundige undersøgelser af klima, jordbund og geografi og fastslog i en rapport, at øernes varme klima og fugtige luft "i Forening med Jordbundens Beskaffenhed, med den store Masse af raadnende Planter og Dyr, give Anledning til Miasmer og miasmatiske, de egentlige væsentlige, dødelige Sygdomme."[19] Undersøgelsernes resultater konsoliderede altså teorien om de usunde miasmer på Nicobarerne, og årsagerne til sygdommene mentes at ligge i "selve Øernes Natur".[20]

Miasmerne var dog ikke den eneste ting, der kunne bringe kolonisternes konstitutioner ud af balance. Pludselige skift i temperaturer og vindforhold blev anset for farlige, da kroppen ikke kunne nå at tilpasse sig. Specielt skovenes kølighed blev fremhævet som et problem. Guvernør Lauritz Christensen berettede i 1831 herom:

> Mellem Træerne hvor Solens Straaler ikke kunde trænge igiennem var der altid som i en Iiskielder, efter at man kom fra Stæder, hvor man havde været udsat for Solen; denne Overgang var ligesaa genant og visselig ligesaa usund som den foregaaende [udsættelsen for de ubehagelige dunster].[21]

Otto R. B. Boech, der fra 1836 fungerede som dansk bestyrer på Nicobarerne, udbyggede efterfølgende teorien: "Fra Jungelen udstrømmer desuden fugtige, kolde Luftstrømninger, der pludseligen standser Transpirationen."[22] Skovens kolde luft hæmmede altså ifølge Boech ligefrem kroppens evne til at svede og dermed at tilpasse sig

---

[17] RA ASK 2187b, Brev fra Br. Gottlieb Voelker til guvernementet i Tranquebar, Nancowry, 7. februar 1769.

[18] Bl.a. RA KK 1036, Soetmann, forslag til ny kolonisering af Nicobarerne, Porto Novo, 7. januar 1790; RA KK 2131 II, Lichtenstein, "Forslag til Nicobar-Øernes Colonisation", København, 15. juli 1801; RA GTK 3306, Beretning fra guvernør Christensen til guvernementet i Tranquebar, Tranquebar, 20. oktober 1831; RA GTK 3308, Rapport fra O. R. B. Boech til guvernementet i Tranquebar, Frederikshavn på Kamorta, 22. maj 1836; UAH NB VII.R.2.133.c, "Historischer Bericht von Nicobar vom Jahr 1768 bis zum 13ten Sept. 1776 wo das bereits gelesene Diarium angehet".

[19] NN 1846, 57.

[20] Ibid., 55.

[21] RA GTK 3306, Beretning fra guvernør Christensen til guvernementet i Tranquebar, Tranquebar, 20. oktober 1831.

[22] RA GTK 3308, Rapport fra O. R. B. Boech til guvernementet i Tranquebar, Frederikshavn på Kamorta, 22. maj 1836.

klimaet. Der var delte holdninger til, hvorvidt transpiration hjalp kroppen til at klare varmen eller i stedet var direkte årsag til ubalance i væskerne. Generelt blev det antaget, at afrikaneres konstitutioner bedre kunne klare varmen i kraft af deres evne til at svede, men andre iagttagere mente, at sveden afkølede kroppens indre og derved forårsagede febersygdomme (heraf betegnelsen for*kølelse)*.[23]

Som nævnt anså Galatheas forskere miasmerne som den væsentligste årsag til sygdommene. Varmen og den konstante transpiration var dog medvirkende til at svække kroppen og derved øge modtageligheden for miasmerne. Om den fysiske indvirkning af transpirationen konkluderede forskerne, at den "nedbryder Legemets Kraft og forstyrrer den regelmæssige Virksomhed af Fordøielsesorganerne, især Leveren, hvorved den disponerer til at modtage og bukke under for andre Sygdomsaarsager".[24] Nicobarernes klima var særligt slemt, fordi "Mangelen paa en Koldtid lader savne Leilighed til at gjenoprette dette Tab af Kraft, denne Uorden i Vegetationsprocessen."[25]

På trods af de mange bestræbelser på at finde frem til de egentlige årsager til Nicobarernes sygdomme, var der i den danske periode stor usikkerhed om spørgsmålet. Miasmeteorien, der var det bedste bud på en forklaring, syntes ofte at blive modbevist af de opnåede erfaringer. Alling kunne fx ikke forstå, hvorfor sygdommene stadig ramte kolonisterne, efter de havde flyttet kolonien til Camorta, der på mange måder adskilte sig fra det første sted. Her "kunde ingen Damper saaledes blive staaende, fordi Landet icke var af nogen betydelig Høyde" og fordi sydvestvinden altid blæste på landet. Selv de stærkeste tilhængere af teorien berettigede derfor aldrig med sikkerhed om sagen men mente dog, at man gennem grundigere undersøgelser med tiden måtte kunne finde frem til selve årsagen.

Det medicinske gennembrud kom dog først længe efter, at Danmark havde opgivet koloniseringsplanerne for Nicobarerne. I 1880 lykkedes det franskmanden Alphonse Lavaran at påvise malariaparasitter i blodet på mennesker, men hans resultater blev ikke uden videre accepteret af den samlede lægestand, og der eksisterede sideløbende andre medicinske teorier. Især i Indien var der skeptikere af den nye teori, da det endnu ikke var lykkedes at finde parasitterne i

[23] Kupperman 1984, 220-222; Curtin 1965, 78.
[24] NN 1846, 57.
[25] Ibid.

vandets eller luftens miasmer.[26] Lavaran kunne ikke selv give noget entydigt svar på, hvordan disse små, levende parasitter, han havde observeret i sit mikroskop, fandt vej til det menneskelige blod. Svaret kom først endeligt i 1897 med den britiske læge Ronald Ross' forskning. Ross havde siden starten af 1880'erne beskæftiget sig med malaria i Indien, og det var herfra, det lykkedes ham at påvise, hvordan malariaparasitter kunne overføres fra Anopheles myg til mennesker.[27] Denne berømte opdagelse, der senere afledte en Nobelpris, førte til et endegyldigt brud med de hidtidige teorier om miasmer, og den bidrog til udbredelsen af bakteriologien og parasitologien. Opfattelsen af, at nogle steder var sundere end andre vedblev dog med at have betydning. Steder med sump og stillestående vand, der tidligere udråbtes som farlige, blev stadig betragtet som usunde, forklaringen var nu blot en anden.

Nicobarernes miasmer blev i hele den danske periode opfattet som en medvirkende årsag til de frygtede febersygdomme. Selvom kolonisterne havde svært ved at forklare årsagerne, så var hverken symptomerne eller sygdommene dog ukendte for danskerne. Som historikeren Michael Worboys har argumenteret for, så var den almindelige opfattelse indtil slutningen af 1800-tallet, at sygdomme grundlæggende var de samme over hele verden, selvom de i troperne måske nok formede sig anderledes og stærkere.[28] I forhold til malaria, så havde Europa lange erfaringer med sygdommen. Italien var hårdt plaget af malariaen i 1800-tallet, og selv Danmark havde sine usunde egne, hvor "sumpfeberen" eller "koldfeberen" var almindelig helt frem til begyndelsen af 1900-tallet. Den historiske forfatter Peder Christian Rhodes beskrivelse af Lolland fra anden halvdel af 1700-tallet har således forbavsende mange lighedstegn med beretningerne fra Nicobarerne: "Luften over Lolland er tung ved det af disse side Land opstigende Dunster (…). Beboerne er ikke ramasserede og haardføre i Almindelighed (…). Den almindelige Sygdom er Feber".[29] Lolland og Falster var notoriske usunde pga. deres lave sumpområder og geografiske vilkår, og klimaet havde ifølge Rhode også indflydelse på beboernes ringe egenskaber (han var selv tilflytter fra Kolding). Da lægen

[26] Worboys 1996, 188ff.

[27] Om de medicinske gennembrud indenfor malariaforskningen, se Packard 2007.

[28] Worboys 1996.

[29] Rhode, 1859 [1776, 1794] citeret fra Hansen 1913.

Carl Adam Hansen i 1875 åbnede sin praksis i Nysted, kom han da også hurtigt til at stifte bekendtskab med koldfeberen. Han begyndte at føre statistik over sine behandlinger og at sammenkæde sygdomsudbruddene med årstiderne, temperaturmålinger og jordforhold. Derudfra kunne han konkludere, at "Koldfeberen i Danmark er en udpræget Foraarssygdom" og yderligere, at sygdommen trivedes "hvor Leret er fremherskende, medens Sandet afgiver en langt ugunstigere jordbund".[30] Konklusionerne kom han med i 1913, da malariaen var så godt som udryddet i Danmark, og han kendte på det tidspunkt naturligvis til Ronald Ross' opdagelse. Klimaet og jordforholdene så han stadig som havende afgørende betydning, men de var ikke længere de egentlige faktorer, men derimod "begunstigende Omstændigheder, Lejlighedsaarsager, Hjælpemidler eller Betingelser".[31]

Selvom de nye teorier om bakterier og parasitter gradvist tog over som den altoverskyggende forståelse af sygdom fra midten af 1800-tallet, var klimaet og naturen altså fortsat central. Ikke kun som årsag til sygdom men også som forklaring på menneskets forskellighed eller race.

Klima og race

Begrebet race har været genstand for massiv forskning og diskussion især i tiden efter anden verdenskrig, hvor afkoloniseringen begyndte at tage fart. Diskussionerne er især gået på, hvornår idéen om race opstod, og hvorfor begrebet fik en så drastisk tilslutning og indflydelse på det 20. århundredes historie. Historikeren Philip D. Curtin tog emnet op med sit hovedværk *The image of Africa* fra 1965, hvori han argumenterede for, at den vestlige opfattelse af Afrika blev grundlagt i første halvdel af 1800-tallet og vedholdt helt op i vor tid.[32] Curtin prøvede at sætte ord på, hvordan afrikanerne kom til at blive opfattet så forskellige fra europæerne, at slaveriet af sorte fx blev accepteret i så vid ustrækning i Europa, og her var racebegrebet helt centralt. I arbejdet med at forstå udviklingen af raceteorier må også nævnes sociologen Michael Bantons indflydelsesrige bog *The idea of race* fra

[30] Hansen 1913.
[31] Ibid.
[32] Curtin 1965.

1977.[33] Banton peger her på, at selve idéen om race ændrede sig og blev mere fast defineret fra omkring 1800. Ordet race blev tidligere hovedsageligt benyttet i betydningen slægt og forstået i en kristen kontekst, hvor alle menneskers afstamning kunne føres tilbage til Adam og Eva. Ud fra denne monogenistiske forståelse blev klimaets påvirkninger tilskrevet den væsentligste årsag til folks ændringer over tid.[34] Det skal dog ikke forstås på den måde, at europæerne før 1800, ud fra idéen om den fælles afstamning, opfattede alle folk for jævnbyrdige. Forskellene blev nysgerrigt og ofte forarget beskrevet, men Banton argumenterer for, at de blev opfattet som overfladiske i modsætning til senere tiders dybereliggende, biologiske forskelle. Som pejlemærke er dette skel brugbart, og der er ingen tvivl om, at der skete et afgørende skift i europæeres forståelse af racer omkring år 1800. Dette betyder dog ikke, at der i 1800-tallet opstod konsensus omkring racebegrebet. Den usikkerhed om spørgsmålet, der var karakteristisk i 1700-tallets beskrivelser blev måske mindre med den øgede videnskabelighed, men der herskede fortsat modsatrettede teorier.

Både Curtin og Banton vendte blikket mod Afrika i udforskningen af racebegrebets udvikling, og i et dansk perspektiv fremtræder teorierne da også tydeligst i denne forbindelse. I den tidlige periode af koloniseringen var det især afrikanernes mørke hudfarve, der optog de danske iagttagere, og klimaet og solen spillede en afgørende rolle i forklaringerne herpå. I størstedelen af de mange rejsebeskrivelser, der begyndte at udkomme fra midten af 1700-tallet, gjorde man sig tanker om årsagerne hertil.[35] Præsten Johannes Rask noterede fra Guldkysten om børnene i landet:

> "[N]aar de ere nys fødde, ere nesten halv blanke, dog mest brun-røde, men derefter besmører de dem saa med Palm-Olie, eller med Talg mænget med Kul eller Sod, og legger dem i Solen, saa at de paa 14. Dages Tid bliver Ravn-sorte. Som vel skede uden Smøren."[36]

---

[33] Banton 1977.
[34] Harrison 1999, 11.
[35] Se fx Rask 1754, 130-131; Carstens 1981, 92-94; Haagensen 1758, 19; Isert 1788, 198-202.
[36] Rask 1754, 130.

En anden forfatter[37] gik mere systematisk til værks i Vestindien i forsøget på at finde en bedre forklaring. Han opsøgte "Barbererne"[38] på St. Thomas og undersøgte obducerede slavers legemer. Her fandt han, at "Galden der i har været gandske Sort som Blek. 2det At dend har været meere eller mindre Sort i Proportion af Negrernis Coleur."[39] Forfatteren mente, at galdens sorte væske blandedes med "Legemets Saft" og vandrede igennem kroppen for til sidst at udgydes i "dend yderste Huud hos Negrerne".[40] Årsagen til at galden var sort, kunne han dog ikke give, og på trods af sin videnskabelige tilgang holdt han fast i forklaringen om, at "Saa snart Negerer Børnene ere fødte, som ere da gandske hvide paa Huuden, som andre Blancke Børn, Legges de strax i dend Heede Soel at Bades".[41]

Lægen Paul Erdmann Isert, der i slutningen af 1700-tallet ligeledes gjorde sig mange tanker om spørgsmålet, foreslog, at afrikanernes forfædre kunne være vandret til Afrika gennem den libyske ørken, hvor udsættelsen for stærk varme og sol havde ført til, at deres blod var begyndt at koge og derved havde forårsaget ændringer i huden. Han opsummerede sine tanker således: "Nach meiner Meynung ist die Entstehung dieser schwarzen Farbe der Neger sowol des Climats, als eine besondere Ursache zuzuschreiben. Alle Nationen, je mehr sie sich den Aequator nähern, sind mehr oder weniger braun…"[42] Isert tilskrev altså klimaet en vigtig rolle og holdt fast i tanken om slægtskab. Samtidig afviste han på det skarpeste de teorier, der enten forsøgte at føre afrikaneres slægt tilbage til den bibelske Kain, og altså så den sorte hudfarve som en straf[43], eller mente, at sorte var opstået som en bastard mellem europæere og aber. Når Isert fortjener at blive inddraget, skyldes det, at udgivelsen af hans breve fra Guldkysten og Vestindien vandt stor popularitet på flere sprog og blev et vigtigt

---

[37] Forfatteren til manuskriptet, der kan dateres til omkring 1740, er almindeligt angivet som plantageejeren Johan Lorentz Carstens. Historikeren Herluf Nielsen har dog, uden at pege på en anden mulig ophavsmand, påvist, at dette næppe kan være tilfældet (Carstens 1981, 9-14).

[38] "Barbererne" eller "Bartskærerne" var håndværksuddannede kirurger (se Jensen 2002, 16).

[39] Carstens 1981, 92.

[40] Ibid., 92f.

[41] Ibid., 94.

[42] Isert 1788, 199.

[43] Se fx Rømer 1760, 133.

skrift i antislaveribevægelsen.[44] I diskussionerne om slaveriet var det vigtigt, hvorvidt menneskets oprindelse kunne spores tilbage til samme udspring, hvilket i princippet gjorde alle mennesker lige, eller om der var tale om helt forskellige folk, som de såkaldte polygenister hævdede. Sidstnævnte holdning bidrog til at legitimere den europæiske dominans over andre, såkaldte laverestående racer. Uenigheden drejede sig grundlæggende om, hvorvidt Gud oprindeligt havde skabt folk til forskellige klimaer, eller om det omvendt var klimaerne der med tiden havde formet menneskene og forårsaget forskellene, som fx Isert fremhævede.[45]

Uagtet uenigheden om dette spørgsmål indgik klimaet altså i 1700-tallet stadig som en central forklaring på menneskelig forskellighed. Dette gjaldt dog ikke kun for de her nævnte ydre forskelle. Ligesom i antikken var det en udbredt opfattelse, at folks moralske egenskaber, eller med et samtidigt udtryk "karakter", blev grundlagt og formet ud fra de geografiske og klimatiske forhold, man var født og opvokset under. Geografen David N. Livingstone har betegnet dette som "moralsk klimatologi" og vist, hvordan idéen blev benyttet af vestens store filosoffer fra Aristoteles over Descartes, Hume og Montesquieu til Kant og Hegel.[46] Hvor varme klimaer blev forbundet med dovenskab og temperament, mentes de køligere og tempererede egne at skabe arbejdsomme og stærke folk.[47] Den tekniske forklaring tog udgangspunkt i den humoralpatologiske teori, ifølge hvilken balancen mellem de fire kropsvæsker differentierede i forhold til ens hjemmehørende klima.[48] Ens kropskonstitution passede således til balancen i det vante klima. Et andet argument herfor var, at tropernes store frodighed gjorde det hårde markarbejde og den daglige kamp for føden unødvendig og dermed sløvede den menneskelige moral. I et koloniseringsforslag fra 1799 noterede kaptajn Niels C. C. Møller fx om nicobarernes arbejdsmoral: "Deres milde Klima indflyder dem deres Træghed og Dovenskab. Uagtet deres Hytter derfor ere tit saa brøstfældige, at de ere næsten faldefærdige; saa lade de sig dog hellere plages af denne Frygt at begraves under deres Fald, førend de skulde

---

[44] Om Isert og hans betydning for kampen mod slaveriet, se Gøbel 2001, 246 og Winsnes 1992, 8-12.
[45] Harrison 1996, 75ff.
[46] Livingstone 2002. På engelsk "moral climatology".
[47] Arnold 1996, 15; Livingstone 2002.
[48] Harrison 1996, 13.

røre en Haand til deres Vedligehold".[49] Disse forståelser dannede baggrund for teorierne om europæernes muligheder for at akklimatisere sig i fremmede klimaer, og de indgik i diskussionerne om hvilke folk, der var bedst egnede til opdyrkningen og koloniseringen af Nicobarerne.

Valget af kolonister – slaver eller frie folk?

Forståelsen af mennesker som værende destinerede til at leve i bestemte klimaer kom på flere måder til udtryk i de danske koloniseringsplaner for Nicobarerne. Især blev det diskuteret hvilke folk og racer, der var bedst egnede til de forskellige opgaver i kolonien, og om koloniseringen overhovedet kunne realiseres uden brug af tvangsarbejdskraft.

Der blev løbende gjort bestræbelser på at få lokale nicobarer til at arbejde i kolonierne. De havde den åbenlyse fordel, at de kunne overleve på øerne, men de viste til gengæld lille interesse for at udføre arbejde for europæerne.[50] Ifølge Løjtnant Jørgen Thanck, der var chef for den første ekspedition i 1755, var nicobarerne dovne og forstod ikke, hvad arbejdet gik ud på.[51] Senere blev der gjort tanker om, at kristendommens udbredelse ville få positiv indflydelse på arbejdsmoralen[52], men der var ingen forslag, der alene baserede koloniseringen på lokal arbejdskraft.

På de første ekspeditioner og senere blandt de mæhriske brødre udgjorde slaver en betydelig del af mandskabet. De blev betegnet som "sorte" og var hovedsageligt indiske tamiler, som der var en omfattende inter-asiatisk handel med i 1700-tallet.[53] Ud over at tamilerne således udgjorde en let tilgængelig arbejdskraft var der også forventninger om, at de ville være bedre tilpassede klimaet end europæerne,

[49] Møller 1799, 21.
[50] Bl.a. AFSt M 2 D 33 : 11, Reisetagebuch von David Polzenhagen, 1. september til 21. november 1756; RA ASK 2187b, Brev fra Br. Gottlieb Voelker til guvernementet i Tranquebar, Nancowry, 7. februar 1769; RA ASK 2187b, Beretning fra Alling til guvernementet i Tranquebar, skibet Kiøbenhavn, 3. maj 1757; Rosen 1839, 24.
[51] RA ASK 2187b, Conseil på Ny Danmark, 18. november 1755.
[52] NN 1846, 52.
[53] Se Chatterjee 1999.

hvilket dog skulle vise sig ikke at holde stik.[54] Til at supplere arbejdskraften foreslog Alling derudover, at man på sigt havde muligheder for at købe slaver fra de indonesiske øer Nias og Varkens, der lå forholdsvist tæt på.[55] Rydningen af de første pladser blev dog ikke kun udført af slaver og indiske arbejdere, alle undtagen matroserne tog del i arbejdet.[56] Det førte til klager fra soldaterne, der havde ordre til at medvirke i skansebygningen men ikke i den almindelige tømmerhugning. Der var således en klar arbejdsopdeling i kolonierne, men i dette tilfælde indvilligede soldaterne dog at medvirke i det uvante arbejde mod et tillæg i lønnen.[57]

Sygdommene blev efterfølgende bl.a. tilskrevet dette hårde arbejde. Løjtnant Stibolt, der indgav et koloniseringsforslag i 1783, noterede, at hverken europæere eller malabarer var egnede til rydning af skov men det var derimod "Cafferne".[58] Med "Cafferne" mente han afrikanske slaver, som han opfattede som en nødvendighed i det indledende arbejde med rydningen af skoven. Når jorden først var blevet ryddet, kunne andre kolonister tage over. I 1780'erne var brugen af slaver ikke længere comme il faux. Både i Europa og kolonierne foregik hårde diskussioner for og imod slaveriet og den transatlantiske slavehandel. Antislaveribevægelsen stod særligt stærkt i England og Frankrig, men også Danmark var påvirket heraf, hvilket bl.a. førte til loven fra 1792, der med udgangen af 1802 forbød overførslen af afrikanske slaver til Vestindien.

Historien om de vestindiske slaver er efterhånden velkendt. Til gengæld ved vi meget lidt om den danske brug af slaver i Indien på trods af, at danskerne også her tog del i en omfattende slavehandel. Tranquebar synes ligefrem at have udgjort en vigtig international markedsplads for handlen med indiske slaver, der bl.a. udførtes til Aceh. En lov fra 1745 forbød slavehandlen i Tranquebar med det forbehold, at det fortsat var lovligt at "tilkiøbe sig de Slaver, som enten af frie Villie og Forsæt sælger sig selv eller af deres virkelige

---

[54] RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden af Sal. Hr. Secret Raad og Commissarius Tycho Volquardt til og paa Øerne Nye Danmark og Sombreiro", 1. september til 5. december 1756.
[55] RA ASK 2187b, Beretning fra Alling til guvernementet i Tranquebar, skibet Kiøbenhavn, 3. maj 1757.
[56] RA ASK 2187b, "Lieut. Thanchs Indberetning til Gouvernementet i Tranquebar", Ny Danmark, 15. januar 1756.
[57] RA ASK 2187b, Conseil på Ny Danmark, 18. november 1755.
[58] RA KK 1035, P.M. fra Stibolt til Grev Moltke, København, 9. April 1783.

En nicobarsk familie som den blev fremstillet i 1839 i David Rosens erindringer fra Nicobarerne.

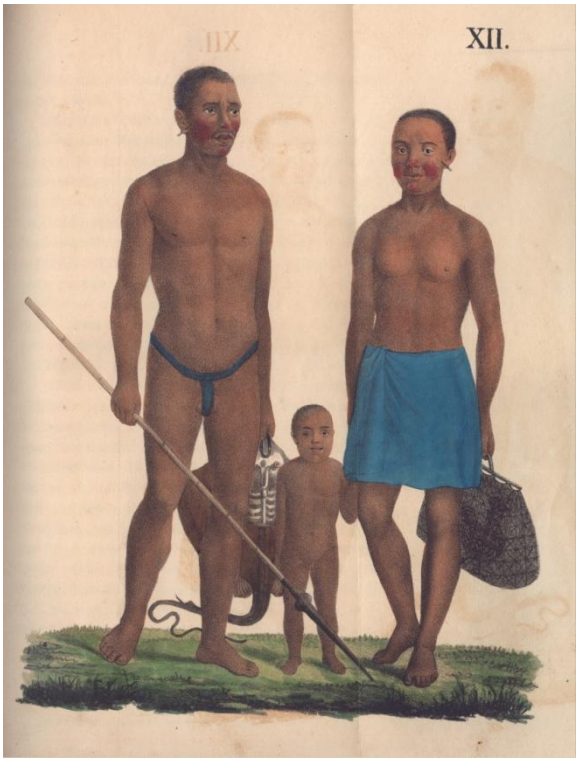

Forældre bliver bragt til Salgs".[59] Loven forsøgte at sætte en stopper for den stigende kidnapning af børn. Slavehandelen i Indien var konjunkturbestemt og hang sammen med krige og hungersnød, der ofte gjorde det nødvendigt at sælge familiemedlemmer for at overleve.[60] Det er således tvivlsomt om lovgivningen har haft den store effekt, idet en ny lov fra 20. juni 1783 igen forbød slavehandelen med baggrund i, at udlændinge opkøbte og videresolgte et stort antal slaver fra Tranquebar.[61] Begge lovgivninger forholdt sig udelukkende til handlen med slaver og ikke til selve slaveriet som institution, der var helt almindeligt i Indien, især i form af brugen af husslaver.

Det var ikke kun Stibolt, der anbefalede brug af slaver i koloniseringen af Nicobarerne. Franz v. Lichtenstein, der var embedsmand i Tranquebar, var klar over den samtidige stærke modstand overfor slaveriet, men i sin koloniseringsplan fra 1790 opstillede han et interessant forsvar heraf. I Vestindien var slaver blevet benyttet af øko-

[59] Plakat offentliggjort i Tranquebar 20. Juli 1745. Tranquebar rapportbog 1744-45, nr. 1283, citeret fra Larsen 1937, 108.
[60] Om slaveriet i det koloniale Indien, se Chatterjee 1999.
[61] NN: Calendar of a volume containing notifications 1779 to 1824, Madras 1908.

nomiske årsager, for at holde produktionsomkostningerne nede, mens man på Nicobarerne måtte benytte slaverne "af Nødvendighed, efterda det ansees som beviist, at Kaffere kan udholde det nikobarske Clima".[62] Brugen af slaver var altså konsekvensen af, at europæerne ikke kunne udføre hårdt, fysisk arbejde i klimaet. For Lichtenstein var det dog kun en midlertidig løsning foranlediget af denne nødvendighed. Slaverne skulle behandles med "Menneskelighed" og efter fem år "ikke alleene erklæres frie, men og tillægges et Stykke Eyendoms Grund paa Nikobar".[63] Bendix Prahl, der var embedsmand i Tranquebar på samme tid som Lichtenstein, mente ligeledes, at frie arbejdere måtte foretrækkes, men pga. af besværlighederne med at skaffe dem, anbefalede han i sin anden koloniseringsplan fra 1804 at købe 2-300 slaver fra Afrika, der med tiden skulle gives fri.[64] I sin første plan fra 1787 havde han foreslået 2-300 hundrede tamiler fra Tanjore, men han var efterfølgende blevet inspireret af at læse den franske forfatter Guillaume Thomas François Raynals beskrivelser af de ædle afrikanere, specielt den "skiønne Race" fra Senegal.[65] Senegaleserne var dog et krigerfolk, og Prahl mente ikke, at de var egnede til at grave jorden. For alligevel at kunne udnytte deres gode egenskaber foreslog han en interessant løsning:

> Af folkene mere mod Østen, der ere tienlige til Arbeide, hvortil kun udfordres Legemskræfter, kunde det bestemte Antal fyldes, og for at forskiønne denne Race, kunde man give dem Hustruer fra Senegal eller Madagascar.[66]

Gennem raceforædling ville Prahl altså skabe den perfekte arbejder til koloniseringen af Nicobarerne. Afrikanernes fysiske styrke skulle kombineres med asiaternes arbejdsomhed. Prahl var på mange måder en fantast, og dette forslag synes da heller ikke at have vundet genklang i nogle af de senere planer. Idéen om at benytte asiatiske arbejdere gik dog igen under Galathea-ekspeditionen, hvor forundersøgel-

---

[62] RA ASK 2131 II, Lichtenstein, "Plan til Nicobars Oprydning", Tranquebar, 9. september 1790.
[63] Ibid.
[64] Prahl 1804, 254, 265-267. Møller foreslog også at udvælge gode håndværkere blandt slaverne i Vestindien som ved at arbejde på Nicobarerne skulle vinde deres frihed (Møller 1797, 480).
[65] Prahl 1804, 92, 266.
[66] Ibid., 266.

sens anbefaling om at importere kinesisk arbejdskraft samt folk fra Koromandelkysten til at kolonisere øerne blev fulgt.[67]

Prahls koloni var dog ikke kun en slavekoloni ledet af hvide plantageejere. Han så for sig en slags multikulturel fristat, i stil med de forsøg svenskeren Carl Bernhard Wadstrom havde gjort i Sierre Leone.[68] I en tid med en enerådig konge og stramme regler for religionsudøvelse og ytringsfrihed var Prahls forslag vidtgående. Han ville skabe en særlig lovgivning for øerne, som i høj grad adskilte sig fra den danske:

> Grundlovene kunde tillade adskillige Nationer af forskiellige Religioner og Skikke der at nedsætte dem og følge deres Samvittighed og Sædvaner, saalænge som de ikke skurrede mod den almindelige Harmonie…[69]

Udover de nævnte afrikanske slaver, der altså skulle frigives, forestillede Prahl sig, at tamiler, kinesere og malajer ville slå sig ned på øerne.[70] De skulle alle have lov til at beholde deres egen religion og oven i købet også til at dømme efter egne love. For Prahl var det "kiært, at se gode Mennesker af forskiellige Nationer forene dem til een Nation".[71] Prahls koloniseringsplan var ligeså meget et politisk manifest, hvori han beskrev sin utopi om at skabe et nyt og bedre samfund. Her var der plads til alle, inklusiv europæere, så længe "de fornødne Forsigtighedsregler bleve brugte, for at beskytte sig for den brændende Soel, nydyrkede Markers farlige Dunster og Egnens tropiske Regn".[72]

Som fremhævet af geografen James S. Duncan blev koloniseringen og opdyrkningen af troperne opfattet som et maskulint projekt.[73] Kampen mod naturen krævede styrke, og kvinder og børn mentes at være for svage til at klare de udfordringer, klimaet stillede. Denne opfattelse udgjorde et basalt problem for den europæiske kolonisering, da kvinder og familier var forudsætningen for etableringen af permanente kolonier. Prahl gjorde da også op med denne vanetænkning. Han mente, at Nicobarernes sygdomme i høj grad var forårsaget af kolonisternes mangel på livsmod og drivkraft, da de havde levet i

---

[67] Busch 1845, 22.
[68] Se Wadstrom 1789 og 1794-5.
[69] Prahl 1804, 318.
[70] Ibid., 272, 279, 283.
[71] Ibid., 281.
[72] Ibid., 263.
[73] Duncan 2000.

"trøstesløs Celibat" og ikke havde haft noget personligt formål at stræbe efter.[74] Derfor var familien vigtig for Prahl, og han ville flytte 200 "unge raske Husbonder med yndige belevne Hustruer".[75]

Også N. C. C. Møller opfattede familien som betydningsfuld. I sin plan fra 1707 foreslog han 200 stærke nordmænd til at hugge skoven ned, da de var vant til at udføre denne type arbejde.[76] De skulle udvælges blandt fattige husmænd og sammen med deres familier tildeles et stykke jord på Nicobarerne. Møller refererede desuden til tidligere forslag om at "efterfølge andre Nationers Eksempel, i at udsende Veisenhuus-Børn og Folk af Tugthusene af begge Kiøn".[77] I samme tråd foreslog forfatteren Frederik Christian Tryde i sin efterfølgende plan fra 1816, at et "Antal Forbrydere, af de farligste i vore Fængsler, kunde medfølge til i Førstningen at forrette det haardeste Arbejde, nemlig at opsætte Husene og bortrydde Skovene".[78] For Tryde var oprettelsen af en koloni befolket af danskere et led i en større strategi, der skulle bekæmpe fattigdommen i Danmark efter den engelske besættelse 1807-1814 ved at sænke befolkningstallet i hovedlandet. Tryde var inspireret af den britiske økonom Thomas Robert Malthus' tanker om sammenhængen mellem befolkningsvækst og mangel på ressourcer og så koloniseringen som et middel til at forhindre overbefolkning og økonomisk krise i Danmark. Han ville indrette "et nyt Dannemark under et frugtbart Jordstrøg.[79]

Hans Jacob Fiellerup, der fungerede som Asiatisk Kompagnis faktor i Serampore, var i sin koloniseringsplan fra 1819 mere pessimistisk omkring danskernes muligheder for at klare sig på øerne. I hans øjne var europæerne de dårligst egnede til at arbejde på en asiatisk ø, idet "baade Climat og Levemaade ere gandske imod disse."[80] Kolonisterne skulle hovedsageligt bestå af frie asiatiske arbejdere, og kun et lille antal europæiske opsynsmænd var nødvendigt. Disse europæere måtte dog ikke komme direkte fra Europa, da deres utilpassede kroppe ikke ville kunne tåle klimaet. I stedet mente Fiellerup, at man skulle

---

[74] Prahl 1804, 138-139.
[75] Ibid., 263.
[76] Møller 1797, 479.
[77] Ibid., 514.
[78] Tryde 1816, 123.
[79] Ibid., 131. Malthus' idéer fik også stor betydning for bl.a. Darwins og Humboldts teorier (Arnold 1996, 49ff.).
[80] RA KK 2131 II, H. J. Fiellerup, "Ærbødigst Forslag til Nicobar eller Frederiks-Øernes Colonisering", Serampore, 13. januar 1819.

benytte sig af de indisk fødte europæere, der fra barnsben havde "været udsadt for den brændende Soel og usunde periodiske Regntid."[81] Den akklimatiserede europæer, som vi skal se nærmere på i kapitel 2, var altså at foretrække.

Mark Harrison har ud fra en indisk kontekst argumenteret for, at 1800-tallets fastlåste forestillinger om race ledte til en opgivelse af planerne om permanent at befolke Indien med englændere.[82] Skal man sammenfatte de danske forslag til egnede kolonister på Nicobarerne, så er billedet dog ikke så tydeligt. I hvert fald var troen på en "hvid" koloni, befolket af europæere, ikke forsvundet i første halvdel af 1800-tallet. Ganske vist så Fiellerup pessimistisk herpå, men hans samtidige, Tryde og Rosen, nærede fortsat tiltro til, at ved at udvise forsigtighed i begyndelsen "vilde man lidt efter lidt vænnes til det [klimaet], og siden ikke finde det vanskeligt at leve der."[83] Samme syn gik igen på Galathea-ekspeditionen, hvor kaptajnen og lederen Steen Bille ligesom Tryde mente, at "Folkemængdens Tilvæxt i Danmark formeentligen gjør det ønskeligt, at et Tilflugtssted forberedes for Kræfter, der ikke i Hjemmet maatte kunne finde vedvarende nyttig Beskjæftigelse."[84] Koloniseringen af Nicobarerne kunne på den måde afhjælpe den stigende arbejdsløshed i Danmark. Rydningen og anlæggelsen af kolonierne måtte dog udføres af asiater, der var bedre egnede til hårdt, fysisk arbejde i det varme klima. Først efter omgivelserne var blevet forbedret, hvilket vi skal se nærmere på i kapitel 3, kunne danskerne slå sig ned permanent.

Konklusion

Den antikke, humoralpatologiske opfattelse af kroppen lå i hele den behandlede periode til grund for forklaringer af både sygdom og menneskelige variationer. De udbredte sygdomme, der ramte kolonisterne på Nicobarerne, blev således forklaret ud fra teorier om ubalance i kropsvæskerne. Udefrakommende påvirkninger som det varme klima og skovenes miasmer mentes på forskellig vis at forårsage disse skadelige ubalancer, og omgivelserne udgjorde derfor et grundlæggende problem for koloniseringen.

---

[81] Ibid.
[82] Harrison 1999.
[83] Rosen 1839, 9.
[84] Bille 1849, 351.

Denne forståelse af forholdet mellem klima og sygdom hang uløseligt sammen med racebegrebet. Erfaringerne viste, at europæerne var særligt udsatte for sygdomme i troperne, mens andre folk klarede sig bedre, hvilket blev forklaret ud fra teorier om, at forskellige racer hørte til i bestemte klimaer. I forhold til koloniseringen var en af strategierne derfor at finde frem til de bedst egnede kolonister. Fordele og ulemper blev overvejet ved både afrikanere, tamiler og kinesere, hvilket ledte til diskussioner om brug af slaver. Fortalere herfor så det som en midlertidig nødvendighed i den indledende fase med at rydde skoven og forbedre Nicobarernes omgivelser. Ud fra teorierne om race og biologisk forskellighed var der enighed om, at europæere var dårligt egnede til at udføre hårdt arbejde i troperne, men klimaet blev dog ikke opfattet som en uovervindelig hindring. Planerne om at befolke Nicobarerne med danske udflyttere blev derfor aldrig opgivet, og de indgik i Galathea-ekspeditionens endelige anbefalinger til regeringen i 1846.

KAPITEL 2

Tilpasning og akklimatisering

> Skibets Ophold vilde og være særdeles nyttigt, i henseende til, hvis de europæiske Betiente, eller overkommende Militaire, skulde i Begyndelsen, førend de bleve nogenlunde vandte til denne usunde Clima, blive angrebne af Sygdom, de da, i saa Tilfælde, straks kunde blive bragte ombord paa Skibet, for der at kunde faae deres Helbred bedre opretted, udi en reenere og sundere Luft, ved at føye de dertil fornødne Anstalter.
>
> (Christian Soetmann, RA KK 1036, forslag til ny kolonisering af Nicobarerne, Porto Novo, 7. januar 1790)

Den høje dødelighed og de dårlige erfaringer med bekæmpelse af sygdomme på Nicobarerne ledte til et helt centralt spørgsmål for de danske koloniseringsplaner. Var det overhovedet muligt for europæere at overleve på øerne, eller måtte selve koloniseringen opgives som følge af kolonisternes fysiske begrænsninger? Spørgsmålet var bestemt ikke unikt for de danske planer men knyttede sig til hele den vestlige kolonisering af tropiske områder. De samtidige diskussioner gik på, hvorvidt det var muligt for europæernes konstitutioner at tilpasse sig livet under nye klimatiske og geografiske forhold. Denne tilpasning blev anset for nødvendig for at kunne overleve, da sygdommene primært forklaredes ud fra de ubalancer, klimaet forårsagede.

Den skotske læge James Lind, der i 1700-tallet arbejdede og lavede forsøg i den britiske flåde, sammenlignede i sit indflydelsesrige værk *An essay on diseases incidental to Europeans in hot climates* de europæiske kolonister med planter, der blev flyttet til en ny, fremmed jord.[1] Analogien til planteverdenen var almindelig udbredt og afspejledes i de mange beskrivelser af europæere, der langsomt svækkedes i varmen for til sidst helt at visne bort. Ifølge Lind var det dog muligt både for mennesker og planter at klare sig i nye klimaer, det krævede blot en høj grad af påpasselighed i den nødvendige tilvænningsfase. Lind havde udviklet sine teorier ud fra observationer og erfaringer i koloniernе. En af konsekvenserne af den vestlige kolonisering var en enorm,

[1] Lind 1768, 2. Sammenligningen er ligeledes at finde i et tidligere værk af John Fryer (Fryer 1698, 69). Se Harrison 1999, 39.

global udveksling af planter, dyr, sygdomme og mennesker. Opdagelserne af nye planter førte til eksperimenter med at flytte afgrøder til opdyrkning i plantagedrift i de nye besiddelser.[2] Det lykkedes med nogle planter (bl.a. kaffe og sukker), mens andre afgrøder måtte opgives udenfor deres oprindelige områder. Udover forskelle i jordforhold var det især de klimatiske forandringer, der opfattedes som årsager til de fejlslagne forsøg. Uvante vinde og temperaturer mentes at have afgørende virkning på planterne, og de måtte derfor beskyttes, indtil de langsomt havde vænnet sig til de nye forhold.

Det var i 1700-tallet almindeligt antaget, at hvis de udsendte europæere klarede den første tilvænning ved ankomsten, ville de nyde et godt helbred under resten af opholdet i troperne.[3] Teorierne om tilpasning, på engelsk "seasoning", var i 1700-tallet baseret mere på almenviden og opnåede erfaringer end på systematiske videnskabelige undersøgelser. Dette ændredes dog mod slutningen af århundredet, hvilket kan spores i en ny terminologi, der udsprang fra Frankrig. Her begyndte ordet "acclimater" at dukke op som en betegnelse for den klimatiske, biologiske tilpasning.[4] Ordet var fra starten tæt forbundet med botanikken og zoologien men blev hurtigt udbredt og benyttet i en lang række betydninger. På engelsk dækkede "acclimatization" fortrinsvis over processen med at flytte eksotiske planter og dyr fra ét sted til et andet, og i løbet af 1800-tallet udvikledes en selvstændig videnskab i England og Frankrig, der beskæftigede sig med undersøgelser heraf. Institutionaliseringen af videnskaben i anden halvdel af 1800-tallet førte til grundlæggelsen af adskillige videnskabelige akklimatiseringsselskaber samt zoologiske og botaniske haver.[5] I Danmark faldt denne udvikling dog sammen med afhændelsen af kolonierne i Afrika og Indien og opgivelsen af de koloniale drømme, og spørgsmålet mistede derfor til en vis grad sin relevans. I 1840'erne blev ordet "akklimatisering" benyttet af kaptajn Steen Bille til at beskrive de anglo-indiske kolonister, men ellers var det fortsat ord som "tilpasning" og "tilvænning", der var de mest almindelige på dansk.[6]

Ud fra et internationalt synspunkt har historikeren Michael A. Osborne med rette betegnet akklimatisering som den vestlige kolonise-

---

[2] Arnold 1996, 165.
[3] Harrison 1996, 73f.
[4] Osborne 2000, 137.
[5] Se Osborne 1994 og 2000.
[6] Bille 1849, 141.

rings essentielle videnskab.[7] Studiet af akklimatiseringsteorier knytter sig både til den koloniale udnyttelse af dyr og planter samt til sygdoms- og kropsforståelser. Her er det dog i den medicinske forstand, begrebet har interesse, nemlig som en forklaring på hvorfor nogle mennesker tilsyneladende kunne leve på steder, hvor europæere døde på stribe. Med baggrund i tidens modsatrettede syn på racebegrebet var der i perioden store uenigheder omkring menneskets muligheder for på længere sigt at tilpasse sig nye klimatiske forhold. Uagtet holdningerne hertil var der dog enighed om, at det var muligt at mindske det tropiske klimas skadelige virkninger ved at tage bestemte forholdsregler i form af ret levevis, kost, placering og opbygning af kolonien mm. Disse tiltag forholdt sig i deres udgangspunkt defensivt overfor miljøet. De søgte på samme tid at skærme kolonisterne mod varmen og miasmerne og at lette tilpasningen til klimaet. I de danske koloniseringsplaner for Nicobarerne var det ikke et enkelt tiltag men derimod kombinationen af de forskellige forholdsregler, der forventedes at kunne gøre en forskel. I det følgende er der dog for overskuelighedens skyld foretaget en opdeling. Målet er at identificere nogle centrale danske koloniseringsstrategier og at forstå rationalerne bag udviklingen af disse.

Undersøgelsen af landet – fra Polzenhagen til Galathea

Hovedforklaringen på de fejlslagne danske koloniseringsforsøg var ifølge de fleste iagttagere mangel på pålidelig viden om Nicobarerne. Ved planlægningen af den første ekspedition i 1755 havde man i Tranquebar en yderst begrænset viden om, hvad det egentlig var, man var på vej til at kolonisere. De indsamlede informationer byggede hovedsageligt på mere eller mindre pålidelige rejsebeskrivelser, hvoraf flere forfattere kun kortvarigt havde besøgt øerne. Første skridt var derfor at undersøge øernes "beskaffenhed" nærmere, hvilket dækkede over en bred beskrivelse af klima, geografi, planter, befolkning og dyreliv mm. Undersøgelserne havde to mål, nemlig at klarlægge *hvad* der kunne koloniseres og udnyttes, og *hvordan* koloniseringen i praksis bedst kunne foregå. Især kortlægningen af øerne udgjorde et vigtigt

[7] Osborne 1994, xiv.

element, da manglen på nøjagtige kort besværede navigationen.[8] Under de tidlige ekspeditioner var det pålagt lederne, med støtte fra militærfolk, kirurger og præster, at samle oplysninger om Nicobarerne. På grund af ekspeditionernes korte og kaotiske skæbne blev udbyttet dog sparsomt. David Polzenhagen, der var missionær ved den dansk-tyske Halle-mission i Tranquebar og deltager i den anden ekspedition i 1756, gjorde fx bestræbelser på at lære noget om nicobarernes religion og levevis, ligesom han også tog tiltag til at beskrive øernes plante- og dyreliv.[9] Polzenhagen døde dog af sygdom mindre end tre måneder efter sin afrejse fra Tranquebar.

De mæhriske brødre havde efterfølgende, i kraft af deres længerevarende ophold, bedre muligheder for at indsamle detaljeret viden, men de blev senere kritiseret for ikke at vise den fornødne interesse for opgaven. Bendix Prahl noterede om brødrene, at "Landets Geognosie var ikke deres Sag: De viste dem ikke som Kundskabsmænd: Geographien, Zoologien, Botaniquen skylder dem ingen nye Efterretning."[10] Kritikken fra Prahl er et typisk eksempel på den øgede videnskabelige interesse, der karakteriserede slutningen af 1700-tallet. I Tranquebar, hvor Prahl fungerede som embedsmand, grundlagdes i 1788 det Trankebarske Selskab, der var et videnskabeligt selskab bestående af de fleste af byens europæiske mænd.[11] På grund af dødsfald blandt de bærende medlemmer fik Selskabet en kort levetid, og det nåede kun at udgive et enkelt skrift, men dets arbejde er af flere årsager af særlig interesse.[12] Selskabet havde til formål at indsamle ny viden om Indien, men det ønskede samtidig at benytte denne viden til at forbedre de økonomiske vilkår i Tranquebar – ikke kun for europæerne men også for de lokale indere. Med udgangspunkt i en kombination af patriotisme og humanisme var håbet at gøre op med

---

[8] Fra de første ekspeditioner er bevaret to kort. Det tidligste er "Søe-Kort over Frederigs Bey og Havn paa det Sydre Eiland af Nye Dannemark" udført af D. Bagge og H. G. Ziervogel i 1756. Det andet er "Kaart over nogle af de Nicobarske Øer" optegnet af R. Alling og dateret Tranquebar d. 30. april 1757. Begge findes i HM Dronningens Håndbibliotek (Søkort, mappe 2, nr. 27 og 30).

[9] For original se AFSt M 2 D 33 : 11, Reisetagebuch von David Polzenhagen. En lettere revideret udgave er gengivet i Der Königl. Dänischen Missionarien aus Ost-Indien eingesandter Ausführlichen Berichten (Halleschen Berichte), Halle 1760, 209-229.

[10] Prahl 1804, 78.

[11] Om det Trankebarske Selskab, se Jensen, Science without empire…, artikel under udgivelse.

[12] Engelhardt 1789.

tidligere tiders udnyttelse af inderne, der gennem tiden havde forarmet dem, og i stedet skabe en økonomisk og åndelig vækst, der kom hele kolonien til gode.

Selskabet var ikke kun forbeholdt videnskabsfolk men derimod åbent for alle, der kunne bidrage med brugbar viden gennem deres opnåede erfaringer. Præsten, astronomen og naturforskeren Henning Munch Engelhardt, der var en af hovedkræfterne bag selskabet, gjorde dog klart, hvorledes denne type viden adskilte sig fra de samtidige rejsebeskrivelser, som han ikke havde meget tilovers for:

> Reisebeskrivelsen seer det forkommende kun fra enkelte Sider an, og kan ikke eftergrandske Forbindelser og Forhold, eller med Sikkerhed bestemme de virkende Aarsager, helst naar de ere fleere og befinde sig i nogen Afstand fra det enkelte Individnum, som han betragter.[13]

Ifølge Engelhardt havde de hidtidige rejsebeskrivelser "meest havt til Hensigt at tilfredstille Europæernes lærde Nysgierrighed, eller at oplyse dem om alle de Fordeele, de kunne erholde paa Indianernes [indernes] Bekostning."[14] Der var altså behov for en ny type brugbar viden, der skulle komme inderne og kolonierne til gode og ikke kun de europæiske metropoler. En vigtig del heraf drejede sig om at forbedre opdyrkningen, industrien og handlen, men forbedringen havde også til formål at "oplyse Indianerne om deres borgerlige Rettigheder, Pligter og Fordeele".[15]

For at vende tilbage til klimaet så spillede det også en central rolle for Selskabet. Det første af de 21 spørgsmål Selskabet indledningsvist opstillede lød således:

> Hvad Indflydelse Indiens Beliggenhed, Clima, Föde, Levemaade, samt de Indfödtes Omgang og Exempel have paa de hidkommende Europæers physiske og moralske Forfatning.[16]

Den vigtighed dette spørgsmål tillagdes, samt planerne om oprettelsen af en botanisk have i Tranquebar, leder tankerne hen på de senere akklimatiseringsselskaber. Selskabet var på denne måde forud for sin tid, og det udgør samtidig et godt eksempel på, at videnskaben ikke

[13] Ibid.
[14] Ibid.
[15] Ibid.
[16] Ibid.

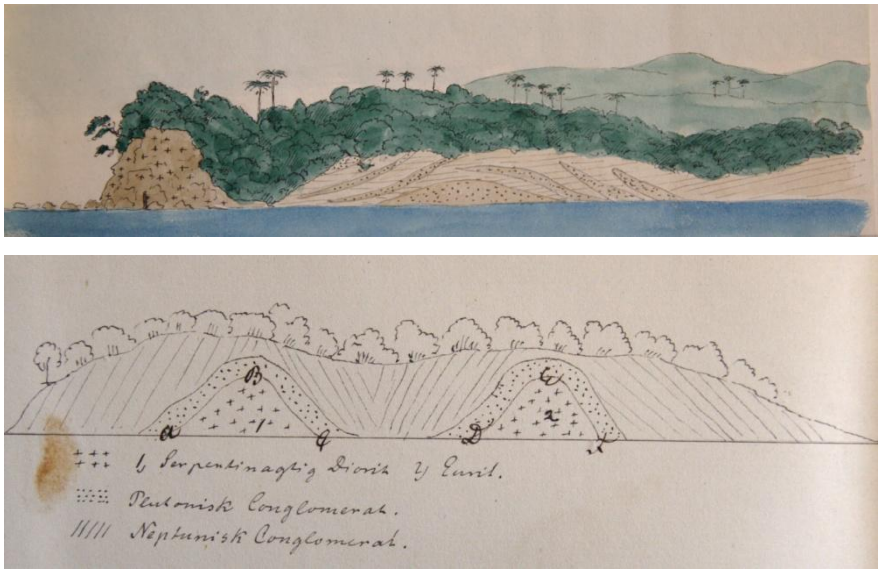

Hinrich Rinks optegnelser af jordbunden på Nicobarerne foretaget i 1846 under Galathea-ekspeditionen.

blot var et produkt af de europæiske metropoler men ofte udsprang fra kolonierne.[17]

Selskabet udviste også interesse for Nicobarerne, og spørgsmål 18 lød: "Hvilket er det værdigste, forsigtigste og virksomste Middel til at danne en gandske ucultiveret Indisk Nation, saasom den Nicobarske."[18] Medlemmerne talte udover Engelhardt også Prahl og embedsmanden Christian Frederich Soetmann, hvoraf alle tre udarbejdede selvstændige koloniseringsplaner for øerne. Selskabet fungerede på den måde også som et samlings- og udvekslingssted for ny viden om kolonisering og tilpasning til Indiens klima, og et af tiltagene gik ud på at oprette et bibliotek med nyttig litteratur, som ellers var svært tilgængelig i Tranquebar.

Med baggrund i denne videnskabelige opblomstring sejlede en ekspedition af sted fra Tranquebar i 1790. Målet var Nicobarerne og Engelhardt var i kraft af sine evner indenfor astronomi og opmåling særligt udvalgt til at lede undersøgelsen af øerne. Instruksen var baseret på Franz v. Lichtensteins plan fra samme år, der byggede videre på

[17] For andre eksempler på dette, se fx Nair 2005, Peterson 1999a og Jensen, Making it in Tranquebar…, artikel under udgivelse.
[18] Engelhardt 1789.

Engelhardts plan fra 1785, og ekspeditionen skulle fungere som en forundersøgelse til den senere egentlige kolonisering.[19] Ved denne fremgangsmåde håbede man at kunne indsamle den fornødne viden og herudfra udarbejde en ny, fejlfri koloniseringsplan. Ekspeditionen var det første af tre skridt, som Lichtenstein i sin plan havde opstillet for opdyrkelsen og befolkningen af et udyrket og usundt land, nemlig at "søge paalidelig og anvendelig Kundskab om Landet."[20] Dette skulle ske gennem kortlægning og undersøgelse af jordbunden, skoven, planter, dyr og mineraler. Derudover skulle "Vandets Uddunstninger" samt "Vindens Styrke og Strøg" undersøges gennem meteorologiske observationer for at "erholde Kundskab om Climatet".[21] Ekspeditionen fik dog en uheldig skæbne, idet Engelhardt døde blot 19 dage efter sin ankomst til Nicobarerne. Under sit korte ophold nåede han dog at gøre adskillige observationer, der findes i hans journal over Nicobarernes opmåling.[22]

Engelhardts ekspedition repræsenterer et opgør med tidligere rejsebeskrivelsers usystematiske indsamling af viden og peger frem mod den senere Galathea-ekspedition, hvis instrukser havde mange lighedspunkter hermed. Med udsendelsen af korvetten Galathea var det kongelige ønske "at foretage en videnskabelig undersøgelse over denne øgruppes [Nicobarernes] naturprodukter og anvendelse til dyrkning og handel, hvorved den enkelte øs klimatiske forhold, hvor et etablissement måtte være at foretage, i særdeleshed bør tages i betragtning".[23] Ved at fokusere undersøgelserne på de klimatiske forhold forventedes det ligesom tidligere, at en sund lokalitet kunne findes.[24] De topografiske undersøgelser spillede således en central rolle i koloniseringsplanerne, og Galathea-ekspeditionens resultater kan ses som et eksempel på 1800-tallets såkaldte medicinske topogra-

---

[19] RA ASK 2131 II, Lichtenstein, Bilag til "Plan til Nicobars Oprydning", Tranquebar, 9. september 1790; RA KK 2131 II og 1035, Engelhardt, Beretning fra Nicobarerne og forslag til kolonisering, 12. november 1785.

[20] RA ASK 2131 II, Lichtenstein, "Plan til Nicobars Oprydning", Tranquebar, 9. september 1790.

[21] Ibid.

[22] RA KK 1036 og 2055, "Journal over Nicobars Opmaaling", 1791.

[23] Skrivelse fra kong Christian 8. til H. C. Ørsted, sekretær i Det Kongelige Videnskabernes Selskab (citeret fra Koustrup 2006, 9). Se også Christian 8's ordre til kaptajn Steen A. Bille (trykt i Bille 1849).

[24] Galathea-ekspeditionens journaler over meteorologiske, geografiske og "physiske" observationer findes sammen med adskillige kort, landtoninger og opmålinger i Kort- og Matrikelstyrelsens arkiv i København.

fi, der specifikt undersøgte forskellige områders egenskaber i relation til sundhed og sygdom.[25] Her var geologien (i samtiden betegnet *geognosien*) en væsentlig fagdisciplin, idet bestemte jordforhold som vist blev forbundet med forekomsten af miasmer. Til ekspeditionen udnævntes den unge Hinrich Rink som mineralog og geolog, Wilhelm F. G. Behn, Johannes T. Reinhardt og Carl Emil Kiellerup som zoologer og Bernhard C. Kamphøvener som botaniker. Desuden skulle lægerne Wilhelm von Rosen og Didrick F. Didrichsen assistere i de naturvidenskabelige undersøgelser. I alt var korvetten Galatheas samlede besætning på 231 personer, hvortil kom mandskabet på dampskibet Ganges, der fungerede som støtteskib under ekspeditionen til Nicobarerne.[26] Udgangspunktet for koloniseringen var altså markant anderledes end de tidligere forsøgs, og der skete med Galathea en øget specialisering og videnskabeliggørelse af undersøgelserne. Målene var dog overordnet set de samme som tidligere, nemlig at sikre ny, brugbar viden, der kunne gøre en forskel for udfaldet af koloniseringen.

Betydningen af steder

Idéen om, at visse steder var sundere end andre i kraft af deres beliggenhed i forhold til vindretninger, nedbør, skov og fugtige områder, går som beskrevet tilbage til antikken. Ligesom teorierne om miasmer fik fornyet relevans med den ekspanderende vestlige kolonisering, spillede betydningen af usunde steder også en øget rolle i 1700-tallets forklaringer på sygdomme.[27] Undersøgelserne af Nicobarerne havde således flere formål. Man ønskede at indhente viden om øernes økonomiske potentialer som koloni, og rent praktisk var det samtidigt nødvendigt at kortlægge øerne samt finde frem til de bedst egnede og sundeste steder for anlæggelsen af kolonien.

Selv under de første koloniseringsforsøg var man opmærksom på den betydning, placeringen af kolonien havde for helbredet, og ved at flytte kolonien fra Great Nicobar til Camorta håbede man på at kunne løse problemerne med sygdommen. Efter sin første landgang i 1756 berettede Tycho Volquardt således entusiastisk:

---

[25] Arnold 1993, 1396; Hannaway 1993, 300-304; Harrison 1999, 114-123.
[26] Wolff 2004-2005, 205.
[27] Hannaway 1993, 300; Harrison 1999, 19.

> …vi fandt alt hvad vi kunde ynske os, en dog kun kort og ey ganske stærk bevoxen Skov ved Søe-Kanten, hvilken med ej saa stoer Umage som paa andre Steder kunde blive ødelagt; og ovenfor det dejligste Ager- og Græs-Land, som noget Menneske vil ynske at See…[28]

Kaptajn Alling bemærkede også, at "det var lige som man var kommen i en anden Verden, i Henseende til Nye Danmark", men han kunne ikke undlade at konstatere, at en del folk alligevel døde kort efter ankomsten.[29] Placeringen af kolonien var da også central for David Rosens efterfølgende kritik af de tidligere koloniseringsforsøg:

> Vore Forgængere havde valgt lave under de tykke Skove liggende Steder til deres Anlæg; jeg havde stort Haab om, at de høiere og mere frit liggende Egne vilde findes langt hensigtsmæssigere til dette Øiemed.[30]

Rosen blev dog senere selv kritiseret under Galathea-ekspeditionen, hvor Steen Bille berettede, at "det blev den almindelige Mening blandt de Herrer Naturforskere, at Rosen ikke havde været heldig i Valget af sin Anlægsplads".[31]

De to første kolonianlæg fra 1755-57 blev placeret væk fra de eksisterende indfødte landsbyer, både pga. frygten for nicobarerne og fordi man ville sikre sig, at jorden var ledig. Danskerne forsøgte at undgå konflikter ved at respektere den lokale ejendomsret, selvom de ofte havde svært ved at forstå nicobarernes inddeling af jorden, der ikke var tydeligt afgrænset med hegn eller sten, som de kendte det fra Europa. Ved det andet koloniseringsforsøg bemærkede Volquardt, at der var anlagt plantager med frugttræer, og han udtrykte bekymring for, hvad ejermanden ville sige til, at danskerne begyndte at rydde dem.[32] En indbygger mødte da også op og klagede, og til erstatning modtog han noget lærredsstof. Missionæren Polzenhagen glædede sig ved denne lejlighed over, at jorden herved på ærlig vis og uden tvang

---

[28] RA ASK 2187b., "Rapport-Bog holden af Sal. Hr. Secret Raad og Commissarius Tycho Volquardt til og paa Øerne Nye Danmark og Sombreiro", 1. september til 5. december 1756.
[29] RA ASK 2187b, "Skrivelse til det Respective Gouvernement her, fra Capt. Alling, førende det Royale Compagnis Skib Kiøbenhavn", 21. december 1756.
[30] Rosen 1839, 9.
[31] Bille 1849, 293.
[32] RA ASK 2187b., "Rapport-Bog holden af Sal. Hr. Secret Raad og Commissarius Tycho Volquardt til og paa Øerne Nye Danmark og Sombreiro", 1. september til 5. december 1756.

blev taget i besiddelse.[33] Kolonisterne sikrede sig juridisk set Danmarks ret til Nicobarerne ved efter europæiske traditioner at afholde ceremonier, hejse Dannebrog og indgå traktater. Den formelle overtagelse af øerne 1. januar 1756 var blevet klaret med en skål og udskænkning til de fremmødte nicobarer, selvom det er tvivlsomt, hvorvidt de har haft forståelsen af nu at høre til det danske rige.[34] Herrnhutermissionærerne forsøgte i hvert fald ved deres efterfølgende ankomst at købe jorden til kolonien, og de indgik senere selv egne traktater.[35]

David Rosen udstedte ligeledes certifikater og uddelte sølvbeslåede stokke med danske kongemonogrammer i bestræbelsen på at sikre den danske indflydelse på øerne.[36] Han anså det for vigtigt at respektere den lokale ejendomsret, men nicobarerne frygtede, at kolonisterne ville tage deres plantager i besiddelse.[37] Gennem "stræng Orden iblandt Folkene" mente Rosen dog med tiden at kunne overbevise nicobarerne om, at danskerne "agtede Eiendomsretten ligesaa meget, om ei mere end de."[38] Inden Rosen anlagde sin koloni på Mongkatahøjen, havde han da også først forhørt sig om den lokale brug af stedet, og gennem forhandlinger fik han tilladelse til at benytte et mindre område. Ved samme lejlighed noterede han sig, at nicobarerne var "af Formening, at Europæerne kunde tilegne sig saadanne Pladser, som Nikobarerne ingen Brug gjorde af."[39] Hos både Rosen og de tidligere kolonister ses således en ydmyghed overfor nicobarernes rettigheder, der muligvis kan forklares med en blanding af indsigt i lokale forhold og deres konstant pressede situation på øerne, hvor

---

[33] AFSt M 2 D 33 : 11, Reisetagebuch von David Polzenhagen, 1. september til 21. november 1756.

[34] RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden ved Expeditionen paa de Nicobarske Eilænder udi Aaret 1755 & 1756".

[35] Haensel 1812, 60; Römer 1921, 47; UAH MDep XI.14 b.(2), Attest der Häuptlinge der Nicobaren Anerkennung des dänischen Königs und Schutzersuchen, Tripjet, 1779 November 19, Abschrift.

[36] I RA GTK 3324 er et enkelt originalt certifikat fra Rosen bevaret, udstedt til Keiah fra landsbyen Malacca. Fra Galathea-ekspeditionen findes i RA GTK 3325 ligeledes adskillige certifikater, skrevet på både dansk og engelsk. Flere af de sølvbeslåede stokke findes i dag i Handels- og Søfartsmuseet samling i Helsingør (se Eilstrup og Boesgaard 1974, 171).

[37] Rosen 1839, 95.

[38] Ibid.

[39] Ibid., 34.

De mæhriske brødres koloni Tripjet på Nancowry. Missionærerne havde placeret kolonien tæt på de to landsbyer Malakka og Inuanga ud fra den antagelse, at stedet ville være sundt.

sygdommen hærgede, og de aldrig vidste, hvornår det næste skib kom til undsætning fra fastlandet.

Samme forsigtighed går ikke igen under Galathea-ekspeditionen, hvor instruksen ganske vist lød på at respektere nicobarernes ejendomsret, men hvor kaptajn Steen Bille samtidig vurderede, at det i praksis ville "falde vanskeligt at tage Hensyn dertil."[40] Denne antagelse byggede på nicobarernes skelnen mellem på den ene side brugsretten til at høste træerne og på den anden side retten til jorden, de stod på; en opdeling der stadig er at finde på Nicobarerne i dag.[41] Den letteste løsning var for Bille at "gå ud fra den Grundsætning, at Grunden er Hans Majestæt Kongens, og saadan privat Eiendom, som derpaa staaer, maa det stå Regjeringen frit for at borttage imod ædelmodig Godtgjørelse".[42] Uden denne ret til ekspropriation "vilde ingen Colonisation blive mulig".[43] Selvom Bille foreslår en kompensation

[40] Bille 1849, 369.
[41] Ibid.; Singh 2003, 87ff.
[42] Bille 1849, 370.
[43] Ibid.

for jorden, er der væsensforskel i denne udmelding i forhold til varsomheden, der prægede spørgsmålet om ejendomsretten under de tidligere koloniseringsforsøg. For Bille handlede det i højere grad om at markere Danmarks ret til Nicobarerne udadtil i forhold til andre europæiske magter, og lokale hensyn synes ikke at udgøre et reelt problem.

Billes syn på placeringen af de lokale landsbyer afspejler også en ny arrogance overfor nicobarernes traditionelle viden og erfaringer. De mæhriske brødre valgte at anlægge deres koloni tæt på de to eksisterende landsbyer Inuanga og Malakka, netop fordi det bevisligt var muligt at overleve her, og missionæren Voelker skrev om den første danske koloni på Camorta: "…So fanden wir auch kein Wasser in der Nähe, und kein einiges Nicobarisches Dorf. Auch haben uns die Nicobaren nachher gesagt, dass diese Stelle nicht gesund sey".[44] Missionærerne havde først forhørt sig lokalt, inden de besluttede, hvor de skulle anlægge deres koloni og anerkendte altså værdien af de lokale erfaringer og sædvanen. Om placeringen af nicobarernes landsbyer skriver Bille derimod:

> Vel synes det, som om Nicobarernes Eksempel tyder paa at søge Skovens Skygge og Strandens umiddelbare Nærhed, men dette hidrører aabenbart fra, at det kun er ved Stranden, at Cocustræerne kunne voxe, og det kun er paa Vandet, at de kunne komme frem ved hjælp af deres Canoer. Hensyn paa Helbred har vist aldrig bragt deres Tankegang i Bevægelse, dertil ere de meget for indolente… [45]

Landsbyerne er ifølge Bille for så vidt praktisk anlagt tæt ved vandet og med god luft, men det skyldes udelukkende tilfældigheder samt indbyggernes magelighed (indolens) og ikke velovervejede principper. Anbefalingen til steder for anlæggelsen af Galatheas nye koloni minder i høj grad om placeringen af nicobarernes landsbyer, men der argumenteres ud fra resultaterne af de naturvidenskabelige undersøgelser af geografi, jordbund, plantevækst, vind- og vejrforhold mm.[46] Håbet var, at ekspeditionens videnskabsmænd kunne opnå indsigt i de egentlige årsager til øernes sygdomme. I den sammenhæng blev nicobarernes levevis studeret, men deres viden havde ikke som tidligere

[44] RA ASK 2187b, Brev fra Br. Gottlieb Voelker til guvernementet i Tranquebar, Nancowry, 7. februar 1769.
[45] Bille 1849, 292.
[46] NN 1846, 54ff.

værdi i sig selv og skulle først legitimeres gennem den europæiske videnskab.

Kost og levevis

Klimaet indgik i alle samtidige forklaringer på de mange sygdomstilfælde på Nicobarerne, men andre ting mentes også at have indvirkning på kolonisternes svækkede konstitutioner. Den klassiske humoralpatologi fremhævede ud over vand, luft og steders betydning for kroppens ubalancer også kost og levemåde. Især den antikke læge Galens tanker, der byggede videre på Hippokrates, fik stor betydning for den senere forståelse af kroppen. Galen fremhævede, at den måde man levede og spiste på, påvirkede balancen af kropsvæskerne, hvilket både kunne ske i positiv og negativ retning. Han definerede seks såkaldte "non naturales", som havde afgørende betydning for helbredet: 1. kontakten med den omgivende luft, 2. motion og hvile, 3. søvn og vågen, 4. det som indtages, 5. det som udskilles eller tilbageholdes, 6. sindsbevægelser.[47] Selvom den moderne lægevidenskab er gået bort fra idéen om kropsvæskerne, så er Galens parametre for årsagerne til usundhed endnu relevante og genfindes i dag i diverse anbefalinger til kost og livsstil. Ser man på de danske forklaringer på kolonisternes sygdomme, så spiller især kosten og manglende hvile en central rolle. Da de fleste bevarede beskrivelser stammer fra de ledende skikkelser i kolonierne, er det ikke overraskende, at de lavere rangerede folk ofte blev kritiseret for en uforsvarlig levevis; de spiste forkert, tog ikke de anbefalede sikkerhedsregler alvorligt, og – måske mest alvorligt – de drak for meget alkohol.

Det var den lokale vin, udvundet af kokossaft, der udgjorde det største problem. Denne drik, kaldet "Syre", blev produceret af nicobarerne ved at tappe saften fra kokospalmen og lade den fermentere i varmen. Syren var let tilgængelig for folkene, der givetvis har tusket sig til den ved at tilbyde tobak, lærred og andre efterspurgte produkter. De har formentlig også selv hurtigt lært at producere drikken, der mindede om det, der i Indien kendtes som "Toddy". I hvert fald nævner Silchmöller i 1756 syren som en væsentlig årsag til sygdommene. Drikningen heraf var ifølge kirurgen "giftig for Legemet, og foresager Blodgang, Almorim og mange andre slemme Suiter". Vol-

[47] Se Galen 2003 og Grant 2000.

quardt mente ligeledes, at folkene selv havde skyld i deres sygdomme gennem "u-ordentlig Levemåde", og han forbød direkte købet af syre. Samme kritik af europæernes levemåde på øerne kom senere fra N. C. C. Møller: "[D]e bruge enten mange stærke europæiske Drikke eller Syre og Kokos-Nøddevand, hvilket alt svækker Maven og Indvoldene."[48] Det var dog hovedsagelig den lokale syre, der kritiseredes pga. af sine dårlige egenskaber, og alkohol blev generelt ikke opfattet som noget entydigt negativt. Tidligere teorier pegede ligefrem på, at indtagelsen af alkohol var nødvendigt for at opretholde et sundt helbred i troperne, da alkohol sikrede god fordøjelse i varmen.[49] Overdrevent indtag af stærk alkohol var dog ligeså skadeligt, da det overophedede kroppen, og det var derfor nødvendigt med mådehold for at skabe den rette balance i konstitutionen. Lichtenstein anbefalede således senere, formentlig efter anbefaling fra de mæhriske brødre, at kolonisterne skulle modtage "til bestemte Tiider saa meget af stærke Drikke, som agtes tjenligt for deres Sundhed".[50]

Selvom alkohol altså indgik bevidst i de medicinske strategier for opretholdelsen af sundhed i troperne, så er det naivt at tro, at brugen udelukkende kan tilskrives disse anbefalinger. Ensomhed, længsel efter hjemlandet og ikke mindst kedsomhed var almindeligt blandt de udsendte kolonister. I denne svære situation blev alkohol ofte et middel til adspredelse. Fra Guldkysten kunne den danske embedsmand Wulff Joseph Wulff i 1837 fx berette om, hvordan spiritussen havde bidraget til at bevare hans gode humør og derved hjulpet til at holde ham i live:

> Munter er jeg alle Tider, og derfor sige Alle, jeg er en Mand for Kysten. I dette Klima maa man ikke tænke formeget over Fremtiden, lade Fem være lige, pleje sit Legem og Helbred godt og ikke drikke for lidet Spiritus. Alle som leve efter disse Regler, befinde sig ogsaa vel, medens de, som daglig gaar og ængster sig for Klimatet og ere bange for at drikke en Snaps, næsten daglig gaar og skranter og hænger med Næbet. Heden slapper en noget forfærdeligt, og for at være rask og vel skal man kun dygtig drikke Spiritus. Om man ogsaa drikker fra Morgen til Aften, saa sveder man det ligesaa hurtigt ud igjen.

---

[48] Møller 1797, 496. F. C. Tryde anså ligså kolonisternes "udsvævende Levemaade" som en væsentlig årsag til sygdommene (Tryde 1816, 123).
[49] Kupperman 1984, 222.
[50] RA ASK 2131 II, Lichtenstein, Bilag til "Plan til Nicobars Oprydning", Tranquebar, 9. september 1790. De mæhriske brødres råd om "maadeligt Brug af god Spiritus" findes i RA GTK 3330, udateret historisk beretning om de tidligere koloniseringsforsøg.

> Jeg ærgrer mig over de Mennesker, der i Europa siger, man skal hytte sig fra stærke Drikke, og det er tvertimod det, der i et varmt Klima holder Liv i Folk, naar man kun tager sig nøje iagt for at gaa i Solen altformeget.[51]

På næsten samme tid, i 1834, opholdt Rosen sig på Nicobarerne og var ved at løbe akut tør for fødevarer. Situationen blandt kolonisterne var presset, og de indiske arbejdere gjorde oprør og nægtede at arbejde, før de igen kunne få ris. På trods af den håbløse situation kunne Rosen dog glæde sig over, at den generelle helbredssituation aldrig havde været bedre. Han mente, i modsætning til Wulff, at "Aarsagen kunde maaske tilskrives Afhold fra Spiritus, som de havde maattet undvære de sidste 5 Maaneder".[52] Dette var dog kun "en medvirkende Aarsag". Den vigtigste grund var, "at de Folk, som nu var paa Etablissementet, havde paa Grund af deres længere Ophold, hærdet sig mere mod Climatet."[53] Rosen var altså tilhænger af alkoholisk afholdenhed, men tillagde i sidste ende akklimatiseringen den vigtigste betydning for sundheden.

Efter Rosens koloni var løbet tør for ris, var han blevet nødsaget til at erstatte denne basale fødevare med lokale produkter som jams, søde kartofler og bananer. Især for de indiske kolonister var den løsning dog ikke tilfredsstillende, da risen for dem havde en særlig betydning. De begyndte derfor på egen hånd at bytte sig til andre varer hos nicobarerne. Særligt det lokale "Mellori", et slags brød eller budding fremstillet af saften fra Calderatræet, var efterspurgt.[54] Svinekød, som ellers fra de tidligste koloniseringsforsøg var blevet købt af nicobarerne, nægtede folkene nu til gengæld at spise, idet de mente, at kødet forårsagede febersygdommene. Denne tanke var ikke ny. I Amerika var svinekød af mange blevet anset for skadeligt, da det mentes at have en anderledes indvirkning på kroppen i varme klimaer.[55] I sit koloniseringsforslag fra 1790, hvori Soetmann bl.a. gjorde sig tanker om kostens betydning for europæernes sygdomme, kommenterede han da også de tidligere kolonisters hang til det nicobariske svinekød. Spisningen heraf måtte af "physiske Aarsager eragtes meget usund for de overkommende Europæere og Colonister" og den ville

---

[51] Wulff 1917, 127. Brev til hans forældre, 19. juli 1837.
[52] Rosen 1839, 135.
[53] Ibid., 135.
[54] Ibid., 133f.
[55] Kupperman 1984, 230.

direkte "forøge de der herskende epidemiske Sygdomme".[56] Frygten for, at lokale fødevarer kunne føre til sygdom, lå givetvis også til grund for Lichtensteins forslag om, at "Ingen enden Soldater eller Arbejdsfolk maae tillades at holde sig selv paa Kost, men de bør (…) forsynes med sund, nærende og tilstrækkelig Spiise".[57]

Efter indsendelsen af sine forslag til kolonisering indsamlede Soetmann løbende ny viden om Nicobarerne, når han fik mulighed for det. I 1792 udspurgte han officer Johannes Jacobsen, der netop var hjemvendt til Serampore efter at have opholdt sig næsten fire år i den danske station på Nancowry. Ud over generelle informationer om øerne var Soetmann interesseret i at vide, hvordan Jacobsen havde (over)levet på øerne. Han spurgte bl.a. ind til hans brug af medicin samt hans "daglige Diet".[58] Soetmann kunne erfare, at Jacobsen foruden den oversendte ration af ris og karry havde spist af "Landets Frugter, Injam, eller Jams, Annanas, Pappayer, Sukker-Rør, Mangostan, Pompelmooser (…) samt drukket Syre og Cocus-Vand". Svaret må have interesseret Soetmann, for det blev løbende diskuteret, hvorvidt lokal frugt og mad var godt for europæere eller bidrog til deres sygdomme. Officer Jacobsen havde trods alt holdt ud på øerne i næsten fire år på denne diet – en sjælden bedrift på det tidspunkt. Lokale, tropiske fødevarer ansås i 1700-tallet af mange for skadelige, fordi de ligesom det uvante klima mentes at kunne bidrage til ubalancer i kroppen.[59] Særligt de tropiske frugter blev ofte nævnt som en årsag til sygdom. Som vi skal se i kapitel 3 var det almindeligt at se tropernes frodighed som en rest af det jordiske paradis. I den forbindelse var det let at antage, at der ikke kun var slanger i dette paradis men også forbudne frugter. Frugterne lokkede de nyankomne europæere, der efter lang tid med en ensidig diet på søen så enhver fornyelse af kosten som kærkommen.

Andre iagttagere opfattede dog sagen anderledes. Lokale fødevarer og kost kunne ligefrem være et vigtigt middel i europæernes tilpasning til klimaet. I Indien var det især den hinduistiske, vegetariske livsstil,

---

[56] RA KK 1036, Soetmann, forslag til ny kolonisering af Nicobarerne, Porto Novo, 7. januar 1790.
[57] RA ASK 2131 II, Lichtenstein, "Plan til Nicobars Oprydning", Tranquebar, 9. september 1790.
[58] RA KK 1036, Soetmann, samtale med officer Johannes Jacobsen, 29. januar 1792.
[59] Kupperman 1984, 229; Harrison 1999, 49.

der tiltrak sig opmærksomhed. Den britiske medicinske forfatter James Johnsons indflydelsesrige medicinske værk *Influence of Tropical Climates on European Constitutions* fra 1813 anbefalede fx, at europæerne i den tidlige tilvænningsfase skulle skære ned på forbruget af kød.[60] Når konstitutionen var blevet assimileret til klimaet, kunne de derefter gradvist gå over til mohammedansk kost, hvilket vil sige med kød. Lokal kost var altså ikke kun farlig men mentes af nogle at være bedre afpasset til det varme klima end de traditionelle europæiske spisevaner. Prahl var således fortaler for at skifte noget af den vante føde ud, idet "Riis i Besynderlighed i hede Climater er sundere Føde end Brød."[61]

Kolonisternes "u-ordentlig Levemaade", som ofte kritiseredes af senere forfattere, dækkede hovedsageligt over, at de spiste og drak forkert. Hårdt arbejde og manglende hvile i varmen kunne dog være ligeså fatalt, selvom det som udgangspunkt var en nødvendighed for koloniseringen. Den sidste overlevende af de herrnhutiske missionærer, Johan Gottfried Haensel, fremhævede dette element i sit efterfølgende forsøg på at forklare, hvad der var gået galt:

> [O]ur mode of life, and too great exertion in clearing and planting, and other laborious work, which necessity obliged us to undertake, was likewise a principal cause of the prevalence of various disorders and complaints of the liver, the region of the stomach swelling, and becoming quite hard below the ribs.[62]

Det hårde arbejde, missionærerne måtte varetage, kom direkte til udtryk i specifikke sygdomme i maveregionen og var altså en væsentlig årsag til den fejlslagne kolonisering. Samme arbejdsomhed gjorde tilsyneladende også en ende på præsten Engelhardt, der på ekspeditionen i 1790 som nævnt kun overlevede i 19 dage. Lichtenstein, der i Tranquebar havde været en personlig ven til Engelhardt, mente, at Engelhardt havde været for flittig til "at tage vare paa sin Sundhed": "Om Natten gjorde han sine Astronomiske Observationer, og om Dagen i Solens Heede gennemvandrede han Moradser".[63]

Problemet var, at det varme klima ikke tillod hårdt arbejde. Europæerne måtte på den måde også ændre deres sædvanlige dags- og

---

[60] Johnson 1815 citeret i Harrison 1992, 307; Harrison 1999, 82.
[61] Prahl 1804, 307.
[62] Haensel 1812, 63.
[63] DH Håndskriftsafdelingen, Lichtenstein, "Forslag til Nikkobar-Øernes Kolonisation", manuskript, København, 15. juli 1801.

arbejdsrytme i forhold til klimaet. Især nyankomne europæere havde ifølge Bille svært ved at forstå nødvendigheden og alvoren af dette:

> Den nyankomne lytter kun med et vantro Smiil til Advarslen mod at udsætte sig for Solstraalernes umiddelbare Paavirkning; han troer som i Hjemmet at kunne arbejde i sit Ansigts Sved, og efter Solens Nedgang lægger han sig i den tynde Paaklædning, der har gjort ham Dagens Hede udholdelig, hen for at afkjøle sig, ja maaskee for at sove i den kolde Nattetaage. Men han vil snart straffes for sit Letsind; Tarme- og Leversygdomme ville blegne Rosen paa hans Kinder og nedbryde de sidste Kræfter af det strærke Legeme, hvormed han kort Tid iforveien var forfængelig nok til at troe, han kunde trodse Ostindiens frygtelige Clima.[64]

Løsningen var under Galathea-ekspeditionen at indrette sig efter klimaet og tage "Forsigtighedsregler i sanitair Henseende, med Hensyn til Diæt, Klædning, Levemaade".[65] Johnson anbefalede i Indien, ligesom med kosten, at tilegne sig dele af indernes levemåde og klæde sig i let bomuldstøj, trække sig tilbage i kølige rum det meste af den varme dag og undgå fysiske udfoldelser.[66] Anbefalingerne kan ses som et udtryk for det paradoks, der var tilknyttet idéen om europæernes akklimatisering i troperne. Europæerne anså deres egen arbejdsomhed som noget, der fundamentalt adskilte dem fra folk i tropiske områder, men de var samtidig nødt til at give afkald på denne for at kunne tilpasse sig og overleve i de nye omgivelser.

Brugen af medicin og lokal behandling

En anden åbenlys måde at afhjælpe Nicobarernes sygdom på var brugen af medicin. Alle ekspeditionerne var forsynede med et større udvalg at medikamenter, men resultaterne af behandlingerne viste sig dog for svingende og for vilkårlige til for alvor at kunne gøre en forskel. Selvom medicinen indgik i koloniseringsplanerne blev den derfor aldrig nævnt som det vigtigste middel til at overvinde Nicobarernes usundhed. Alligevel er det værd at bemærke nogle karakteristiske ting herom, især da netop medicinen udgjorde et vigtigt kontaktpunkt for europæere og nicobarer.

---

[64] Bille 1849, 181.
[65] NN 1846.
[66] Harrison 1992, 307.

Tidens behandlinger tog udgangspunkt i humoralpatologien og gik ud på at genskabe balance i kropsvæskerne ved bl.a. at give brækmidler og åreladninger.[67] Det var dog en udpræget opfattelse, at sygdomme opførte sig anderledes i troperne end i Europa og derfor krævede nye typer af behandling.[68] Især i takt med det britiske imperiums ekspansion opnåedes nye medicinske erfaringer i troperne. Til behandling benyttede David Rosen sig således af en metode fra den engelske læge James Annesley, der havde studeret "Skov-Febre" i forskellige egne i Indien.[69] Rosen havde ikke selv det store kendskab til medicin men var blevet instrueret af Anthon W. F. Ruhde, der var fungerende læge og kirurg i Tranquebar. Ifølge forskriften skulle Rosen ved febersygdomme hurtigst muligt befordre opkastning gennem forskellige midler og, efter feberen var væk, give en dosis kinin. Med henvisning til Annesley skriver Rosen om sin behandlingsform:

> (…) i alle slige Tilfælde blive Vædskerne saa fordærvede hos Patienten, at naar man ikke hurtigt ved de kraftigste og virksomme Midler renser Systemet, griber det Onde, som forøges af Climatet, saa hastigt om sig, at siden ingen Redning gives.[70]

Opkastningen skulle altså sikre en udrensning af kroppen og genoprettelse af væskernes balance. Ifølge Rosen selv havde han en vis succes med denne behandlingsform. "Kina-bark" eller kinin, der også blev benyttet som profilakse af de mæhriske brødre,[71] var det mest effektive middel mod malaria, men produktet var dyrt og generelt ildeset pga. af sin bitre smag og uheldige bivirkninger som opkastning.[72] Og slog Ruhdes behandlingsform fejl, måtte Rosen erkende, at han ikke havde mange andre alternativer.

Et oplagt sted at søge hjælp var naturligvis hos nicobarerne. Allerede under den første ekspedition krævede mandskabet at blive bragt hen til "den sorte Doctor" hos nicobarerne.[73] Den desillusionerede leder Volquardt støttede sig i sidste ende hellere til Guds nåde end til

---

[67] Arnold 1993, 38; Harrison 1999, 47.
[68] Harrison 1996, 70ff.
[69] Rosen 1839, 36; Annesley 1828.
[70] Rosen 1839, 36.
[71] RA KK 1035, Rapport om Nicobarerne af Baron v. Wattewille efter en mundtlig beretning fra Br. Blasche, 12. januar 1782.
[72] Arnold 1993, 109; Arnold 1996, 167.
[73] RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden af Sal. Hr. Secret Raad og Commissarius Tycho Volquardt til og paa Øerne Nye Danmark og Sombreiro", 1. september til 5. december 1756.

nicobarernes medicinske evner, men han tillod dog sit mere pragmatiske mandskab at opsøge den lokale læge. Hvad var det da for en behandling, kolonisterne modtog, og hvordan adskilte nicobarernes sygdomsopfattelse sig fra den europæiske? De skriftlige kilder til belysningen heraf er europæiske og bærer tydelige præg af den koloniale kontekst, de er opstået i. Alligevel er det dog muligt at pege på nogle overordnede tendenser.

For det første hang nicobarernes behandling uløseligt sammen med deres religiøse verdensopfattelse, hvor ånder spillede en central rolle. Sygdomme blev opfattet som en straf fra ånderne, Ivierne. Lægens rolle var derfor enten at skabe forsoning med ånderne eller, hvis dette ikke var muligt, at drive dem ud af landsbyen og til en anden ø. Derfor var lægen også det religiøse samlingspunkt og lederen af de forskellige årligt tilbagevendende ceremonier. Med et låneord fra de franske jesuitter, der havde opholdt sig på øerne før danskernes ankomst, betegnede nicobarerne disse personer for "Patere".[74] I 1756 beskrev Volquardt, hvordan en sådan pater eller præst normalt udførte sine behandlinger:

> Naar han [præsten] kommer, bliver de Syge midt paa Gulvet lagt; han gnier og river ham med et slags grønt Blad, saa man maatte tænke at Skindet gik af; Springer omkring; piber i Luften; kalder den Syge i Øret; giør forunderlige Grimaces; skriger af en græsselig Tone; giver ham til sidst Medicin af Urter, som ere koged i Vand. Restitueres den Syge er Præsten kommen til Accord med den goede Diævel; døer dette Menneske, maae han giøre slige forretninger indtil Sygdommen lader efter paa det Stæd, og saa har Præsten forbundet den onde Diævel her paa et andet Eilandt, som ingen Mennesker ere (…).[75]

Volquardts fremstilling fandt senere vej til Møllers beskrivelse af Nicobarerne fra 1797, hvori han dog omtalte præsten som "Hexemester".[76] Herved tog han skarp afstand til det magisk religiøse element, som han på linje med de andre danske iagttagere latterliggjorde som et "Slags Gøglespil".[77] Møller afviste dog samtidig tidligere påstande om, at nicobarernes religion var en slags djævletro, eller at de slet ingen religion havde. I en kommentar til den rapport Løjtnant

[74] Møller 1799, 47; Haensel, 51.
[75] RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden af Sal. Hr. Secret Raad og Commissarius Tycho Volquardt til og paa Øerne Nye Danmark og Sombreiro", 1. september til 5. december 1756.
[76] Møller 1797, 505.
[77] Møller 1799, 47.

Jørgen Thanck udarbejdede i 1755 skriver Møller, at Thanck ikke er forsker og derfor ikke formår at skildre "Naturmenneskers Characteristik".[78] Et lignende argument findes hos Prahl i hans kritik af C. F. Lund, der overtog ledelsen af kolonien på Camorta efter Volquardts død i 1756. Prahl afviser Lunds beskyldninger om djævletro blandt nicobarerne med argumentet om, at disse naturfolk ikke kender "Luthers Catechismus, og altsaa ikke synde mod den, naar de handle anderledes, end hvad den byder".[79] Nicobarerne befandt sig med andre ord i uvidenhed og kunne derfor ikke siges at handle i ond tro.

At de var uvidende om Gud og om de sande årsager til sygdom betød dog ikke nødvendigvis, at deres lokale lægeplanter var uden virkning. Kolonisternes interesse for lokal behandling vidner ikke kun om den desperate situation i kolonien men også om en tro på, at nicobarerne besad viden om virksom medicin. Håbet var at finde nye lægeplanter, som kunne afhjælpe de almindelige febersygdomme. Dette udsprang naturligvis af, at man ikke kendte til effektiv medicin men også af den udbredte tanke, at naturen besad midler til bekæmpelse af sygdomme for hvert specifikt område. I nicobarernes kosmologi hang virkningen af lægeplanterne dog uløseligt sammen med de religiøse ritualer, hvilket gjorde det svært for europæerne at opnå konkret viden herom. Polzenhagen viste fx stor interesse for den lokale brug af lægeplanter, men han tog samtidig klar afstand fra medicinmandens ceremonier.[80] En lignende holdning gjorde sig gældende for de mæhriske brødre og senere Rosen, der, på trods af ønsket om at lære den lokale medicin at kende, alle afviste at tage imod lægehjælp, fordi der fulgte "absurde" ceremonier med.[81] . Rosen svarede således ved tilbuddet om behandling, at "vi behøvede ingen Ceremonier, men skulde nok have Lyst til at see de omtalte Blade. Dette skete dog siden ikke, muligen fordi Nikobarerne ei tiltroede disse Blade nogen Virkning, uden Forbindelse med hine Ceremonier".[82] Haensel nåede frem til, at de nicobariske doktorer benyttede mangoskal til at kurere febre med og derudover også et udvalg af rødder, frugter og urter.[83] Han

[78] Møller 1797, 490.
[79] Prahl 1804, 109.
[80] AFSt M 2 D 33 : 11, Reisetagebuch von David Polzenhagen, 1. september til 21. november 1756.
[81] RA ASK 2187b., "Auszug aus einem Brief von Nan-Cauverie vom Ende May 1769" fra Br. Gottlieb Voelker; Haensel 1812, 53-59; Weihe 2006, 104, 110-111.
[82] Rosen 1839, 27.
[83] Haensel 1812, 29.

var dog ikke i stand til at give nogen nærmere beskrivelser af planterne. Ønsket om at finde frem til nye, virksomme lægeplanter uden at inddrage de religiøse og kulturelle praksisser, der omgav dem, er karakteristisk for kolonitidens europæiske inkorporering af ikke-vestlig medicin.[84]

Mark Harrison har peget på, at der er store ligheder mellem den humoralpatologiske forståelse af kroppen og den traditionelle indiske og islamiske medicin, der også fremhæver ubalancer og klimaets påvirkning som de væsentligste årsager til sygdom.[85] Derfor var det lettere for europæerne at inkorporere medicinsk viden fra Indien i udviklingen af strategierne for overlevelse. Nicobarernes sygdomsopfattelse adskilte sig dog væsentligt herfra i kraft af dennes religiøse element. Et enkelt lighedspunkt bør dog nævnes, nemlig vindens betydning. I sin beskrivelse af Nicobarerne har Simron Singh argumenteret for, hvordan livet på øerne historisk set har været formet af de skiftende vinde.[86] Vindene afgjorde, hvor man handlede og fiskede, og hvornår man byggede huse og foretog religiøse ceremonier. Derfor er det interessant, at Rosen noterede, at "Nikobarerne sige, de østlige Vinde føre altid denne slags Sygdom [Cholera Morbus] med sig."[87] Dette medvirkede til at styrke teorierne om, at de skiftende vinde var årsag til Nicobarernes sygdomme.

Ud fra kilderne er det svært at vurdere, hvor mange der benyttede sig af lokal behandling, og i hvilken grad den virkede, men det fremgår tydeligt, at mandskabet efterspurgte nicobarernes hjælp, mens ekspeditionens ledere og de højere uddannede kolonister generelt var mere skeptiske. Udvekslingen gik dog med tiden også den anden vej. Fra 1830'erne berettes om, at nicobarerne i stigende grad er begyndt at efterspørge vestlig medicin, som de ifølge Galathea-ekspeditionens forskere anvendte "i Flæng mod alle Sygdomme".[88] Den vestlige medicin overtog dog ikke fra det traditionelle system. Ekspeditionens lokale hjælper med det europæiske navn "London" nægtede fx at

---

[84] Arnold 1993, 1408.
[85] Harrison 1992, 302.
[86] Singh 2003, 95-103.
[87] Rosen 1839, 42.
[88] NN 1846, 50; Bille 1849, 268, 270, 450; Busch 1845, 3; Rosen 1839, 41-42. Missionæren Polzenhagen beskrev allerede i 1756, hvordan han var blevet opsøgt af en gruppe nicobarer for at yde medicinsk hjælp i forbindelse med et slangebid (AFSt M 2 D 33 : 11, Reisetagebuch von David Polzenhagen, 1. september til 21. november 1756).

modtage behandling af Galatheas læger og opsøgte i stedet sine egne, som han havde større tiltro til.[89]

Opbygning af kolonien

Ligesom placeringen af kolonien mentes at have betydning for kolonisternes helbred, ansås husenes konstruktion som et afgørende middel i den nødvendige tilpasning til klimaet. Husene var ikke bare huse men forebyggende foranstaltninger, der skulle afskærme kolonisterne fra klimaets trusler og i sidste ende sikre overlevelse og selve koloniseringen. Derfor er det ikke overraskende, at tanker om huse, arkitektur og byggematerialer fylder forholdsvis meget i de efterladte kilder og koloniseringsforslag. Forholdende på Nicobarerne adskilte sig fra det indiske fastland, hvor europæerne siden ankomsten havde udviklet en kolonial arkitekturstil, der både tog højde for europæisk æstetik og det varme klima.[90] Erfaringerne fra Tranquebar kunne derfor ikke umiddelbart overføres, og der måtte i stedet udvikles nye byggemetoder og teknikker bl.a. ved at studere lokale huse.

Nicobarernes karakteristiske runde, tækkede huse på pæle vakte stor interesse blandt kolonisterne under samtlige koloniseringsforsøg. Pælene hindrede fugten i at sive op fra jorden og ydede desuden beskyttelse mod dyr, og Thanck noterede i 1755 efter at have undersøgt husene, at det var værd at efterligne denne konstruktion, som danskerne også tidligere havde observeret på handelsrejserne til Aceh (Achin)[91]:

> Jeg formener at Terrainet viiser sig til dels fugtig, som er Aarsag at disse ennfoldige Landets-Indvaanere, har dend Maade at bygge deres Hytter oven for Jorden 3 Foed, som vendtelig skeer af forbemeldte Aarsag, eller for skadelige Dyr og Insecter. Er aldsaa mine Tanker at vi forretage samme Maade, at opføre et Gulv fra Jorden af samme Høyde, og derpaa opslager Tæltene.[92]

---

[89] Bille 1849, 317.
[90] Se Nilsson 1968. Om de europæiske huse i Tranquebar, se Hiort et al 1987. Om de europæiske huse i Serampore, se Aalund og Rastén 2010.
[91] Husene i den første koloni blev betegnede som opført på den "Achinske Maade" (RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden af Sal. Hr. Secret Raad og Commissarius Tycho Volquardt til og paa Øerne Nye Danmark og Sombreiro", 1. september til 5. december 1756.). Om handelsrejserne til Aceh, se Krieger 1998b, 181-183.
[92] RA ASK 2187b, Conseil på Ny Danmark, 18. november 1755.

I forsøget på at opføre de første huse stødte Thanck dog ind i problemer med at finde egnede byggematerialer, herunder til en essentiel ting som tagdækning. Han berettede om sine udfordringer: "Her voxer ingen Slags Straae, saa vi icke kan dæcke vore Huuse med andet end med Ollisser, hvorudi gaaer Orm, og forderves udi en kort Tiid heele Taget paa Banque-Sahlen."[93] Fra Tranquebar kendte man til teknikken med at tække tagene med "ollis", blade fra kokospalmen. På grund af de kraftige regnskyl under monsunen samt orme og myrer, der spiste bladene, gav denne metode dog ikke nogen effektiv beskyttelse på Nicobarerne, og varerne i pakhuset ("Banque-Sahlen") blev derfor ødelagt af fugten, ligesom mandskabet var udsat i boligerne. Skibet, der kom den første koloni på Great Nicobar til undsætning, medbragte tagsten og andre byggematerialer fra Tranquebar, men pga. den omfattende sygdom var folkene ikke i stand til at gå i gang med byggeriet til den nye koloni på Camorta. I stedet betaltes nicobarerne med varer for at opføre huse til kolonien af lokale materialer som bambus, rotting og flettede blade – formodentlig efter anvisning og i samarbejde med de få raske folk.[94]

Ligesom de første kolonier havde de mæhriske brødre også problemer med tækningen af kokospalmeblade, der indenfor kort tid blev spist af larver.[95] De havde medbragt to træhuse fra Tranquebar, men disse var kun tænkt som midlertidige, og de forsøgte sig med at brænde mursten og kalk på Nicobarerne for at opbygge mere holdbare huse.[96] Fra Brødrehaven i Tranquebar blev også oversendt en del sten, og arbejdet gik i gang med at opføre et grundmuret hus efter samme model som deres residens udenfor Tranquebar.[97] Via mandskabet på

---

[93] RA ASK 2187b, Brev fra Thanck til guvernementet i Tranquebar, Nye Danmark 4. marts 1756.

[94] RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden ved Expeditionen paa de Nicobarske Eilænder udi Aaret 1755 & 1756".

[95] Römer 1921, 29.

[96] RA KK 1035 og 2055, Ekstrakt af brev fra G. Voelker til A. Betschler i Tranquebar, Nancowry, 21. november 1772.

[97] UAH: MDep. XI. 9, "Specification der ausgaben für unser Brüder auf Nicobar 3. May 1771 - 26. Dec. 1772", Tranquebar, 6. Januar 1773; UAH MDep. XI. 12, "Fattura der an unser Brüder in Nicobar, mit deren Brüdern Brodersen u. Nitschman, gesandten Sachen, nebst dabey gehabten Umkosten", Tranquebar, 22. oktober 1775; UAH R. 15.T.b.2.(0), "Diarium aus Nicobar geschrieben von dem sek. br. Joh. Ludolph Lützen 13. September 1776 bis zum 31. Dezember 1781". Om de mæhriske brødre og deres anlæg ved Tranquebar, se Krieger 1998a og Ruhland 2006.

det udsendte skib hørte nicobarerne, at stenene var af samme slags, som danskerne havde bygget en fæstning af i Indien (Fort Dansborg i Tranquebar), og de frygtede, at der ville komme kanoner på, og at missionærerne ville true deres frihed.[98] Gottlieb Voelker berettede om episoden:

> Indvaanerne paa Nicobar ere meget bange for Huuse af Steen fordi de frygte at man der vilde plante Canoner i disse Huuse for at undertvinge dem, derfor have de tilkiendegivet stoer Uroe da Missionairene begyndte Steen Huuse.[99]

Murede huse var ukendte for nicobarerne, men de var tydeligvis af mere permanent karakter end de sædvanlige træhuse. Fra at være naboer på lige fod med andre nicobarske landsbyer, skilte brødrene sig nu ud, og nicobarerne frygtede at blive taget til fange. Stenhusene repræsenterede et truende ryk af den lokale magtbalance, hvor missionærerne ellers var stærkt afhængige af nicobarerne for at overleve.[100] Eksemplet viser, hvordan et enkelt materiale kan tillægges forskellig kulturel betydning og i sig selv være nok til at anspore konflikt. Med tiden synes der dog at være opnået en accept af stenhusene, og brødrene fortsatte med at benytte sten i deres byggeri. De oplevede imidlertid problemer med, at fugten steg op i murene, og anbefalede senere, at de europæiske huse kun skulle have lave mure og i stedet vægge af træ.[101]

For at vende tilbage til Thancks påstand om, at der ikke fandtes egnede tækkematerialer på Nicobarerne, så afspejler den kolonisternes mangel på viden ved ankomsten. Enkelte af kompagniets skibe havde tidligere kortvarigt besøgt øerne, men størstedelen af de informationer, man var i besiddelse af, stammede fra en rapport fra 1753 af præsten Daniel M. Huusfelt, der fra Tranquebar havde indsamlet beretninger om øerne.[102] Huusfelt anmærkede i rapporten, at kokos-

---

[98] Römer 1921, 48

[99] RA KK 1035 og 2055, Ekstrakt af brev fra G. Voelker til A. Betschler i Tranquebar, Nancowry, 21. november 1772.

[100] Weihe 2006, 63.

[101] RA KK 1035 og 2131 II, Rapport om Nicobarerne af Baron v. Wattewille efter en mundtlig beretning fra Br. Blasche, 12. januar 1782.

[102] D. M. Huusfelt (1721-1779) var ansat under det danske Asiatiske Kompagni som præst ved Zionskirken i Tranquebar (KB, Larsen, "Dansk-Ostindiske personalia og data", 1912). Missionsarkivalierne i Herrnhut vidner desuden om problemerne ved at skaffe nøjagtige oplysninger fra Nicobarerne i midten af 1700-tallet. Fra før de danske ekspeditioner findes blot et afskrift af nogle anmærkninger om Nicobarerne

Tegning af Nicobarhus fra Lichtensteins "Forslag til Nicobar-Øernes Colonisation" fra 1801.

træet kunne benyttes til "Stolper, Bielker, Lægter og Sparrer til Huusbygning", men hvordan husene skulle konstrueres lader ikke til at have været planlagt nøjere ved det første koloniseringsforsøg.[103] Den traditionelle måde at tække nicobarernes huse på var ikke med "ollis" men derimod med flettede blade fra den lokale Nipah-palme[104], kaldet *atáp*, og denne teknik kendte hverken danskerne eller de medbragte indiske arbejdere til. Da David Rosen skulle opbygge sin koloni, satte han sine folk til at flette kokospalmeblade, men han var klar over, at atáp var at foretrække. Problemet var bare, at håndværket krævede øvelse og ikke umiddelbart lod sig aflure. Guvernør Christensen skrev i sin dagbog fra Camorta i 1831:

> Cocosbladene bleve flettede og samlede af os selv; thi de Nepier [Nipah] Blade, som Nicobarerne bragte vare ikke sammensyede og kunde saaledes ikke bruges, da vor Folk ei var bekiendt med den Maade hvorpaa dette gjordes.[105]

---

gjort af en fransk kaptajn i år 1600 samt en beretning fra de franske jesuitter fra 1732 (Icke-Schwalbe 2006, 165f.; UAH R. 15. T.a.1).

[103] Citeret fra Prahl 1804, 64.

[104] *Nypa fruticans.*

[105] RA GTK 3306, Christensens dagbog, 4. august 1831.

Under David Rosens ledelse i 1830'erne var kolonisterne altså stadig – i mangel på viden og teknisk kunden – nødsaget til at tække tagene med kokospalmeblade, som de kendte det fra Tranquebar. Ved at betale nicobarerne med varer for at arbejde i kolonien lærte de indiske arbejdere dog med tiden de lokale håndværksteknikker at kende. Senere kunne Rosen derfor nøjes med at købe hele Nipah-blade i bundter, som hans egne folk kunne flette og sy.[106] Dette var et vigtigt skridt i bestræbelserne på at gøre sig mere uafhængige af nicobarerne og øge koloniens selvstændighed.

Rosen havde ellers forberedt sin ekspedition omhyggeligt og gjort sig mange tanker om opbygningen af koloniens huse. Han havde bl.a. studeret den malaysiske byggestil og forsynet sig med en tegning fra Penang, hvor englænderne benyttede en videreudvikling af de lokale huse på pæle, der både i materialevalg og konstruktion skulle være at foretrække frem for de indiske.[107] I det koloniseringsforslag Rosen fremsatte i 1827, gjorde han sig endvidere tanker om de mulige fordele ved at indsætte glasvinduer i husene for at holde fugten og de giftige dampe ude.[108] Disse grundige forstudier til koloniseringen lå til grund for konstruktionen af det træhus, Rosens ekspedition medbragte som samlesæt fra Tranquebar i 1830,[109] og som han var overbevist om ville have en afgørende positiv effekt på kolonisternes helbred:

> Jeg havde besluttet, ei som vore Formænd at indrette Boligerne paa hinduisk og af fugtige, slette Materialier, men at efterligne den malaiske Maade ved at reise vore hytter paa Pæle; frem for alt ansaae jeg et Træhuus, bygget paa denne Maade, og som jeg bestemte at føre over til Øerne, som et af de vigtigste Midler til i Begyndelsen at betrygge os imod Climatets skadelige Indbydelse.[110]

Husenes betydning for kolonisternes overlevelse understreges her igen, og Rosen mener, at han gennem den rette planlægning er i stand til at overvinde klimaet modsat de foregående koloniseringsforsøg, der har benyttet sig af forkerte metoder. På trods af forberedelserne

---

[106] RA GTK 3307, Rosens dagbog, 11. november 1831 og 26. juni 1832.
[107] RA GTK 3323, Brev fra David Rosen til Frederik 6., Cudalur, 20. december 1827; Brev fra David Rosen til Frederik 6., Cudalur, 18. januar 1828.
[108] RA GTK 3306, Brev fra David Rosen til Frederik 6., Cudalur, 20. december 1827.
[109] En arkitekttegning af David Rosens medbragte træhus, formodentlig tegnet af Carl Christian Gøtting, major og chef for garnisonen i Tranquebar, findes i RA GTK 3306.
[110] Rosen 1839, 9.

viste det sig dog, at husenes konstruktion måtte tillempes for at fungere i praksis. På grund af de stærke vindstød på øerne udgjorde gavlene et problem, og løsningen blev, ligesom med tagdækningen, at søge hjælp og inspiration hos nicobarerne. Guvernør Christensen konkluderede efter at havde undersøgt nicobarhusene nærmere:

> Ved Bygen i Land, saae jeg i Dag Nødvendigheden af at bygge Tagene paa vore Huse i Imitation af Nicobarernes. Om Vi ei gjøre dem runde eller ovale, dog saaledes at Vinden paa intet Sted kan komme ind under Enderne…[111]

Rosen viste også selv stor interesse for nicobarernes huse og foretog bl.a. grundige undersøgelser af de forskellige træsorter, de benyttede sig af. Til trods for et på afstand "lurvet Udseende" pegede Rosen på, at husene besad "en vis Kunst og Kløgt i deres Sammensætning".[112]

Fascinationen af nicobarernes huse og deres håndværksevner går igen under det sidste danske koloniseringsforsøg, hvor materialevalget og konstruktionen roses for at passe godt til klimaet.[113] Hans Busch, der ledede forundersøgelsen til Galathea-ekspeditionen i 1845, noterede i sin rapport: "The construction of their huts and boats display great ingenuity (…). These habitations are cool, dark and smoky, and not ill adapted for the climate."[114] En anden af Galathea-ekspeditionens deltagere, den senere berømte grønlandsforsker Hinrich Rink, fremhævede ligefrem nicobarernes huse som det letteste og mest hensigtsmæssige middel til at unddrage sig klimaets farlige indvirkninger.[115] Nicobarhusene kunne ifølge Rink benyttes midlertidigt af de første europæiske kolonister, der på sigt dog skulle opføre deres egne huse. Uagtet de mange gode egenskaber påtegnede Rink, at nicobarerne med deres huse blot havde efterlignet en bikube, og at der ikke lå en egentlig arkitektur bag.[116] De europæiske huse derimod adskilte sig herfra ved i funktion, konstruktion og materialevalg fra starten at være gennemtænkte.

---

[111] RA GTK 3306, Christensens dagbog, 29. august 1831.
[112] Rosen 1839, 193.
[113] Rink 1847, 148ff.; Rink udat., 16f.; NN 1846, 44ff.; DH, Rink, "Beretning om Resultatet af de under Expeditionen til Nicobarøerne foretagne Geognostiske Undersøgelse", 1847.
[114] Busch 1845, 2
[115] Rink 1847, 154.
[116] Ibid., 152.

David Rosens første koloni Frederikshøj på Camorta med det træhus han medbragte fra Tranquebar.

Denne videnskabelige og rationelle tilgang til koloniseringen er karakteristisk for de sene koloniseringsforsøg. Som vist hentede Rosen inspiration i Malaysia til konstruktionen af sine huse, men internationale erfaringer fra andre tropiske områder blev også studeret, når ekspeditionerne skulle planlægges. Et eksempel herpå findes i de efterladte embedspapirer fra Christian Ewald, der i 1802 kortvarigt var medlem af guvernementet i Tranquebar og selv interesserede sig for koloniseringen af Nicobarerne.[117] I et læg med titlen "Om Koloniers Anlæg" ligger en annonce for den svenske swedenborgianer C. B. Wadstroms bog *An essay on colonization*, der med udgangspunkt i Sierre Leone både indeholder en kritik af den transatlantiske slavehandel og samtidig giver en udførlig manual til europæisk kolonisering og overlevelse i Afrika.[118] Wadstrom fremhæver i sin bog, at det vigtigste, nybyggerne ved ankomsten skal tænke på, er opførslen af huse, der kan sikre dem imod varmen, regnen og de giftige dunster.[119] Han foreslår, at rammerne til husene forberedes og medtages hjemmefra efter samme metode, som både de mæhriske brødre og Rosen benyttede sig af. Derudover indeholder hans bog et interessant forslag til et

[117] RA KK 2131 II.
[118] Om Wadstrom, se Coleman 2005.
[119] Wadstrom 1794-95, part 1, 48.

hus, der er "suitable to the climate, on new constructions, founded on philosophical principles". Det er bygget på murede piller og har installeret en tidlig form for klimaanlæg, der ved hjælp af rindende vand skal sikre luftens cirkulation i huset.[120] Metoden med at hæve husene over jorden er inspireret af de lokale vestafrikanske huse, men med Wadstroms tilføjelser opstår der et kolonialt hybridbyggeri, der hverken er helt europæisk eller helt afrikansk. Det samme gør sig gældende for kolonihusene på Nicobarerne, hvor der dog ikke kun blev hentet inspiration i den lokale arkitektur men også afgørende viden om materialer og byggeteknikker.

Frygten for degenerering

Idéen om akklimatisering var som fremhævet tæt forbundet med racebegrebet. Hvis man accepterede teorierne om, at klimaet og de geografiske omgivelser var årsagen til menneskelig diversitet, så førte det logisk videre til erkendelsen af, at mennesker nødvendigvis måtte ændre sig, når de opholdt sig i fremmede klimaer. Som vist ansås tilpasning til omgivelserne som en forudsætning for koloniseringen af Nicobarerne, men akklimatisering havde også negative betydninger.

I 1700-tallet formulerede den franske naturhistoriker Comte de Buffon sine teorier om det, han betegnede som "klimatisk degenerering", og han argumenterede for, at Europæerne over generationer ville blive mørkere i huden, hvis de blev flyttet til et varmere klima.[121] Buffons idéer fik en enorm udbredelse,[122] og hans opfattelser gik igen hos de fleste danske iagttagere på Guldkysten og i Vestindien, hvor den stærke sol blev fremhævet som hovedårsagen til afrikanernes hudfarve. Faren var dog ikke kun, at europæernes hudfarve med tiden ville ændres, men også at selve "karakteren" ville degenerere og komme til at ligne de sorte folks. Buffons teorier byggede på den udbredte opfattelse, at klimaet havde formet folk, og at mennesker på den måde var tilpassede de omgivelser, de levede i. Som fremhævet af David Arnold passede denne erkendelse af europæernes fysiske be-

[120] For en nærmere gennemgang af Wadstroms huse og hans klimaanlæg, se Kubler 1944.
[121] Harrison 1996, 75.
[122] Buffons naturhistorie var blandt andet at finde blandt de bøger, David Rosen medbragte til Nicobarerne (RA GTK 3308, "Liste over de vigtigste af Undertegnedes Sager som brændte med Træhuset paa Kamorta d. 19. April 1832".

grænsninger dårligt ind i de imperialistiske teorier om Europas dominans over laverestående folk.[123] Dette var et paradoks, der knyttede sig til hele den vestlige kolonisering af troperne. Europæerne var på den ene side skabt til at herske, men hvis de opholdt sig for længe i troperne, ville de på den anden side degenerere og miste deres overlegenhed.

Livet på det indiske fastland blev især fra omkring 1800 forbundet med både moralsk og fysisk forfald. Den senere guvernør i Tranquebar, Peder Hansen, havde således i 1827 ikke meget tilovers for de englændere, der var født i Indien – de såkaldte "country borns":

> De blonde Fruentimmer i Indien, at sige de, som ere Country Born, hvad Pluraliteten er, ere væmmeligere end de Sorte. Gule i Ansigtet af Curry og Afium, sluttede i Kjødet af Hede og dumme som Gjæs, og meget genegne til Ægteskab.[124]

Det var dog ikke kun de indiske andengenerations europæere, der oplevede dette forfald. Selv et kortere ophold i det ostindiske klima kunne føre til bleghed og tab af ånds- og livskraften. Hansen bemærkede derfor de røde kinder hos nyankomne europæere som et sjældent, kærkomment syn og en modsætning til, hvad han beskrev som de "Hospitalslemmer", der boede i Indien.[125] En lignende sammenligning gav Steen Bille, der ved synet af en palankin[126] med rædsel beskrev "den 'acclimatiserede' gustne Europæers enerverede Træk", der gjorde et indtryk af en "liggende Hospitalsportechaise".[127] At være akklimatiseret i Indien var altså i Hansens og Billes optik bestemt ikke positivt ment. Det var for dem begge trist at observere den uundgåelige udvikling, der skete med nyankomne europæere – en forvandling Bille beskrev på følgende måde:

> Det var ganske paafaldende at see den Forskjel i Farver og blomstrende Udseende, der var imellem disse Nysankomne, som endnu bare Præget paa deres Kinder af det i deres Aarer flydende friske engelske Blod, og paa de Stakler, som i flere Aar havde levet herude i dette for Udseendet saa ødelæggende Klimat, der ikke behøver mange

---

[123] Arnold 2000, 13.
[124] RA Privatarkiv 968, Peder Vilhelm Jacobsen, Brev fra P. Hansen til P. V. Jacobsen, Tranquebar, 14. oktober 1827.
[125] RA Privatarkiv 968, Peder Vilhelm Jacobsen, Brev fra P. Hansen til P. V. Jacobsen, Tranquebar, 15. juli 1828.
[126] En *palankin* er en lukket bærestol, der i 17- og 1800-tallets Indien var et almindeligt transportmiddel for velhavende indere og europæere.
[127] Bille 1849, 141.

> Monsonskifter for at berøve Øiet sin Ild, Huden sin Farve, Stemmen sin Friskhed og til at lægge Spiren til Lever- og andre Underlivssygdomme i de stærkeste Constitutioner.[128]

Frygten for denne degenerering var så reel, at englænderne i stor stil sendte deres børn hjem til England for at modtage undervisning og opdragelse. David Rosen gjorde sig da også lignende tanker om sine fire børn, der var født og opvoksede i Indien. Især hans ældste søn Frederik havde en "næsten uovervindelig Lyst til Ørkesløshed", hvilket skyldtes at "Exemplet, dette vigtige Drivhjul" manglede, idet han kun omgikkes med "uvidende Hinduer".[129]

Den klimatiske degenerering udgjorde altså et grundlæggende problem for den vestlige kolonisering. I forbindelse med Nicobarerne blev der dog sjældent gjort direkte overvejelser om de negative, langsigtede konsekvenser ved akklimatiseringen. Dette skyldes primært, at de akutte udfordringer med at sikre overlevelse udgjorde et altoverskyggende emne i diskussionerne omkring koloniseringen.

Konklusion

I alle de danske koloniseringsplaner og -forsøg var der en generel forståelse af, at det var nødvendigt at tilpasse sig Nicobarernes omgivelser for at kunne overleve der. Man kendte ikke til effektive behandlingsformer for de mange sygdomme, og forebyggelse blev derfor set som det vigtigste middel. Det drejede sig om at bevare kroppens balance ved at undgå eller begrænse klimaets skadelige virkninger. Dette skete gennem en række tiltag, der enten forsøgte direkte at skærme kolonisterne mod klimaet eller at sikre en gradvis akklimatisering af deres konstitutioner. Pludselige skift i omgivelserne blev anset som en væsentlig årsag til sygdommene, og kolonisterne var derfor særligt udsatte i den første, tidlige fase af opholdet.

Hvad der her er betegnet som defensive koloniseringsstrategier var på forskellig vis rettet mod at mindske helbredsproblemerne. Lokalisering af de sundeste steder, opbygning af egnede huse, udvikling af medicin og omlægning af kost og levevis var nogle af de centrale

---

[128] Ibid., 239f.

[129] AFSt M 1 J 6 : 1, Brev fra Rosen til hans bror Frederik Carl Rosen, Palamcottah, 22. juni 1837. Rosen klagede også sin nød til kongen angående sønnens udsigter til at få en "indiansk-engelsk Opdragelse" i Madras (AFSt M 1 J 6 : 1, Brev fra Rosen til Frederik 6., Monk'áta, 31. marts 1834).

metoder hertil. I udviklingen af disse tiltag var viden afgørende. Gennem topografiske undersøgelser af Nicobarerne og studier af den lokale befolkning søgte kolonisterne at opnå ny, brugbar viden, der kunne gøre en forskel for det fejlslagne koloniseringsprojekt. Det var oplagt at kopiere dele af nicobarernes levevis, da de tilsyneladende formåede at leve uhindret på øerne. Samtidig var kolonisterne i høj grad afhængige af lokal viden om materialer og brugbare teknikker til opførsel af husene, da forholdene adskilte sig væsentligt fra Tranquebar. Synet på denne viden ændredes dog i den behandlede periode. Hvor de tidlige kolonister så det som nødvendigt at inkorporere mange af nicobarernes erfaringer, og altså udviste en grundlæggende ydmyghed i forhold til omgivelserne, så mente Galathea-ekspeditionens forskere ikke, at den lokale viden var brugbar i sig selv. I stedet måtte koloniseringsstrategierne udvikles ud fra rene, videnskabelige undersøgelser og resultater.

Som vi skal se i kapitel 3, fik de offensive strategier, der var rettet mod at forbedre Nicobarerne, en voksende betydning i løbet af 1800-tallet. Det betød dog ikke, at akklimatiseringstankerne helt blev opgivet. Erfaringer fra Indien gav derimod grobund for diskussioner om, hvor meget europæerne skulle tilpasse sig. I forhold til koloniseringen af Nicobarerne var der enighed om, at det ikke var hensigtsmæssigt at lade europæere stå for det hårde fysiske arbejde med rydningen af skoven. Kolonisterne mentes at være særligt udsatte overfor øernes skadelige miasmer og klima, og de skulle for så vidt muligt beskyttes herimod, især i den tidlige tilpasningsfase, der blev anset som essentiel. I den europæiske selvforståelse var det dog netop denne arbejdsomhed, der adskilte de nordiske folk fra den tropiske dovenskab. Med baggrund i denne frygt for klimatisk degenerering var det vigtigt at finde en balance for akklimatiseringen, der gjorde det muligt for kolonisterne at overleve i de nye områder, uden at de med tiden ville miste deres "europæethed".

KAPITEL 3

"Climatets Forbedring"

> Luften paa de Nikobarske Øer er skarp, svovelagtig og giennemtrængende, om Dagen utaalelig varm, om Natten Kold (…). Da Landet er begroet med tykke Skove, saa kan, indtil disse ere udryddede, Vinden aldrig rense Luften tilstrækkeligen.
>
> (N. C. C. Møller 1797, s. 496)

De tidligere behandlede strategier for kolonisering var alle i deres udgangspunkt defensive og forebyggende. De drejede sig om metoder til at undgå sygdomme og tilpasse sig de nye omgivelser ved hjælp af lokalisering af sunde steder, opførsel af egnede huse og ændringer i kost og levestil. En mere offensiv koloniseringsstrategi var at gå direkte til problemet og angribe den formodede årsag til sygdommene; den tætte, fugtige skov og dens giftige miasmer. Med ild, økser og hårdt arbejde skulle den vilde, ufremkommelige jungle forvandles til velordnede plantager og en blomstrende, civiliseret koloni anlægges til gavn for fædrelandet.

De foregående kapitler har behandlet Franz v. Lichtensteins "Plan til Nicobars Oprydning" fra 1790, hvori han opstillede tre grundfaser, der knyttede sig til ethvert koloniseringsforsøg af hidtil uopdyrkede områder. Her så vi på den første fase, nemlig bestræbelserne på at indsamle "paalidelig og anvendelig Kundskab om Landet".[1] Den anden fase var ifølge Lichtenstein at gøre landet "beboeligt", hvilket skulle ske gennem en forbedring af landskabet og klimaet.[2] Nærværende kapitel behandler de konkrete tiltag, der blev udtænkt og gjort forsøg med i bestræbelserne på at underlægge sig naturen og gøre stedet "beboeligt", og det ser på nogle af de centrale idéer, der lå til grund herfor. Som James S. Duncan har formuleret det: "Nature had to be conquered just as the local peoples had been conquered. Only then could both tropical nature and peoples be domesticated and

[1] RA ASK 2131 II, Lichtenstein, "Plan til Nicobars Oprydning", Tranquebar, 9. september 1790.

[2] Ibid. Den tredje fase drejede sig om "At forskaffe Beboerne de første Nærings-Veye".

made productive for imperialism".[3] I Nicobarernes tilfælde blev den lokale befolkning hverken opfattet som en ressource eller et problem for koloniseringen. Denne dobbelte rolle havde naturen til gengæld. Koloniseringen var derfor fra den første ekspedition præget af et ønske om at ændre og forbedre omgivelserne. Dette var en væsentlig forudsætning både for at gøre øerne beboelige og for at udnytte de økonomiske potentialer.

Repræsentationer af landskabet

For at forstå idéerne om forbedringen af klimaet er det nødvendigt først at betragte selve objektet for koloniseringen nærmere. Hvad var det for en natur kolonisterne mødte eller rettere, hvordan opfattede de den? Hvordan så de på Nicobarernes landskab og klima, og hvad sammenlignede de med?

Som nævnt er Tranquebar, Serampore og Nicobarerne blevet behandlet fælles under betegnelsen "tropekolonier". David Arnold har dog fremhævet, at det ikke på nogen måde var åbenlyst, at Indien kom til at indgå i kategorien "troperne".[4] Konstruktionen af troperne var først og fremmest skabt ud fra billedet af de frodige områder med uberørt natur i Caribien og Mellem- og Sydamerika. På grund af Indiens store omfang, tætte befolkning og geografiske diversitet passede landet ikke umiddelbart ind i kategoriseringen om troperne. Som Arnold har formuleret det: "India appeared to many disappointed contemporaries to be *in* the tropics yet not truly *of* the tropics".[5] På trods af dette udgangspunkt blev Indien alligevel med tiden inkorporeret i troperne og kom fx til at udgøre et centrum for udviklingen af tropemedicin som et nyt fagområde.[6] Arnold forklarer overordnet set denne udvikling som en følge af det britiske imperiums behov for at kategorisere og forstå de nye områder i Sydasien, det efterhånden konsoliderede sin magt over.[7] Opfattelsen af Indien ændredes altså, men som påpeget af geografen Felix Driver, må vi også være opmærksomme på, at begreber som "orienten" og "tropikalitet" ikke er

[3] Duncan 2000, 35.
[4] Arnold 1998; Arnold 1996, 169-175.
[5] Arnold 2006, 36.
[6] For en grundig diskussion heraf, se i Arnold 1996, 1998 og 2006 samt Harrison 1992.
[7] Arnold 2006, 225.

konsistente men derimod flydende og formede af mødet med "den anden".[8] Forståelsen af, hvad troperne dækkede over, ændrede sig med andre ord over tid, men den varierede også ud fra kontekst og den enkelte iagttagers syn. Dermed ikke sagt, at idéen om troperne var uden betydning, eller at der ikke samtidig eksisterede nogle fælles forestillinger om tropiske områders karakter. Når Indien var svær at forstå for europæerne, var det netop fordi, disse forestillinger sjældent levede op til realiteterne.

Hvis Indien havde svært ved at passe ind i kategorien, så fremstod Nicobarerne derimod som prototypen på troperne med et varmt, fugtigt klima, stor frodighed og uspoleret natur. Den umiddelbare mangel på kulturlandskab udgjorde måske den største forskel fra det indiske fastland. Nicobarernes landskab var vildt og utæmmet, og allerede ved vandkanten under den første landgang i 1755, på øen Great Nicobar, mødte Løjtnant Thanck skoven som en stor forhindring:

> …jeg forrefant overalt paa dette Stæd, saavelsom paa alle de Steder jeg har seet, Landet at være saa stærk begroet ligeneed til Vand-Linien med Træer, og saadan U-manererlig Underskov, som jeg hverken udi Europa (især Norge [*sic*]) tilforn har seet eller formuet.[9]

Den tætte skov gjorde det i første omgang svært overhovedet at lokalisere et sted for en koloni. Af samme grund blev de fleste kolonier indledningsvis anlagt tæt på vandet, mens der blev gjort forsøg på at hugge bedre plads med økser og hakker.[10] Thanck sammenlignede skoven med, hvad han tidligere havde set i Europa og Norge, hvor han stammede fra. Det var naturligt at drage sammenligninger med det velkendte, men det betød ikke, at Thanck nødvendigvis følte sig malplaceret i de nye omgivelser. Varmen var umiddelbart ikke til besvær, og klimaet var, så vidt han kunne erfare, ikke usundt, når bare man tog sig i agt for solen og natteduggen.[11] Tycho Volquardt gav en lignende bedømmelse af øerne. Han var især positiv overfor de åbne græsstepper på Camorta, som han beskrev som "det dejligste Ager-

[8] Driver 2004, 3.
[9] RA ASK 2187b, "Lieut. Thanchs Indberetning til Gouvernementet i Tranquebar", Ny Danmark, 15. januar 1756.
[10] RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden ved Expeditionen paa de Nicobarske Eilænder udi Aaret 1755 & 1756".
[11] RA ASK 2187b, "Undersøgelses Plan over den Undderettning som vi have seet, hørt og erfaret om disse Nicobarske Eylænders Beskaffenhed og Omstændigheder", Nye Danmark, 15. januar 1756.

og Græs-Land, som noget Menneske vil ynske at See".[12] Han forestillede sig, hvordan hundrede danske bønder straks kunne gå i gang med at pløje og så markerne til. Kolonisterne havde forhåbninger om at opdyrke jorden og skabe en fast bopæl, som de kendte det fra Danmark. Landskabet i form af den tætte skov fremstod som en udfordring, men klimaet udgjorde som udgangspunkt ikke et problem eller en åbenlys modpol til det tempererede Europa. Der var forhåbninger om at skabe et "Nye Danmark" og "Nye Sjælland" som en naturlig udvidelse af monarkiets territorium.

I sammenligning med Tranquebars stærke varme fremstod Nicobarerne indledningsvist ligefrem som et behageligt tilflugtssted. Denne opfattelse ændrede sig dog gradvist i takt med, at de frygtede sygdomme begyndte at hærge, og monsunerne og varmen tog til. I sit forslag fra 1790 skrev Christian Soetmann således om de "usunde og fugtige Nicobarske Øer", at de "ei taaler nogen Sammenligning med Tranquebars, Kysten Coromandels, eller Bengalens langt sundere og behageligere Luft, Vand og Clima".[13] Vender vi blikket mod Indien, så har Mark Harrison argumenteret for, at de britiske opfattelser af det indiske klima ændrede sig fra omkring 1800 fra at være overvejende positive til negative.[14] Harrison forklarer denne udvikling ud fra en stigende pessimisme omkring europæernes evne til akklimatisering, der bundede i idéerne om race. Et lignende billede kan spores blandt danskerne i Tranquebar, hvor udviklingen desuden faldt sammen med byens generelle nedgangsperiode. Handelen var stort set forsvundet, og med den engelske besættelse 1808-15 kom det afgørende stød. Jeg har andetsteds argumenteret for, at byen herefter fortsat havde stor symbolsk betydning for rajahen af Tanjore, der årligt modtog en tribut fra danskerne, men at den set med europæiske øjne blev betragtet som en isoleret udpost.[15] Dette kom bl.a. til udtryk i danskernes negative beskrivelser fra livet i byen, hvor klimaet indgik som et mål for frustrationerne, idet varmen og monsunerne definerede rammerne og hverdagslivets rytme.

---

[12] RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden af Sal. Hr. Secret Raad og Commissarius Tycho Volquardt til og paa Øerne Nye Danmark og Sombreiro", 1. september til 5. december 1756.
[13] RA KK 1036, Soetmann, forslag til ny kolonisering af Nicobarerne, Porto Novo, 7. januar 1790.
[14] Harrison 1999.
[15] Rastén 2009.

Guvernør Peder Hansens beskrivelser fra Tranquebar udgør et godt eksempel på denne følelse af utilpassethed og fremmedgørelse, opholdet i 1800-tallets Indien fremkaldte blandt mange danskere. For ham var naturen ensformig og savnede variationer: "Enkelte Strækninger af Kokos og Palme-Skove rage ud af Sandet, men naar Nyhedens Interesse har tabt sig, finder man dem sørgeligere end Granskove."[16] Dyrelivet var desuden mere til besvær end interesse, og myg, græshopper, flagermus og rotter forstyrrede hver nat hans søvn. Efter at have opholdt sig femten måneder i Indien var Hansens dom klar. Han var havnet i en verdensdel, "hvor Paradis skal have lagt, men hvor endnu Ingen har kunnet finde det."[17] Paradiset havde han ikke set noget til, men derimod rigeligt til "Helvedes Ild, og Storm, og Død og Diævelskab."[18]

Peder Hansen var måske nok en usædvanlig bitter mand, men hans opfattelse af at være havnet i noget nær helvede var bestemt ikke unik. I de danske beskrivelser fra 1800-tallets Tranquebar var kedsomhed, ensomhed og længsel gennemgående temaer.[19] I sin beskrivelse af europæernes indiske hverdagsliv beskrev Bille klimaet som den væsentligste hindring for adspredelse:

> Hvorfor kaldte jeg før Dagen kjedsommelig? Spørges der med Billighed. Fordi Climaet, den stærke Hede, er en fast uovervindelig Hindring for enhver aandelig som legemlig Beskjæftigelse. Fra Kl. 8 om Morgenen til kl. 5 om Eftermiddagen staaer Solen som en gloende Drage udenfor enhver Dør, og forbyder Udgangen for hver den, som ikke bliver tvunget ud af den absolute Pligt. Der lukkes overalt, Vinduesskodder, Jalousier, Døre. Alt lukkes for at holde Solens Straaler ude (…). Men Varmen trænger ind alligevel og lægger sig som Bly paa Aand og Tanke; Bogen synker uvilkaarligt ned i Skjødet og fra Skjødet paa Gulvet, hvor den bliver liggende – thi man gider ikke bukke sig for at tage den op…[20]

---

[16] RA Privatarkiv 968, Peder Vilhelm Jacobsen, Brev fra P. Hansen til P. V. Jacobsen, Tranquebar, 14. oktober 1827.
[17] Ibid.
[18] Ibid.
[19] Sebro, *The Governor's Residence,* under udgivelse.
[20] Bille 1849, 165.

Kunstmaleren Christian Thornams romantiske fremstilling af dagliglivet omkring nicobarernes huse i 1846.

Det indiske klima var altså for Bille ikke kun årsag til europæernes sygdomme men også til den ugidelighed og mangel på åndelig virksomhed, han observerede under sit ophold. Hvordan skal man da forklare, at Bille andetsteds betegner dette så ødelæggende og nedbrydende klima for "lykkeligt"?[21] Årsagen må findes i konteksten og i teorierne om akklimatisering. I det milde klima, tænker man "aldrig paa Kulden, sjelden paa Regnen"[22], og disse omgivelser gør livet let for inderne men upassende for europæerne, der taber deres iboende arbejdsomhed i takt med tilpasningen til varmen.

Det var bestemt ikke alle, der delte Hansens og Billes negative syn på Indiens klima og natur. Den fascination af ukendte planter og dyr, der bl.a. kom til udtryk i Halle-missionærernes og de mæhriske brødres indsamlinger af naturalia i 1700-tallet, levede fortsat videre.[23] Efterhånden som den britiske ekspansion åbnede op for omfattende rejser og systematisk videnssindsamling, mistede Indien dog i 1800-tallet noget af den eksotiske nyhedsværdi, der havde skabt et stort

[21] Bille 1849, 137.
[22] Ibid.
[23] Om Halle-missionærernes videnskabelige indsamlinger, se Jensen, Making it in Tranquebar…, artikel under udgivelse, og Peterson 1999b.

marked for rejselitteratur.[24] Nicobarerne lå derimod endnu hen som stort set uudforsket land. De fremkaldte derfor helt andre billeder end det indiske fastland. I Billes beskrivelser af klimaet og naturen kan man fx se, hvordan den negative tone syntes at forsvinde i takt med, han nærmede sig Nicobarerne fra Calcutta. På vejen lagde Galathea til på vulkanøen Barren, der er en del af øgruppen Andamanerne. Naturforskerne gik i land for at undersøge vulkanen nærmere, og de var opfyldt af en eventyrlyst og en drømmende stemning, der ledte deres tanker hen på Daniel Defoes beretning om Robinson Crusoe.[25] Lægen og zoologen Wilhelm v. Rosen beskrev i romantiske vendinger det syn, der mødte ham: "…Søens stille blaae Flade flød for Øiet næsten sammen med den klare, dybe Horizont; Naturen var saa smuk, saa indbydende".[26] Barren Island var først blevet opdaget efter et udbrud i 1787 og vel nok det nærmeste, Galathea kom på uudforsket land. Stedet var ubeboet og bestod af ren, uspoleret natur, og forskerne beklagede, at deres tidsplan ikke tillod dem at foretage grundigere, videnskabelige undersøgelser.

Efter at have lagt til ved øerne Car og Chowry nåede Galathea frem til Nancowry havn, hvor flere af de foregående kolonier havde været placeret. Bille undrede sig her over, at det smukke syn, der mødte ham, ikke stemte overens med de beskrivelser, han havde læst fra tidligere kolonister:

> Indseilingen var udmærket smuk, Landet springer paa begge Sider frem ligesom i store Coulisser; Mangrovekrattet løber langs med Bredderne, men tæt indenfor ligger den friske uigjennemtrængelige Urskov, og bagved og ovenfor denne hæve sig store frie Bakker, der give Øerne noget indbydende og venligt…[27]

Skoven var hos Bille ikke blot en uigennemtrængelig forhindring, som i de tidlige beskrivelser, men også et forfriskende, smukt syn. Ved Billes undersøgelse af David Rosens tidligere koloni på Mongkatahøjen lagde han vægt på, at stedet "frembød ret smukke Spadseretoure", og at man fra højene havde "venlige Udsigter over Havnen og den omliggende Egn".[28] Lignende positive beskrivelser gav han fra Lille Nicobar og Pulo Milo, hvor Galathea-ekspeditionen besluttede

[24] Arnold 2006, 26.
[25] Bille 1849, 258.
[26] Ibid., 256.
[27] Ibid., 284.
[28] Ibid., 294.

at anlægge deres koloni. Her var hele kysten "malerisk smuk" med sine pragtfulde blomster og frodige vegetation. Når Bille gik sin daglige promenade langs stranden, var han i en "vedvarende Beundring af de herlige Træer med de umaadelige Stammer, som stode her tæt op ad hinanden, tæt sammenslyngede med deres Grene og heelt omvundne af de yppige Snylteplanter".[29]

Samme romantiske natursyn afspejles i de visuelle fremstillinger, der blev udført i forbindelse med Galatheas verdensomsejling. Ekspeditionen havde tilknyttet to kunstmalere og tegnere, Johan Christian Thornam og Carl August Plum, der havde til opgave at dokumentere selve rejsen samt udføre videnskabelige tegninger af planter og dyr. Thornams tegninger illustrerede senere Billes trykte beretning fra 1849 og blev også udgivet selvstændigt.[30] De gengav Nicobarerne som et mystisk sted, hvor skoven og naturen herskede, men hvor beboerne og landsbyerne samtidig var prægede af en ophøjet harmoni og ro.

Nicobarernes natur udgjorde altså ikke blot en trussel og en ressource som tidligere, den havde også værdi i sig selv i kraft af dens æstetiske fremtoning og egenskaber. For Bille var øernes natur et eventyr – et uberørt, tropisk paradis som det Sydamerika naturforskeren Alexander von Humboldt i romantiske vendinger havde beskrevet i sine samtidige populære udgivelser.[31] Indiens klima derimod var degenererende og ødelæggende og besad ikke den samme romantiske tiltrækningskraft. Kun Calcuttas store botaniske have, der blev ledet af danskeren Nathaniel Wallich, fik Bille til i lignende romantiske toner at omtale "alle de herlige Planter, som med deres yppige Blomsterpragt spillede i Morgensolens Straaler, behængte med Nattens Dugdraaber, der havde udbredt som et Hav af Juveler og Perler over det hele Landskab".[32] Her var det dog ikke den autentiske, vilde natur, Bille beundrede, men derimod de sirligt ordnede planter Wallich og et utal af britiske botanikere havde indsamlet fra hele Indien.

Nicobarernes natur blev altså på trods af associationerne til de dødelige sygdomme aldrig beskrevet entydigt negativt. Mens Indiens

---

[29] Ibid., 326.
[30] Bille 1849; Thornam 1846.
[31] Humboldts romantiske beskrivelser fra troperne inspirerede mange samtidige naturforskere og rejsende, heriblandt Charles Darwin, og Bille har højst sandsynligt kendt til hans værker. Om Humboldt som inspirationskilde, se Arnold 1996, 146ff. og Arnold 2000, 8.
[32] Bille 1849, 205.

landskab blev forbundet med noget hedensk og degenereret,[33] så besad Nicobarerne derimod en uspoleret renhed, der gav stærke forhåbninger om, at en forbedring var mulig.

Drømmen om en koloni

Løjtnant Thanck sammenlignede i sin indberetning til guvernementet fra 1756 Nicobarerne med den franske koloni Ilse de France (Mauritius), der tidligere havde været helt overbegroet, men siden franskmændene i 1721 var påbegyndt rydningen, nu var fuld af "mange anseelige og fordelsagtige Plantager".[34] Senere var det de sprudlende handelskolonier i Penang, Singapore og Calcutta, der gav inspiration til de koloniale bestræbelser. Succeshistorier som disse var med til at holde liv i troen på, at koloniseringen kunne lykkes på trods af de hidtil skuffende resultater. Nicobarerne repræsenterede et objekt for de koloniale drømme om transformation, civilisering og økonomisk udbytte. Den imaginære koloni levede i planerne, der alle benyttede en fælles terminologi, hvor fantasi, indbildning og drømme indgik. Dette blev især tydeligt med den romantiske opblomstring, der fra slutningen af 1700-tallet kom til udtryk i rejsebeskrivelser og koloniseringsplaner.

Vi har allerede berørt Bendix Prahls idealistiske, multikulturelle koloni, der skulle blomstre op gennem fri handel og nyttig opdyrkning. Prahl betegnede selv sit første koloniseringsforslag fra 1787 som "en Art vild Plan"[35], men i sin trykte plan fra 1804 havde han nu ikke afdæmpet sin glødende optimisme. Han formulerede således sin drøm i store vendinger:

> Jeg ser vor Efterslægt i Besiddelse af Nicobars til Lyset bragte Herlighed. Øernes Beboere sysselsatte i Tusindtal med at saae Hvede og al slags nyttigt Frøe, at plante Sukkerrør, sætte Peberstokke, banke Sago, samle Caffe og Bomuld, presse Olie, bygge Skibe og Palladser, gaae til Børsen, deres Templer, Kundskabsskoler, Skuepladse, Baller og Concerter; jeg ser Øernes Havne prydede med al Verdens søefarende Nationers Vimpler og Flage, ser flere rige Handelsstæder paa de 13 Øer og én paa Kamorte, prægtig som fordum Tyrus eller Sidon, Ormus og Malacca; jeg ser Markeder opfyldte med Klodens kostbareste og

[33] Arnold 2006, 72.
[34] RA ASK 2187b, Brev fra Br. Gottlieb Voelker til guvernementet i Tranquebar, Nancowry, 7. februar 1769. Om opdyrkningen af Mauritius, se Grove 1995, 173ff.
[35] Prahl 1804, 92.

> nyttigste Natur- og Kunstproducter, og Magasiner af Peber, Caffe, Sukker, Aromata, Riis, Hvede, Silke, Juveler, Lærredsvare, Tougværk, Skibstilbehør…[36]

Efterfølgende blev Prahl ikke overraskende kritiseret for, at han havde skildret Nicobarernes fordele "med alt for overdrevne Farver".[37] I sit forslag fra 1819 gav Hans Jacob Fiellerup da også mere forsigtigt udtryk for sin "Indbildning" om en kommende koloni. Efter det første år mente han, at man ville have opført "om ikke pragtfulde, saa anstændige Bygninger", samt opdyrket mindre arealer.[38]

Selvom Fiellerups plan var mere realistisk, kan den dog ikke ses som et udtryk for, at de store, ambitiøse drømme om koloniseringen var passé i første halvdel af 1800-tallet. Galathea-ekspeditionen repræsenterede tværtimod det størst anlagte koloniseringsforsøg, og Prahls beskrivelse afspejledes nærmest direkte i Steen Billes "fantasi" om en kommende koloni:

> I min Phantasi saae jeg allerede en blomstrende By at ligge paa Skrænterne af Høiene, som omgive dette Bassin, med Udhugning gjennem Skoven bag ved den til frisk Luftstrømning fra Østen (…); den lille Flod inddæmmet, og Moradset, som omgiver den, udtørret og udlagt til lysegrønne Riismarker. Jeg saae Byen lidt efter lidt udvide sig langs Kysten Nord efter med smukke Villaer oppe mellem Træerne paa Høiderne, Rheden fuld af Skibe, Pulo Milu ryddet og forvandlet til Skibsværfter og prangende med Casernebygninger, Værksteder, og oppe paa Øens nordøstlige Pynt et lille Fort med en Telegraph, et Fyrtaarn og en Flagstang. En vildt sværmende Phantasie! vil man formentlig bemærke…[39]

Hvad enten drivkraften og begrundelserne for koloniseringen lå i nationalistiske, religiøse, humanistiske eller økonomiske motiver, så var der et fælles ønske om at ændre øerne og at skabe en forvandling til noget bedre. De drømmende beskrivelser tog således alle udgangspunkt i en transformation. Nicobarerne skulle ændres fra deres oprindelige rå tilstand til en ordnet og civiliseret koloni efter vestlige normer. De giftige sumpe skulle forvandles til rismarker, og junglen erstattes med smukke paladser og villaer. Det var op til europæerne at

---

[36] Ibid., 157.
[37] Tryde 1816, 212.
[38] RA KK 2131 II, H. J. Fiellerup, "Ærbødigst Forslag til Nicobar eller Frederiks-Øernes Colonisering", Serampore, 13. januar 1819.
[39] Bille 1849, 321.

lede denne transformation, men resultatet skulle ifølge Prahls humanistiske tanker komme alle mennesker til gode. Mange af naturprodukterne fandtes allerede lokalt, og kolonisternes rolle blev at systematisere, udvikle og udtrække ressourcerne. I den imaginære koloni var naturen tæmmet, intet overladt til tilfældighederne og civilisationen herskede med teknik og finkultur. Den oprindelige befolkning var enten uddød eller fuldstændig inkorporeret i de nye samfundsstrukturer.

"Oprydningen" af skoven

Nicobarernes tætte skove udgjorde på flere måder den største forhindring for realiseringen af de koloniale drømme. Som beskrevet blev skovene forbundet med de giftige miasmer, der mentes at forårsage sygdomme. Men skoven var også en fysisk barriere, der gjorde det svært at trænge ind i landet og opnå ny viden. Mødet med øerne blev opfattet som "en Muur af Jungle og uigjennemtrængelig Skov".[40] Derfor blev et centralt spørgsmål, hvordan man bekæmpede skoven og miasmerne bedst muligt.

Et ord, der går igen i de danske koloniseringsplaner, er "oprydning". Ordet karakteriserer fint danskernes gennemgående tilgang til naturen. Med "oprydning" blev forstået fjernelsen af skoven og klargøringen af jorden til opdyrkning. Skoven og naturen var noget, der skulle udryddes og opryddes for at gøre plads til civilisation og kultur. Kultiveringen af landskabet blev på den måde både set som et økonomisk mål og som et vigtigt middel til at bekæmpe øernes usundhed. Kulturlandskabet repræsenterede en modpol til den vilde, forpestede og usunde jungle. Selve oprydningsfasen var dog forbundet med stor fare, da miasmerne mentes at blive frigjort ved rydningen og pløjningen, ligesom det hårde arbejde svækkede kolonisterne. Sundhedsfordelene forventedes derfor først at vise sig på længere sigt.

[40] Ibid., 334. Om landgangen på Great Nicobar.

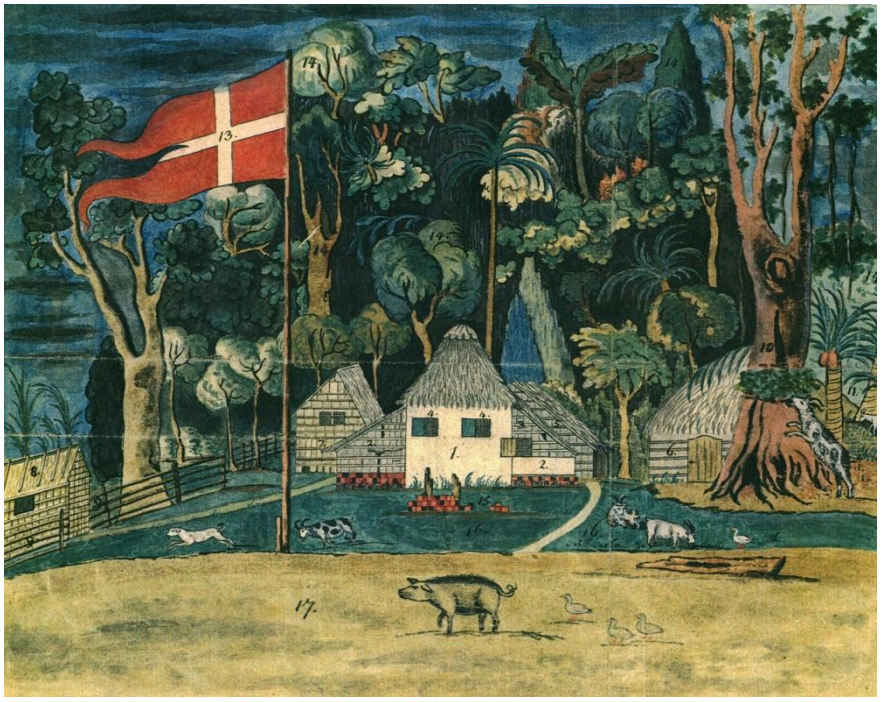

De mæhriske brødres koloni Tripjet. Bag hegnet og det lille ryddede område fremtræder skoven mørk og truende.

I bestræbelserne på at spare mandskabet for det hårde arbejde og udsættelsen for miasmer blev der gjort flere forsøg med at afbrænde skoven. Metoden var tidligere i stor stil blevet benyttet til opdyrkningen af de caribiske øer, men på Nicobarerne lykkedes det ikke pga. problemer med at antænde det saftfulde træ.[41] Der herskede dog også uenighed om, hvorvidt denne fremgangsmåde overhovedet var velegnet. Ifølge Prahl måtte man gå mere forsigtigt til værks, for det var ikke et mål i sig selv at "udrydde Skovene paa de nicobarske Øer" men i stedet at "rense dem og forbedre Luften, ved at giennemhugge dem i Gange, og saaledes ved nyttig Træhugst at anvende dem." [42] Prahl mente, at man ved at "opbrænde Rub og Stub" som i Vestindi-

[41] RA ASK 2187b, "Continuation af en aparte Protocoll holden over de Nicobariske Affairer fra primo January 1757 til ultimo ditto 1758". David Rosen gjorde sig efterfølgende de samme erfaringer i forsøget på at afbrænde skoven (Rosen 1839, 141).
[42] Prahl 1804, 150.

en ville ødelægge store rigdomme uden at opnå en forbedring af klimaet, da skygge ligeledes var vigtig for sundheden i troperne.[43]

Historikeren Karen Kupperman har fremhævet den ambivalente måde, solen blev fremstillet på i de tidlige engelske beskrivelser fra Amerika, hvor den både blev set som en kilde til stor frodighed og årsag til sygdom.[44] På den ene side forårsagede solens varme sygdomme, og på den anden side ansås dens stråler for helbredende, idet de bidrog til at rense jorden for de giftige miasmer. Samme dobbelthed gør sig gældende i beretningerne fra Nicobarerne. Galatheas forskere pegede på, at de farlige miasmer, der blev frigivet ved opdyrkning af jorden, ville forsvinde i kraft med, at solen udtørrede stedet.[45] Solens varme forårsagede dog også fordampning, der direkte kunne medvirke til at udbrede miasmerne. Her spillede vinden en vigtig rolle, idet den mentes at kunne "skille og adsprede de sumpige Steders farlige Dunster".[46]

Prahls idé om at hugge gange i skoven, der også genfindes i flere andre koloniseringsforslag[47], var således et forsøg på at udnytte vindens og solens gode egenskaber. Idéen byggede på den fremherskende teori om luftens cirkulation, formuleret af den engelske naturforsker Stephen Hales i hans hovedværk *Vegetable staticks* fra 1727, der påviste planters fordampning og deres indvirkning på atmosfæren.[48] Hales eksperimenter bidrog til at styrke teorierne om den fugtige lufts skadelige virkning, som den især oplevedes i tropernes tætte bevoksning. Ud fra sine eksperimenter med at fremme sundheden i bl.a. fængsler og på skibe konkluderede han, at udluftning og cirkulation af luft var et vigtigt forebyggende middel, og til formålet opfandt han den mekaniske ventilator.[49] Med baggrund i Hales' teorier drejede det sig om at skabe et sundere klima gennem ventilering, hvilket måtte ske ved udtynding men ikke fuldstændig rydning af skoven. Visse træer ansås endda for særligt gavnlige. N. C. C. Møller mente fx at kokospalmen var "som Vifter og befordre Luftens Circulation, tvertimod alle andre Træers Natur", og Galatheas forskere fremhævede

---

[43] Ibid.
[44] Kupperman, 217f.
[45] NN 1846, 58.
[46] Prahl 1804, 313.
[47] DH Håndskriftsafdelingen, Lichtenstein, "Forslag til Nikkobar-Øernes Kolonisation", manuskript, København, 15. juli 1801; Møller 1797, 530.
[48] Hales 1727.
[49] Grove 1995, 159.

senere, at høje løvtræer havde en "særegen Kraft til at binde miasmatiske Dunster".[50] I planerne med at udrydde de skadelige miasmer blev også foreslået at dræne de fugtige moradser ved at grave kanaler og etablere vandopsamling.[51] Ligesom med skovningen krævede dette dog hårdt fysisk arbejde, hvilket som vist blev opfattet som en medvirkende årsag til sygdommene.

Oprydningen af Nicobarernes skove var altså forbundet med både farer og omkostninger, og i planerne var der store forhåbninger til, at videnskaben og ny teknik med tiden ville lette dette arbejde. Møller skrev i sit forslag fra 1797, at det var nødvendigt for koloniseringen at "klare Landet, oprykke Træerne og rense Jorden (…), hvortil altsaa beqvemme Maskiner maatte oversendes".[52] Mekaniske og teknologiske opfindelser som dampmaskinen, jernbanen og telegrafen er ofte blevet set som vigtige redskaber for den vestlige imperialisme,[53] og det er da også oplagt at betragte maskinerne på denne måde. Der var dog også et humanistisk aspekt i troen på de teknologiske fremskridt. Prahl mente fx, at man kunne erstatte den menneskelige arbejdskraft med "Maskiner, satte i Bevægelse af Luften, Damp,[og] Bæster", og han henviste til de gode resultater "Gerners Maskine" havde udrettet i denne henseende.[54] Han refererede formentlig til det berømte hestetrukne pumpeværk, skibskonstruktøren Henrik Gerner havde udtænkt og opført i 1784-85 på Holmen i København som en del af flådens store dokanlæg. Anlægget erstattede de tidligere menneskedrevne pumper, der ofte havde udløst protester blandt de udskrevne matroser, og Gerners humanistiske vision var ligesom Prahls at spare mennesket for hårdt og nedbrydende arbejde.[55] I et større perspektiv blev maskinerne på den måde et argument i den humanistisk orienterede antislaveribevægelse. I forbindelse med Nicobarerne indgik den nye teknologi i de luftige planer, men den nåede i praksis aldrig at gøre en konkret forskel for koloniseringen. Hverken Prahls eller Møllers koloniseringsforslag blev godkendt, og først i forbindelse med Galathea-ekspeditionen kom dampmaskinen til Nicobarerne i form af

[50] Møller 1797, 530; NN 1846, 57.
[51] Bille, 321; Prahl, 314.
[52] Møller 1797, 530.
[53] Se fx Headrick 1981.
[54] Prahl 1804, 316 og 150.
[55] Om Gerners pumpeværk og hans humanistiske idéer, se Rasmussen 2009, 38f.

damperen Ganges, der benyttedes som base for kolonisterne og til at hente kinesiske arbejdere med.

Målet med oprydningen var først nået, når klimaet var blevet så sundt, at kolonisterne kunne leve på Nicobarerne uden besvær. Lichtenstein mente, at dette var muligt at opnå indenfor en periode på tre år. I sin plan fra 1790 foreslog han, at en "Oprydnings-Entreprise" skulle stå for arbejdet.[56] Denne var tænkt som en midlertidig koloni, der ved hjælp af medbragte arbejdsfolk og slaver havde til opgave at forbedre miljøet.[57] Entreprisen skulle leve op til tre krav, inden den egentlige kolonisering kunne iværksættes:

a. At en Qvadrat Miil i Sammenhængende Strækning bør være skovfrie og udtørret.
b. At Lægerne erklære Stedet for taaleligt sundt, samt beviise det med deres Journaler.
c. At saadant tillige stemmer overeens med almindelig Erfarenhed.[58]

Lichtenstein nævner ikke, hvordan lægerne i praksis skulle bevise stedets sundhed, og han fremhæver da også vigtigheden af almindelig erfaring. Ved at følge planen og de gennemtænkte metoder var han dog ikke i tvivl om, at det var muligt at rydde landet og derved sikre "Climatets Forbedring".[59]

Forbedring af naturen – fra transformation til civilisering

Forbedringen af klimaet og naturen indgik også som en fremtrædende del af planerne for Galathea-ekspeditionen. I instruksen til kaptajn Steen Bille blev vigtigheden af en nøjagtig beskrivelse af øernes klimatiske forhold fremhævet sammen med en "Fremstilling af, hvorledes Climatet ved hensigtsmæssige Foranstaltninger kan forbedres".[60] Oprydningen af skoven blev anset som et essentielt middel i denne

[56] RA ASK 2131 II, Lichtenstein, Forslag til instruks for chefen, bilag til "Plan til Nicobars Oprydning", Tranquebar, 9. september 1790.
[57] Ibid. Som nævnt så Lichtenstein slaveriet som en nødvendighed i den indledende oprydningsfase. Når resultatet var opnået skulle slaverne frigives og tildeles et stykke jord.
[58] RA ASK 2131 II, Lichtenstein, Forslag til instruks for chefen, bilag til "Plan til Nicobars Oprydning", Tranquebar, 9. september 1790.
[59] DH Håndskriftsafdelingen, Lichtenstein, "Forslag til Nikkobar-Øernes Kolonisation", manuskript, København, 15. juli 1801.
[60] Christian 8's instruks til kaptajn Steen A. Bille, Kronborg, 20. juni 1845 (citeret fra Bille 1849, 20).

"forbedring", hvor målet var at skabe et sundt klima for kolonisterne. De ambitiøse planer drejede sig om at omforme og forbedre det fysiske landskab. Denne idé om transformation, eller med Harrisons ord "ideology of improvement",[61] byggede på den antagelse, at mennesket aktivt kunne ændre sine omgivelser til det bedre. En af fortalerne herfor var den danske publicist og geograf Malthe Conrad Bruun, der efter at have måttet flygte fra Danmark til Frankrig blev bedre kendt under navnet Malte-Brun.[62] Ud fra sine omfattende geografiske studier hævdede han, at de mest gunstige klimaer og miljøer var menneskeskabte.[63] Mennesket kunne altså forbedre klimaet, men det lå samtidig under for det. Malte-Brun anså nemlig, ligesom mange andre af hans samtidige, de fysiske omgivelser og specielt klimaet som en afgørende faktor for udviklingen af forskellige folks karakterer og moral.[64] Som vist var tanken ikke ny men havde rødder helt tilbage til antikken, og denne klimatologiske determinisme stillede Europæerne i en særlig position. Ræsonnementet var, at hvis det tropiske miljø skulle forbedres, måtte det nødvendigvis ske af folk udefra, der ikke allerede var formet negativt af dets skadelige virkninger. Det blev på den måde op til europæerne, og i særdeleshed folk fra det tempererede Nordeuropa, at skabe forandring og forbedring i troperne. Som Prahl skrev, skulle "Tog[t]et fra Norden" med mod og held forvandle Nicobarernes mørke skove og giftige moradser til lyse lunde.[65]

Der er således ikke langt fra denne idé om forbedring af landskabet til den patroniserende ansvarsfølelse overfor fremmede folk, som den britiske forfatter Rudyard Kipling efterfølgende formulerede så præcist i sit berømte digt "The White Man's Burden" fra 1899.[66] Transformationen af naturen forventedes at skabe fremskridt for nicobarerne, for selvom de overvejende beskrives positivt, var der bestemt plads til forbedring. Prahl beretter fx om to nicobarer, der i flere måneder havde opholdt sig i Tranquebar og deltaget i byens fine middagsselskaber. På blot to måneder var de tilsyneladende blevet så integrerede, at "de klædte dem reent, spiste med Kniv og Gaffel, [og]

[61] Harrison 1999, 153-203.
[62] For en biografi over Malthe Conrad Bruun, se Bredal 2011.
[63] Harrison 1999, 145, 152, 172.
[64] Harrison 1992, 310.
[65] Prahl 1804, 290. For det fulde citat, se introduktion, s. 1.
[66] Kipling 1899.

svarte fornuftigt paa hvad man spurgte dem".[67] Han konkluderede på baggrund heraf: "Hvo veed, om de nød lidt Undervisning, som stemmede med, hvad Naturen og Erfaring har lært dem, hvad de kunde blive".[68] Prahl mente, at de gennem den instinktive kontakt til naturen kunne ledes til "sand Oplysning".[69] Nicobarerne var ikke som hinduerne ødelagte af århundreders overtro men blev i stedet set som "naturens børn" – lærenemme, rene i sjælen og åbne overfor Gud. Civiliseringen skulle ifølge Prahl ske med baggrund i deres egen kulturelle baggrund, men i hans beskrivelse fremstod de to nicobarer dog som fuldstændigt assimilerede.

Den europæiske tilstedeværelse skulle altså både gennem forbedring af det fysiske miljø og undervisning hjælpe nicobarerne til sand oplysning. Bille havde dog senere også blik for den negative side, denne civilisering kunne have, idet det ægte og naturlige ville gå tabt for altid:

> Saaledes som jeg saae disse Folk ligge her i Græsset, leende, sladdrende, kunde jeg ikke afvise den Tanke, at de i Grunden var højst lykkelige Væsener. De havde det efter deres Begreb fortræffeligt; de forlange intet bedre, og derfor skye de ethvert Skridt mod Civilisationen med næsten instinctmæssig Frygt, thi de have Forudfølelsen af, at Civilisationen, indført paa deres Øer, vil aldrig komme hverken dem selv eller deres Afkom tilgode – den være deres Slægts Dødsdom.[70]

Civiliseringen var dog hos Bille aldrig et valg men derimod en uundgåelig konsekvens af udviklingen. De vilde nationer ville med tiden bøje sig for europæernes "urokkelige Jernvillie" og "den fremskridende Culturs uimodstaaelige Strøm", og man er ikke i tvivl om, at de gode sider langt overskygger de negative i denne udvikling.[71] Ved ankomsten til Penang beskriver han fx den glæde, han oplevede ved mødet med en civiliseret by i europæisk stil efter at have opholdt sig

---

[67] Prahl 1804, 110.
[68] Ibid., 110.
[69] Ibid., 111.
[70] Bille 1849, 272.
[71] Ibid., 321. I et foredrag, Bille holdt i 1877, var han stadig af samme opfattelse. I anledning af at englænderne havde anlagt straffekolonier på Nicobarerne, bemærkede Bille således: "Nu vil Sagen gaa sin naturlige Gang (…). Den indfødte Befolkning vil forsvinde ligesom den forsvinder overalt, hvor Civilisationen trænger frem, og Nancovry og Pulo Milus fortræffelige Havne vil blive blomstrende Handelspladser og Samlingspladser for Civilisationens og Oplysningens mangfoldige Goder og de dermed følgende Onder" (Bille 1877, 34). For en kort gennemgang af Steen Billes forståelse af "de andre", se Fihl 1987a.

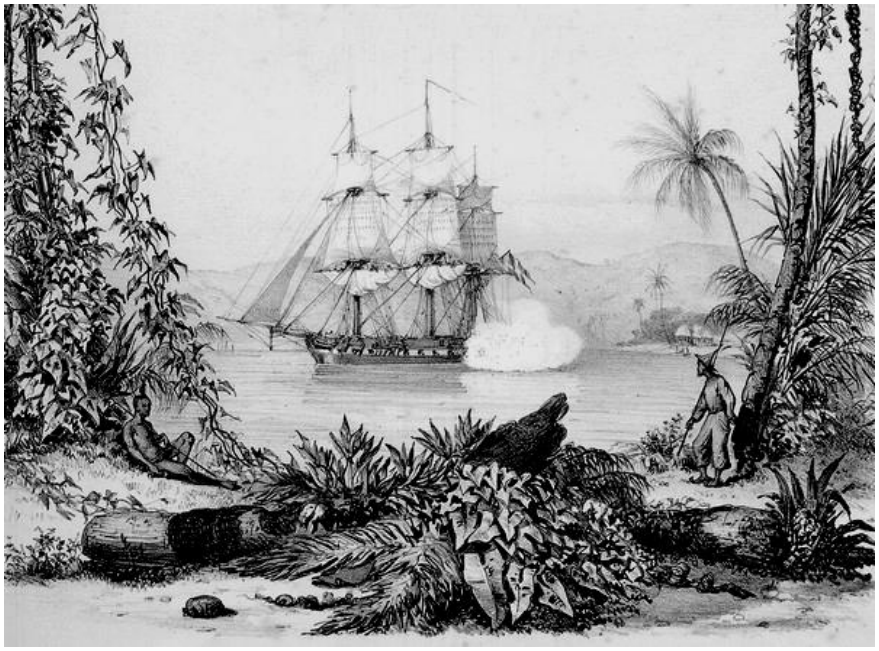

Korvetten Galathea i Nancowry havn 1846.

så længe "mellem øde Øer og vilde Mennesker": "Det var en herlig Morgen. Solen belyste med sin skjønneste Glands den deilige lysegrønne Ø (…) med dens Mangfoldighed af Bygninger, Villaer, smaa Fiskerbyer, Plantager, Haver, kort med alle de Tegn paa Cultur og fremadskridende Civilisation, som gjør saa godt for Øiet at betragte".[72] Kontrasten var stor for Bille. For kun 60 år siden havde Penang ligget ligeså uopdyrket hen som Nicobarerne, men englænderne havde nu formået at underlægge sig det tropiske vildnis og

> …Civilisationens lune velgjørende Vinde have blæst over denne skjønne lille Ø, og med den bortveiret Climatets Usundhed og Sædernes Barbari, Elendighed og Raahed har veget Pladsen for Velstand og afslebne Former, ligesom Moradser og Urskove have veget Pladsen for Plantninger og macademiserede Landeveie.[73]

Civilisationens "velgjørende Vinde" havde altså både blæst over befolkningen og naturen på Penang. Europæerne havde forbedret øerne og øget velstanden ikke kun til gavn for sig selv men også for de lokale.

[72] Bille 1849, 474.
[73] Ibid., 474.

Idéen om forbedring var som vist tæt forbundet med en voksende tro på fremskridtet indenfor vestens videnskab og ingeniørvirksomhed. En anden bærende drivkraft bag forbedringsplanerne var 1800-tallets romantiske tanker om naturen og landskabet. Arnold har peget på, at romantikken i Indien må ses som mere end en litterær påskønnelse af uberørte naturområder:

> …more often than not a Romantic appreciation of nature was coupled with a simultaneous desire to 'improve' India, both in a capitalistic sense of generating enhanced income and profit from the land and in terms of the aesthetic sense of transforming landscape that presently seemed either 'naked' or obscurely overgrown with unsightly jungle.[74]

Arnold fremhæver her en vigtig pointe, nemlig at selvom den oprindelige, vilde natur ofte blev beskrevet i positive vendinger, så udelukkede det ikke idéen om forbedring, både i en kapitalistisk og æstetisk betydning. Dette forklarer fx, hvordan Bille efter først at have beundret den vilde, uberørte jungle på øen Lille Nicobar, kunne konstatere: "Dersom den meget tykke Skov, som bedækker denne Landtunge, blev udhugget, vilde her fremkomme yderst pittoreske Situationer."[75] Harrison forbinder ligeledes denne forbedringsideologi med 1800-tallet men forklarer den tiltagende betydning heraf ud fra et skift i forståelsen af årsagerne til sygdom. Hvor klimaet tidligere var den altoverskyggende forklaring, begyndte man i løbet af 1800-tallet at se mennesker som en del af problemet.[76] Især erfaringerne med epidemier i voksende storbyer som Calcutta var med til at styrke disse teorier og gøre sanitære projekter som kloakering og dræning til vigtige midler i bekæmpelsen af sygdomme.

Vender vi i stedet blikket mod den danske kolonisering af Nicobarerne, så er det tydeligt, at tankerne om forbedring af naturen allerede var til stede under de første ekspeditioner i midten af 1700-tallet. Her var det dog ikke ud fra æstetiske hensyn men primært som et middel til at sikre overlevelse. Klimaet mistede heller ikke sin altoverskyggende position som forklaring på Nicobarernes sygdomme i løbet af 1800-tallet. Den sparsomme lokale befolkning mentes ikke som i Indien at udgøre en sundhedsrisiko, og naturen og landskabet var derfor fortsat hovedobjektet for forbedringsplanerne.

---

[74] Arnold 2006, 104f.
[75] Bille 1849, 326.
[76] Harrison 1999, 154.

Fornuft og "kolonial viden"

Den "koloniale viden", der lå til grund for de danske koloniseringsstrategier, var som belyst i høj grad et produkt af lokale erfaringer. Det var ofte et helt bevidst valg fra kolonisternes side at opsøge lokal assistance, men hvordan opfattede de den nye viden, der mødte dem? Var den en nødvendighed i mangel på bedre, eller besad de såkaldte naturfolk en særlig indsigt? Når det er væsentligt at rejse spørgsmålet, skyldes det, at koloniseringsstrategierne umiddelbart kan læses som en kamp mellem vestlig fornuft og rationalitet på den ene side og Nicobarernes utæmmede natur på den anden – en kamp mellem civilisation og primitivitet. For hvert koloniseringsforslag ses således en stigende tro på, at naturen og klimaet kunne overvindes ved gennemtænkte og rationelle metoder. Fornuftens rolle i koloniseringen var dog mere kompleks end som så, hvilket vi afslutningsvist skal se nærmere på.

Historikeren Jonathan Israel har peget på, at en af konsekvenserne af den vestlige ekspansion var, at man begyndte at opfatte hele verden efter de samme kategorier og moralske standarder.[77] De fleste af 1700-tallets store oplysningsfilosoffer var da også modstandere af slaveriet, fordi denne institution stred imod de basale naturlige rettigheder – de senere formulerede menneskerettigheder. At man tilsluttede sig den nye forherligelse af fornuften som ideal, betød dog ikke nødvendigvis en afvisning af selve koloniseringen. Hvis verden var ét sammenhængende system, så handlede det om at udnytte ressourcerne på bedste vis, og det store potentiale lå ikke længere i Europa men i de store uopdyrkede og tyndt befolkede arealer i troperne og Amerika. Den engelske filosof Jeremy Benthams utilitarisme samt Thomas Robert Malthus' tanker om sammenhængen mellem befolkningstilvækst og fødevareressourcer indgik derfor ofte som centrale argumenter for den europæiske ekspansion. I Prahls optik var det fx moralsk forkert og direkte fornuftsstridigt *ikke* at udnytte Nicobarerne, når der var så mange åbenlyse ressourcer at hente, ligesom F. C. Tryde, med direkte henvisning til Malthus' teorier, anså kolonisering som en nødvendighed for at sikre Danmarks fremtidige velstand.[78]

Fornuften indgik altså som et forsvar for selve kolonialismen, men den var også et redskab i den praktiske koloniseringsproces. Prahl var

[77] Israel 2011, 415.
[78] Prahl 1804, 160; Tryde 1816.

således overbevist om, at alle de tidligere problemer ville forsvinde, hvis man blot kunne udtænke den korrekte metode til at overvinde Nicobarernes forhindringer:

> Tigrene, Slangerne, Sygdomme, alt indtil den giftige Taage paa Nicobar forsvinder, som alt materielt Koglerie for Skabningens Fyrste, naar han bruger sin Aands Styrke. Naar Fornuften leder ham paa en rigtig Maade at give Skoven Lys, Soel, Vind, Luft, ved at hugge Gange for disse Naturens Kræfter at cirkulere i, vil Taagen let kunde adsprede sig.[79]

Fornuften skulle altså føre an i projektet, men den kunne ikke stå alene. Det drejede sig ifølge Prahl om at opnå indsigt i naturens love frem for at handle imod naturen og forsøge at overvinde den. Et andet sted gør Prahl sig fx tanker om, hvorfor de okser, kolonisterne havde medbragt, har formået at tilpasse sig og overleve på Nicobarerne, og han når frem til følgende konklusion: "Dyrenes Instinct, Naturens vise Lov, byder Dyrene at rette dem efter Egnens Beskaffenhed. Menneskets vildfarende Speculation vil handle mod Naturen, som er Skaberens Lov".[80] Ifølge denne tanke måtte man altså rette sig efter de lokale forhold, hvilket gjorde det oplagt at søge viden hos den oprindelige befolkning.

Prahl var i høj grad inspireret af et af oplysningstidens hovedværker, Raynals *L'Histoire philosophique et politique des établissements et du commerce des Européens dans les deux Indes*.[81] Værket udkom første gang anonymt i 1770 og sidenhen på adskillige sprog og i nyredigerede versioner.[82] Det blev fra starten et af de mest kritiserede og forhadte værker men samtidig også en bestseller i hele Europa og Amerika. Udgivelsen var paradoksalt nok på én gang en hård kritik af den tidligere europæiske kolonisering og en anbefaling til, hvordan koloniernе kunne indrettes mere fordelagtigt.[83] Derudover indeholdt værket

---

[79] Prah 1804, 295.
[80] Ibid., 138.
[81] Raynal 1798.
[82] De tidligste udgaver blev udgivet anonymt, og da Guillaume Thomas François Raynal senere satte sit navn på, var det klart, at han ikke var den eneste forfatter. Bag *L'Histoire philosophique* stod en lang række af oplysningstidens store personligheder, herunder encyklopædisterne Diderot og Deleyre. For en detaljeret gennemgang af værkets udgivelseshistorie og betydning, se Israel 2011, 413-442.
[83] Brigitte Weltman-Aron har peget på, at forklaringen på de inkonsistente holdninger til kolonisering må findes i det store antal forfattere (Weltman-Aron 2001, 74). Det var dog almindeligt i 1700-tallet, at det ikke var selve koloniseringen, der blev underlagt kritik, men derimod den inhumane måde, den foregik på.

detaljerede beskrivelser og ny viden om fremmede egne, som det var svært at finde andetsteds. En stor del af denne viden stammede fra koloniindberetninger, der blev indsamlet og efterfølgende redigeret af forfatterne.

Når Prahl gav sine anbefalinger om ikke at borthugge hele skoven, byggede det på den måde på erfaringer med opdyrkningen i Caribien, som han mente kunne overføres til Nicobarerne. Ud fra de caribiske øer berettede Raynal om årsagerne til de høje dødstal blandt de første kolonister:

> De snublede ved hvert Skridt. Deres Graadighed efter Formue foragtede de Indfødtes kloge Fremgangsmaade. Disse, som man tvang til at oprydde Skoven og dyrke Jorden, lode staae store Stykker Skov mellem mindre opryddede Marker, for at formindske den stedse brændende Soels Indflydelse. De Vilde, som spurgte Naturen og Erfaring tilraads, satte deres Boeliger midt i Lundene, for at undgaae de ferske skadelige Dampe, som opstege af den nysomveltede Jord; men disse Naturmenneskers Banemænd spottede denne Fremgangsmaade, som Naturen lærte sine lydige Børn.[84]

Man måtte altså ifølge Raynal benytte sig af lokal viden fra naturfolkene for at overvinde koloniseringens forhindringer, og europæernes grådighed havde hidtil været en medvirkende årsag til de dårlige resultater. En anden af 1700-tallets markante filosoffer, Jean-Jacques Rousseau, mente i tråd hermed, at mennesket var blevet korrumperet og sløvt af den materielle overflod, og samfundet præget af ulighed frem for tidligere tiders medfølelse.[85] Hos Rousseau var civilisationens fremskridt sket på bekostning af moralen, og de var derfor ikke egentlige fremskridt.[86] Løsningen på at skabe et bedre samfund måtte i stedet søges hos "den ædle vilde" – de "primitive" naturfolk, der endnu ikke lå fuldstændigt under for rationaliteten men i stedet levede i pagt med naturen og instinktet.

Nicobarernes befolkning repræsenterede for mange iagttagere netop idealeksemplet på denne "ædle vilde". For Prahl vidnede deres simple liv og handlinger om, "at gode Naturens Børn forstaae dem paa virkelig Godhed og Værd, ligesom ved et højere Instinct".[87] Med

---

[84] Citeret fra Prahl 1804, 310.

[85] Rousseaus idéer stod ellers ofte i modsætning til encyklopædisterne. For en nærmere gennemgang af Rousseau og hans betydning for modoplysningen som bevægelse og filosofisk retning, se Garrard 2003.

[86] Hicks 2004, 92.

[87] Prahl 1804, 112.

baggrund i denne Rousseau-inspirerede opfattelse var det oplagt, at det var muligt at lære fra nicobarerne. Hverken Prahl eller andre iagttagere gik dog ikke så vidt som til at påstå, at deres liv og samfundsstruktur udgjorde et brugbart alternativ til den vestlige civilisation. Der var snarere tale om, at deres tætte kontakt til naturen havde givet dem et lokalkendskab og nogle erfaringer, der kunne være nyttige i koloniseringsprocessen. En af de vigtigste indsigter var, at de forstod naturen og de begrænsninger, den stillede. Skoven var for dem en naturlig grænse, der respekteredes som en del af den natur, de også selv opfattede sig som.[88] Prahl sammenlignede nicobarernes naturopfattelse med den britiske historiker William Marsdens iagttagelser fra Sumatra, der pegede på, at indbyggerne her, modsat europæerne, ikke forsøgte at bekæmpe skoven: "Sumatras Indvaanere anseer ikke Skovene som nogen Fortræd, men som en Velgierning og Aarsag til Jordens Frugtbarhed".[89] Denne anderledes tilgang til naturen skånede dem ifølge Prahl for de ellers udbredte sygdomme.

Man kunne altså tage ved lære af nicobarernes tilgang til naturen, men deres bagvedliggende forklaringer lod sig dog ikke umiddelbart inkorporere i et europæisk, rationelt verdensbillede. Et eksempel på dette ses i de forskellige opfattelser af Nicobarernes skove. Allerede under den første ekspedition i 1755 havde kolonisternes fremgangsmåde med rydningen af skoven vakt nysgerrighed blandt de nicobarer, der kom sejlende til i kanoer fra de nærliggende øer for at handle og bytte varer. Nicobarerne havde ikke tradition for at fælde træer, medmindre de skulle bruge tømmer til husbyggeri, og de ønskede nu svar på, hvorfor skoven blev borthugget.[90] Grunden til denne interesse må findes i nicobarernes traditionelle opfattelse af naturen, hvor alle træer, planter, dyr og mennesker indgår som del i ét sammenhængende system.[91] Ifølge denne tro eksisterer der to slags ånder: Naturånder, der hører til på havet og i skovene, og forfædreånder, der holder til i og ved landsbyerne. Forfædrenes ånder har den største betydning i dagligdagen, og naturåndernes voldsomme kræfter mærkes først, hvis man trænger sig ind på deres territorium uden tilladelse,

---

[88] Weihe 1999, 213.
[89] Prahl 1804, 150f. Se Marsden 1784 (1783), 61.
[90] RA ASK 2187b, "Rapport-Bog holden ved Expeditionen paa de Nicobarske Eilænder udi Aaret 1755 & 1756".
[91] Singh 2003, 95ff.; Singh 2006, 147.

dvs. uden forudgående at have formildet dem. Når blot de lades i fred, udgør de derimod ingen trussel.

Under Galathea-ekspeditionen udspurgte Rink nicobaren Tasuga, om han kunne hjælpe med at skaffe lokal arbejdskraft til rydning af skoven og fik et for ham noget overraskende svar: "Han [Tasuga] sagde, at de sikkert mod Belønning vilde forrette anden Tjeneste for os, men de Væsener, som beboede Skoven, straffede Enhver med Sygdom, som vovede at røre ved den".[92] Rink prøvede forgæves at overbevise Tasuga med argumenter om, at man i Danmark havde ryddet al skoven uden problemer, men Tasuga konstaterede herved blot, at "det var muligt at Aanderne tillade det i andre Lande, men her paa Øerne kunde ingen ustraffet begynde derpaa".[93] Selvom Rink – efter selv at have oplevet den megen sygdom – medgav, at "Manden i en vis Forstand kunde havde Ret", så accepterede han ikke Tasugas forklaringerne som gyldige årsager til sygdommene.[94]

Under de tidlige danske koloniseringsforsøg på Nicobarerne i 1755-57 og blandt de mæhriske brødre var der en accept af, at det var nødvendigt at benytte lokal viden i etableringen af kolonierne. Med idéerne om den "ædle vilde", der efterfølgende vandt frem i de danske koloniseringsplaner fra slutningen af 1700-tallet, blev nicobarerne ligefrem rost for deres instinktive forståelse af naturen. Deres viden og erfaringer var derfor brugbare for koloniseringen og skulle inkorporeres i planerne, selvom deres forklaringer ikke umiddelbart kunne begribes ud fra et vestligt, rationalistisk videnskabsbillede. Nicobarerne mentes at være tættere på naturen end europæerne, der gennem århundreders civilisering havde distanceret sig herfra. Ud fra denne tanke havde fornuften, der ellers blev set som et vigtigt redskab i koloniseringen, altså sine begrænsninger. Som følge af en stigende tiltro til den vestlige videnskab mistede tanken om den "ædle vilde" dog sin betydning i løbet af 1800-tallet. På Galathea-ekspeditionen var der derfor ikke længere forhåbninger om, at man direkte kunne tage ved lære af nicobarernes arkitektur og levevis, og interessen herfor var mere et udslag af etnografisk nysgerrighed end af eftersøgningen på brugbar viden. Ekspeditionen repræsenterede et opgør med tidligere tiders afhængighed af lokal viden og støtte. Selvom Bille og Galatheas

[92] Rink udat., 36.
[93] Ibid.
[94] Ibid.

naturforskere som vist i foregående kapitel havde blik for flere positive ting ved nicobarernes levevis, så blev den lokale viden altså ikke længere betragtet som nyttig i sig selv.

Konklusion

Idéerne om aktivt at forbedre Nicobarerne fik som vist en øget betydning i løbet af 1800-tallet og kom til udtryk i mange forskellige og ofte modsatrettede planer, der dog alle kan karakteriseres som offensive i deres tilgang til naturen. De koloniale drømme, der var drivkraften bag koloniseringsplanerne, var karakteriserede ved et ønske om at ændre Nicobarerne fra deres oprindelige, rå naturtilstand. Gennem en transformering af landskabet var håbet, at det ville lykkes at skabe et sundt klima, hvor europæiske kolonister kunne overleve, samtidig med at ambitionerne om udnyttelse af øernes ressourcer kunne realiseres. Forudsætningen for drømmene var troen på, at det var muligt for mennesket aktivt at forbedre klimaet og de fysiske omgivelser.

I kraft af teorierne om miasmer opfattedes Nicobarernes skove som den primære trussel for sundheden. Derudover udgjorde de en fysisk barriere, der hæmmede mulighederne for at trænge ind i landet og opnå ny, brugbar viden om øerne. "Oprydningen" af skovene spillede derfor en central rolle i de danske koloniseringsplaner. Der var enighed om, at opdyrkning og plantagedrift på sigt ville være den bedste vej til at øge sundheden, som det var sket i Vestindien, men metoderne til denne forbedring blev diskuteret. Nogle iagttagere mente, at hele skoven burde afbrændes, mens andre foreslog at gå mere forsigtigt til værks og kun rydde enkelte åbninger og gange. Disse skulle skabe plads for sol og vind, så de skadelige miasmer kunne udtørres og blæses bort. I bestræbelserne på at bekæmpe skovene var der desuden forhåbninger om, at nye mekaniske opfindelser som dampmaskiner ville gøre en afgørende forskel. I praksis fik de dog kun ringe betydning.

Selvom forbedringstankerne hovedsageligt var centrerede omkring naturen og klimaet, så var de samtidig en del af et større oplysningsprojekt, hvor argumenter om fri handel, kultivering og civilisering flød sammen med håbet om reelle økonomiske fordele. Kultiveringen drejede sig således ikke alene om naturen men var også rettet mod den lokale befolkning. Dette kom især til udtryk med Galathea-ekspeditionen i midten af 1800-tallet, hvor opdyrkningen blev set som

et led i udbredelsen af den vestlige civilisation, der skulle skabe fremskridt til gavn for både europæere og asiater.

Hvor de tidligste ekspeditioner fremhævede det nyttige i at kopiere dele af nicobarernes levevis, så prægedes de danske planer fra slutningen af 1700-tallet ligefrem af en idealiseret idé om den "ædle vilde". Ifølge denne tanke levede nicobarerne i en instinktiv harmoni med naturen, og hvis europæerne skulle overleve på øerne, måtte de nødvendigvis tage ved lære af de lokale erfaringer. På samme måde blev studiet af andre naturfolks tilgange overfor naturen værdifulde, og erfaringer fra bl.a. Vestindien blev inkorporeret i koloniseringsplanerne. Disse pegede på, at selvom det var nødvendigt aktivt at ændre klimaet, så måtte man lade sig inspirere af den lokale fremgangsmåde for rydning og opdyrkning af jorden. Med baggrund i disse tanker blev det fremhævet, at europæerne i deres offensive bestræbelser på at skabe et sundere klima måtte tillægge sig en større respekt og nænsomhed i deres tilgang overfor naturen.

I løbet af 1800-tallet mistede disse tanker dog gradvist deres betydning, og nicobarernes eksempel blev med Galathea-ekspeditionen ikke længere opfattet som brugbart for koloniseringsprocessen. Man distancerede sig fra de lokale erfaringer, og den "koloniale viden" blev i stigende grad bygget på vestlig videnskab og rationalitet. Med udgangspunkt i en voksende tiltro hertil fik de offensive strategier om forbedringen af klimaet en øget rolle i de danske koloniseringsplaner. Denne udvikling kulminerede med Galathea-ekspeditionen, der repræsenterede det mest storstilede forsøg på at transformere Nicobarernes natur og landskab.

Konklusion

Naturen og miljøet har hidtil været oversete emner indenfor den danske kolonihistoriske forskning. Mødet med fremmede klimaer og sygdomme, samt reaktionerne heroverfor, var dog en vigtig del af den vestlige ekspansion – herunder den danske kolonisering af Guldkysten, Vestindien og Indien samt Grønland, Færøerne og Island. Alle steder udgjorde omgivelserne og klimaet på én gang en ressource og en udfordring for koloniseringen. Gennem et detaljeret studie af Danmarks forsøg på at kolonisere Nicobarerne i perioden 1755-1848 har det her været en hensigt at udvide det danske koloniale forskningsfelt ved at introducere en række temaer som klima, natur og sygdom. Studiet heraf har tydeliggjort, at den vestlige ekspansion ikke kun ledte til møder med nye mennesker men også med fremmede miljøer, og at disse må inddrages i forsøget på at øge forståelsen af dansk kolonialisme.

I hele den behandlede periode blev klimaet set som den primære årsag til de sygdomme, der ramte massivt blandt kolonisterne og udgjorde den største hindring for koloniseringen. Hovedmålet med analysen har været at identificere og forstå rationalerne bag de vigtigste reaktioner overfor denne udfordring. Den tropiske varme samt miasmerne fra Nicobarernes store skovområder mentes ud fra den fremherskende humoralpatologiske forståelse af krop og sygdom at forårsage ubalancer i kolonisternes konstitutioner. Både de konkrete initiativer på Nicobarerne og de mange danske koloniseringsplaner, der i perioden blev fremsat fra Danmark og Indien, var således rettede mod på forskellig vis at forebygge sygdommene og gøre øerne beboelige for europæere.

Med inspiration i historikeren Mark Harrisons forskning fra Indien har jeg argumenteret for, at man overordnet set kan spore to forskellige tilgange overfor den klimatiske udfordring. Jeg har betegnet disse som henholdsvis defensive og offensive koloniseringsstrategier ud fra den måde, hvorpå de forholdt sig til omgivelserne, og vist, hvordan de i vid udstrækning var synonyme med strategier for overlevelse. Denne metodiske tilgang har vist sig frugtbar i forhold til at forstå de danske reaktioner på mødet med Nicobarerne, og den har samtidig

gjort det muligt at pege på en generel udvikling i tilgangene til koloniseringen. Inddelingen i defensive og offensive tilgange til naturen er benyttet som et analytisk redskab men skal dog ikke ses som et udtryk for, at strategierne nødvendigvis stod i modsætning til hinanden. Ingen af koloniseringsplanerne anbefalede således udelukkende den ene tilgang frem for den anden. Planerne bar præg af stor usikkerhed om de egentlige årsager til sygdommene og pegede derfor på en lang række mulige tiltag. Der var således i samtiden kontinuerligt diskussioner omkring de bedste metoder for koloniseringen. Denne kompleksitet har gjort det nødvendigt at inddrage et stort og varieret kildemateriale i bestræbelserne på at definere nogle overordnede træk ved danske måder at kolonisere på.

Den defensive tilgang byggede på teorier om akklimatisering og tilpasning. Ifølge disse var mennesker, dyr og planter bedst egnede til at leve i deres vante klimaer og måtte igennem en nødvendig tilvænningsfase for at klare sig i nye omgivelser. Både i 17- og 1800-tallet var der store uenigheder om, hvorvidt Gud havde skabt forskellige menneskeracer til forskellige klimaer, eller om forskelle i hudfarve og fysiognomi var et udslag af klimaets påvirkninger. Uagtet de egentlige årsager til forskellene var der dog enighed blandt vestlige iagttagere om, at klima og race var tæt forbundne størrelser. Erfaringerne viste, at nogle folk klarede sig godt under tropiske forhold, mens europæerne ofte havde problemer med sygdomme og høj dødelighed. Det var en gennemgående holdning, at europæerne var dårligt egnede til hårdt fysisk arbejde i troperne pga. svækkelsen af deres konstitutioner. I de danske koloniseringsplaner blev der derfor gjort tanker om brug af andre typer kolonister til opdyrkningen af Nicobarerne. Der blev foreslået afrikanske slaver, asiatiske arbejdere og sågar en raceforædlet kombination af de to folk. Tvangsarbejdskraften blev dog kun anset som nødvendig i den første fase af koloniseringen, der indebar rydning og opdyrkning, og på sigt skulle danskere og andre europæere gøre Nicobarerne til deres permanente bopæl.

Ved at tage de rette forebyggende forholdsregler forventedes det, at kolonisterne med tiden kunne vænne sig til klimaet og derved undgå stedets sygdomme. En række ydre omstændigheder mentes at have betydning for akklimatiseringsfasen. Indledningsvist gjaldt det om at lokalisere de sundeste steder for anlæggelse af kolonierne. At nogle lokaliteter var sundere end andre byggede på antikkens tanker om betydningen af luft, vand og steder som værende influerende på

sundheden. Udformningen af kolonisternes boliger udgjorde en anden vigtig strategi for tilpasning, idet husene kunne afskærme for klimaets og miasmernes skadelige virkninger. Derudover mentes kost og levevis ligeledes at have indflydelse på kroppens ubalancer. For at genoprette kroppens balance havde det derfor betydning at tilegne sig en for klimaet passende livsstil. I de danske koloniseringsplaner medførte det anbefalinger om ændring af den vante kost, klædemåde og ikke mindst arbejdsvane. En vis grad af tilpasning blev altså anset som nødvendig, men der var samtidig en frygt for, at europæerne ville ændre sig for meget under deres ophold i troperne og degenerere i både moralsk og fysisk henseende. I løbet af 1800-tallet blev akklimatisering derfor i stigende grad associeret med noget negativt, og de defensive strategier for kolonisering fik mindre betydning.

Hvor de defensive tiltag var rettet mod at lette tilpasningen ved at undgå klimaets skadelige virkninger, så søgte de offensive strategier at transformere og forbedre selve landskabet og det fysiske miljø. De forholdt sig altså anderledes aktivt i forhold til omgivelserne og byggede på forudsætningen om, at det var muligt for mennesket selv at skabe gunstige klimaer. På Nicobarerne var det især de store områder med urskov og mangrovesump, der gennem deres associering med skadelige miasmer og malaria blev set som en trussel. Ved at "opryde" og dræne disse områder og i stedet anlægge ordnede plantager forventedes det, at man både kunne opnå en bedre helbredstilstand og udnyttelse af Nicobarernes ressourcer. Der var især store forhåbninger til, at nye opfindelser og maskiner, bl.a. til rydning af skoven og renselse af luften, ville gøre en afgørende forskel i kampen om at underlægge sig landskabet og øerne, som det var sket andre steder i verden. Derudover mente humanistisk orienterede forfattere, at maskinerne på sigt ville gøre brugen af slaver unødvendig.

Mark Harrison har argumenteret for, at 1800-tallets udvikling af raceteorier ledte til en øget fremmedgørelse blandt europæerne i forhold til det indiske klima og en pessimisme omkring mulighederne for at tilpasse sig uden at "degenerere" moralsk og fysisk.[1] Ifølge Harrison var en væsentlig konsekvens heraf, at England opgav de storstilede forsøg på at skabe en koloni i Indien, der som Australien og Nordamerika primært skulle befolkes med britiske udflyttere. David Arnold har forklaret samme udvikling ud fra "tropikaliserin-

[1] Harrison 1999.

gen" af Indien.[2] Ifølge denne tanke blev Indien i løbet af 1800-tallet i stigende grad en del af troperne, forstået som en vestlig kategorisering og konstruktion af det anderledes og en modpol til det tempererede Europa. Som følge heraf blev Indien set som et sted, der grundlæggende var uegnet til længerevarende ophold for europæere.

Ser vi på de danske beskrivelser fra Tranquebar på det indiske fastland, så kan man spore en lignende udvikling. Min analyse har dog vist, at Nicobarerne på flere måder adskilte sig herfra. På trods af tendensen til at kategorisere ud fra begrebet "troperne", så blev Indien af danskerne opfattet væsentligt anderledes end Nicobarerne. I 1800-tallet blev det indiske landskab omkring Tranquebar fx beskrevet i negative vendinger, mens Nicobarernes uberørte natur fremkaldte fascination og eventyrlyst. Det betød dog ikke, at øerne i deres rå tilstand var egnede for kolonisering, og årsagerne til sygdommene blev stadig anset for at ligge i "Øernes Natur". Troen på, at klimaet og naturen aktivt kunne transformeres til det bedre, øgedes imidlertid i løbet af 1800-tallet, og håbet om at skabe en "hvid koloni" blev derfor aldrig opgivet i de danske koloniseringsforslag. Den videnskabelige Galathea-ekspedition repræsenterede kulminationen på denne udvikling. Korvetten, der sejlede jorden rundt i 1845-47, var fyldt med rigets fremmeste videnskabsmænd, der indenfor hver deres fagdisciplin skulle underkaste Nicobarerne grundige undersøgelser, og mandskabets antal var langt højere end på de tidligere ekspeditioner. Dette udgangspunkt resulterede i en større selvsikkerhed og en tro på, at Nicobarerne nu endelig kunne gøres sunde og dermed brugbare for Danmark. Disse koloniale drømme om transformation og udnyttelse fandt inspiration i nyanlagte kolonier som Singapore og Penang, og de var tæt forbundne med det vestlige civiliseringsprojekt, der mentes at skabe fremskridt for både europæere og andre folk. Den vilde natur skulle vige pladsen for kultiveret land og civilisation og herved gøre en permanent europæisk bosættelse mulig. Selvom de offensive koloniseringsstrategier altså fik en større betydning i 1800-tallet betød det dog ikke, at akklimatiseringstankerne blev fuldstændig tilsidesat. Som jeg har argumenteret for, må man opfatte de to tilgange til naturen som sideløbende. Især i selve "oprydnings-" og transformeringsfasen spillede defensive tiltag som kost, bolig og levevis fortsat en væsentlig rolle.

---

[2] Arnold 1996, 1998, 2006.

Et gennemgående tema i min analyse af de danske koloniseringsstrategier har været processerne omkring tilblivelsen af, hvad jeg har betegnet som "kolonial viden", nemlig praktisk viden om, hvordan man koloniserer. Mødet med Nicobarernes klima og sygdomme stillede kolonisterne i en vanskelig situation, som selv de etablerede medicinske teorier ikke var i stand til at forklare eller yde brugbar hjælp overfor. Jeg har vist, hvordan kolonisterne i stedet opsøgte hjælp hos den lokale befolkning, nicobarerne, der tilsyneladende levede ubesværet på øerne. Denne hjælp bestod både i konkret assistance til opbygningen af kolonierne samt viden om de sundeste lokaliteter, lokale fødevarer, medicin og arkitektur. Udover de racemæssige fordele, nicobarerne mentes at have i forhold til klimaet, så pegede flere iagttagere på, at den gode helbredstilstand de nød, også måtte forklares ud fra deres levevis, huse og kost, der gennem mange års udvikling var tilpasset miljøet. Ved at studere nicobarerne håbede man derfor på at opnå brugbar indsigt i de lokale forhold. Inspirationen til koloniernes huse hentedes da også under hele perioden i nicobarernes arkitektur, hvor pælene var et vigtigt element for at mindske indtrængende fugt, ligesom kolonisterne i høj grad var afhængige af lokal viden om byggeteknikker og -materialer. Den opnåede viden indsamledes i rapporter og indgik senere – sammen med internationale erfaringer fra andre europæiske kolonier – i de nye koloniseringsplaner, der blev fremsat. I denne proces fungerede nicobarerne primært som informanter, men de var ikke nødvendigvis passive. Ofte skete udvekslingen af viden som en konkret forhandling, hvor varer indgik som betaling for brugbare oplysninger. Andre gange lykkedes det ikke kolonisterne at opnå den ønskede viden, fx om virksomme medicinalplanter, da de ikke var villige til at acceptere nicobarernes vilkår.

Lokal viden og hjælp var altså en vigtig forudsætning for de danske koloniseringsforsøg i hele den behandlede periode. Holdningerne til nicobarerne og deres viden ændredes dog med tiden. Under de tidligste ekspeditioner i 1750'erne og hos de mæhriske brødre blev placeringen af nicobarernes landsbyer samt deres huses konstruktion studeret og rost for at passe godt til klimaet. I slutningen af 1700-tallet blev nicobarerne ligefrem beskrevet som "ædle vilde", der besad en særlig instinktiv forståelse af naturen og deres omgivelser, og kun gennem brug af denne indsigt mentes koloniseringen at blive mulig. I den forbindelse var den vestlige fornuft ikke tilstrækkelig, og man

måtte supplere med brugbare erfaringer fra naturfolkene. Som følge af en stigende tiltro til den vestlige videnskab mistede idéerne om den "ædle vilde" dog gradvist deres betydning i løbet af 1800-tallet. Galathea-ekspeditionens forskere pegede således på, at nicobarernes levevis var et udslag af tilfældigheder frem for gennemtænkte principper. Den lokale viden havde derfor ikke længere værdi i sig selv, og de bagvedliggende, egentlige årsager måtte i stedet undersøges nærmere ved hjælp af rationelle, videnskabelige metoder. I praksis benyttede forskerne sig ikke desto mindre både af lokale informanter og erfaringer. I et større perspektiv har studiet således påvist, at vestlige strategier for kolonisering og underlægning af nye områder ikke blot udsprang fra Europa men i høj grad udvikledes og formedes gennem mødet med lokal viden i kolonierne.

Kilder og litteratur

Arkivalier

Rigsarkivet, København (RA)

Asiatisk Kompagni (ASK)

Afdelingen i Tranquebar, Diverse dokumenter,

2187b 1755-71 Diverse sager ang. Nicobarerne.

Kommercekollegiet 1735-1816 (KK)

Ostindiske sekretariat 1777-97, Korrespondance

1035 1779-85 Journalsager vedk. Nicobarøerne. Bilag til ostindiske journaler.

1036 1786-96 Journalsager vedk. Nicobarøerne. Bilag til ostindiske journaler.

Ostindiske fags sekretariat, Diverse

2055 1770-1808, 1816 Sager vedr. Nicobarerne.

Efterladte embedspapirer, Generalkrigskommissær Christian Ewalds papirer

2131 II

Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet 1816-1848 (GTK)

Ostindiske sager

3306 1827-1831 Skiftedesignationer fra Trankebar og Frederiksnagore.

3307 1832 Skiftedesignationer fra Trankebar og Frederiksnagore.

3308 1833-1838 Skiftedesignationer fra Trankebar og Frederiksnagore.

3309 1845-69 Sager vedr. Galatheaekspeditionen og Nikobarøernes afhændelse.

3323 1816-1838 Nikobarsager.

3324 1839-1848 Nikobarsager.

3325 1848-1856 Nikobarsager.

Guvernør P. Hansens samlinger

3330 1750-1846 Sager vedr. Nikobarøerne.

Privatarkiv
968 Jacobsen, Peder Vilhelm.

H.M. Dronningens Håndbibliotek, København (DH)
Håndskriftsafdelingen
Lichtenstein: "Forslag til Nikkobar-Øernes Kolonisation", manuskript, København, 15. juli 1801.
Rink, Hinrich: "Beretning om Resultatet af de under Expeditionen til Nicobarøerne foretagne Geognostiske Undersøgelse", manuskript, København 1847.

Søkort
Mappe 2, nr. 27 og 30.

Det Kongelige Bibliotek, København (KB)
Larsen, Kay: "Dansk-Ostindiske personalia og data", manuskript dateret København 1912.

Franckesche Stiftungen zu Halle (AFSt)
AFSt M 2 D 33 : 11. Reisetagebuch von David Polzenhagen, 1. september til 21. november 1756.
AFSt M 1 J 6 : 1

Das Unitätsarchiv der Evangelischen Brüder-Unität, Herrnhut (UAH)
R. 15. T.a.1. 1758-60. Akten das Etablissement in Tranquebar u. Nikobaren betr.
R. 15.T.b.2.(0) Diarium aus Nicobar geschrieben von dem sek. br. Joh. Ludolph Lützen, 13. September 1776 bis zum 31. Dezember1781
MDep. XI. 9 Briefe aus Tranquebar von Ao 1773 & 1774
MDep. XI. 12. Br. [Lützen] an MDpn, Nan Cowry, 1776 Dezember 28, Ausfertigung (4 Seiten); dito Abschrift (4 Seiten)
MDep XI.14 b.(2)
NB VII.R.2.133.c Historischer Bericht von Nicobar vom Jahr 1768 bis zum 13ten Sept. 1776 wo das bereits gelesene Diarium angehet.

Kort og Matrikelstyrelsen, København
Korvetten Galatheas Opmaalingskort og Landtoninger.

Trykte kilder

Annesley, James: *Researches into the Causes, Nature, and Treatment of the more Prevalent Diseases of India, and of Warm Climates Generally illustrated with cases, post mortem examinations, and numerous coloured engravings of morbid structures*, London 1828.

Atkinson, G. M.: Notes on the Nicobar Islanders, *The Journal of the Ethnological Society of London*, 2 (2), 1870, s. 137-140.

Bille, Steen: Fra Nikobarerne. Et Foredrag af Steen Bille, viceadmiral, *Geografisk Tidsskrift*, 1, 1877, s. 31-34.

Bille, Steen: *Beretning om Corvetten Galathea´s Reise omkring Jorden 1845, 46 og 47*, bind 1, København, 1849.

Busch, H.: *H. Busch's Journal of a Cruise amongst the Nicobar Islands*, Calcutta 1845.

Carstens, J. L.: En Almindelig Beskrivelse om alle de Danske, Americanske eller West-Jndiske Ey-lande, i Palle Birkelund et al (red.): *Dansk Vestindien for 250 år siden*, København 1981.

Distant, Mr.: Our Present Knowledge of the Nicobarians, *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 6, 1877, s. 209-214.

Engelhardt, Henning Munch: *Det Trankebarske Selskabs Skrifter*, 1, København 1789.

Fryer, John: *A new account on the East-India and Persia in eight letters, begun 1672 and finished 1681*, London 1698.

Galen: *On the properties of foodstuffs (De alimentorum facultatibus)*, introduction, translation and commentary by Owen Powell, Cambridge 2003.

Haagensen, Reimert: *Beskrivelse over Eilandet St. Croix i America i Vest-Indien,* København 1758.

Haensel, Johan Gottfried: *Letters on the Nicobar Islands, their natural productions, and the manner and customs, and superstitions of natives, with an account of an attempt made by the Church of the United Brethern, to convert them to Christianity, addressed by John Gottfried Haensel (the only surviving missionary) to C.I. Latrobe*, London 1812.

Hales, Stephen: *Vegetable staticks, or, an account of some statical experiments on the sap in vegetables: being an essay towards a natural history of vegetation*, London 1727.

Hansen, Carl Adam: Den "lollandske feber", *Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog* , 1, 1913.

Isert, Paul Erdmann: *Reise nach Guinea und den Caribäischen Inseln in Colombien in Briefen an Seine Freunde beschrieben*, København 1788.

Kipling, Rudyard: The White Man's Burden, *McClure's Magazine*, 12, februar 1899, s. 290.

Lind, James: *An essay on diseases incidental to Europeans in hot climates, with the method of preventing their fatal consequences*, London 1768.

Man, Edward Horace: *The Nicobar Islands and their people*, Guildford 1932.Man, Edward Horace: The Nicobar Islanders. Part I, *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 18, 1889, s. 354-394.

Man, Edward Horace: A Brief Account of the Nicobar Islands with Special Reference to the Inland Tribe of Great Nicobar, *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 15, 1886, s. 428-451

Marsden, William: *The History of Sumatra Containing An Account Of The Government, Laws, Customs And Manners Of The Native Inhabitants*, 2. udg., London 1784 (1783).

Meldola, R.: Exhibition of Photographs of Nicobarese, *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 15, 1886, s. 427-428.

Møller, Niels Carl Christian: *Bidrag eller Udkast til Frederiks-Øernes eller de Nikobariske Øbis, Indbyggeres, Producters o.s.v. Beskrivelse*, København 1799.

Møller, Niels Carl Christian: *Beskrivelse over de Nichobarske eller Frederichs-Øerne i Ostindien*, København 1797.

NN: Calendar of a volume containing notifications 1779 to 1824 issued by the Danish administration at Tranquebar, Madras 1908.

NN: *Uddrag af de paa Nicobar-Øerne i Foraaret 1846 anstillede Undersøgelser*, trykt manuskript, København 1846.

Polzenhagen, David: Nachrichten von den sel. Herrn Missionarii Polzenhagen letzen Reise und dessen Lebenslauf auch seligem Absterben, i *Der Königl. Dänischen Missionarien aus Ost-Indien eingesandter Ausführlichen Berichten, Von dem Werck ihres Amts unter den Heyden...* (Halleschen Berichte), Continuation 86, Halle 1760, s. 209-229.

Prahl, Bendix: *De nicobariske Øers nærværende Tilstand samt nytten for den danske Handel at befolke samme*, København 1804.

Rask, Johannes: *En kort og sandfærdig Reise-Beskrivelse til og fra Guinea*, Trondheim 1754.

Raynal, Abbé: *A philosophical and political history of the settlements and trade of the Europeans in the East and West Indies. Revised, augmented*, 2. udg., London 1798 [1770].

Rhode, Peder Christian: *Samlinger til de danske Øers Laallands og Falsters Historie*, København 1859 [1776, 1794].

Rink, Hinrich: *Die Nikobarischen Inseln. Eine geographische Skizze, mit specieller Berücksichtigung der Geognosie*, København 1847.

Rink, Hinrich: *Erindringer fra mit andet ophold på de Nicobarske Øer*, trykt manuskript, udateret.

Roepstorff, Frederik Adolf de: *Vocabulary of dialects spoken in the Nicobar and Andaman Isles with a short account of the natives, their customs and habits, and of previous attempts at colonisation*, New Delhi 1987 [Calcutta 1874].

Roepstorff, Frederik Adolf de: Mindre meddelelser, *Geografisk Tidsskrift*, 1, 1877.

Rømer, Ludevig Ferdinand: *Tilforladelig Efterretning om Kysten Guinea*, København 1760.

Rosen, David: *Erindringer fra mit Ophold paa de Nicobarske Øer med en kort Skildring af Øernes naturlige Beskaffenhed, og deres Indbyggeres Ejendommelighed*, København 1839.

Thornam, Christian: *Skizzer optagne paa Corvetten Galatheas Jordomsejling af Chr. Thornam 1845-47. Uddrag af de paa Nicobar-Øerne I Foraaret 1846 austillede Undersøgelser, trykt som Manuscript*, København 1846.

Tryde, Frederik Christian: *Malthus mod Crome eller om Dannemarks altfor store Befolkning, Aarsagen til den overhaandtagende Armod, samt om de Midler, der herimod bedst kunne anvendes*, København 1816.

Wadstrom, C. B.: *An essay on colonization, particularly applied to the West Coast of Africa, with some free Thoughts on Cultivation and Commerce; also brief descriptions of the colonies already formed, or attempted, in Africa, including those of Sierre Leone and Bulama, in two parts*, London 1794-95.

Wadstrom, C. B.: *A Plan for a Free Community upon the Coast of Africa under the Protection of Great Britain; but Intirely Independent of All European Laws and Governments,* London 1789.

Wulff, Joseph Wulff: *Da Guinea var dansk – Wulff Joseph Wulffs Breve og Dagbogsoptegnelser fra Guldkysten 1836-1842*, indsamlet af Carl Behrens, København 1917.

Litteratur

Aalund, Flemming og Simon Rastén: *Indo-Danish Heritage Buildings of Serampore*, rapport, Nationalmuseets Serampore Initiativ, 2010.

Anderson, Warwick: Disease, Race, and Empire, *Bulletin of the History of Medicine,* 70 (1), 1996, s. 62-67.

Arnold, David: *The tropics and the traveling gaze. India, landscape, and science, 1800-1856*, London og Seattle, 2006.

Arnold, David: "Illusory riches". Representations of the tropical world, 1840-1950, *Singapore Journal of Tropical Geography,* 21 (1), 2000, s. 6-18.

Arnold, David: India's place in the tropical world, 1770-1930, *Journal of Imperial and Commonwealth History*, 26 (1), 1998, s. 1-21.

Arnold, David: *The problem of nature. Environment, culture and European expansion,* Oxford 1996.

Arnold, David: *Colonizing the body. State medicine and epidemic disease in nineteenth-century India*, Berkeley 1993.

Banton, Michael: *The idea of race*, Colorado 1977.

Bayly, C. A.: *Empire and information. Intelligence gathering and social communication in India, 1780–1870*, Cambridge 1996.

Bennike, Pia: Stemmer fra graven – antropologisk, arkæologisk og historisk forskningsprojekt om slavernes vilkår i det tidligere Dansk Vestindien, i Lisbeth Nannested Jørgensen (red.): *Dansk Ekspeditionsfond. Galathea 3 2006-2007*, København 2008.

Bredal, Bjørn: *Manden der ville vise verden, Malthe Conrad Bruun & Malte-Brun*, København 2011.

Brimnes, Niels: *Constructing the Colonial Encounter. Right and Left Hand Castes in Early Colonial India*, Richmond 1999.

Brimnes, Niels: Fra enerådende diskurs til flertydig dialog. E.W. Said's Orientalism og moderne kulturmødeteori, *Kontur*, 8, 2004, s. 26-29.

Brimnes, Niels: Dansk kolonihistorie mellem historievidenskab og antropologi, *Den jyske historiker*, 60, 1992, s. 101-118.

Brøndsted, Johannes (red.): *Vore gamle tropekolonier*, 2. udg., København 1966-67.

Chatterjee, Indrani: *Gender, slavery and law in colonial India*, Oxford 1999.

Cohn, Bernard S.: *Colonialism and its forms of knowledge: The British in India*, Princeton 1996.

Cohn, Bernard S.: The Census, Social Structure and Objectification in South Asia, i *An Anthropologist among the Historians and Other Essays,* Delhi 1987, s. 224-254.

Coleman, Deirdre: *Romantic colonization and British anti-slavery*, Cambridge 2005.

Curtin, Philip D.: *The image of Africa. British ideas and actions, 1780-1850*, London 1965.

Davis, Natalie Zemon: *The return of Martin Guerre*, Cambridge, Massachusetts 1983.

Dirks, Nicholas: *Castes of Mind. Colonialism and the Making of Modern India,* Princeton 2001.

Dirks, Nicholas: Colonial Histories and Native Informants: Biography of an Archive, i Carol A. Breckenridge og Peter van der Veer (red.): *Orientalism*

and the postcolonial predicament. Perspectives on South Asia, Philadelphia 1993, s. 279–313.

Dirks, Nicholas: The Invention of Caste: Civil Society in Colonial India, *Social Analysis,* 25, 1989, s. 42–52.

Driver, Felix: Imagining the tropics. Views and visions of the tropical world, *Singapore Journal of Tropical Geography*, 25 (1), 2004, s. 1-17.

Driver, Felix and Brenda S. A. Yeoh: Constructing the tropics. Introduction, *Singapore Journal of Tropical Geography,* 21 (1), 2000, s. 1-5.

Duncan, James S.: The struggle to be temperate. Climate and "moral masculinity" in mid-nineteenth century Ceylon, *Singapore Journal of Tropical Geography*, 21 (1), 2000, 34-47.

Eilstrup, Per og Niels Eric Boesgaard: *Fjernt fra Danmark. Billeder fra vore tropekolonier, slavehandel og Kinafart*, København 1974.

Feldbæk, Ole og Ole Justesen: *Kolonierne i Asien og Afrika*, København 1980.

Fihl, Esther og A. R. Venkatachalapathy (red.): Cultural encounters in Tranquebar. Past and present, særnummer i *Review of Development and Change*, Madras, 14 (1-2), 2009.

Fihl, Esther: *Tropekolonien Tranquebar*, København 1988.

Fihl, Esther: Kaptajn Steen Billes rejse gennem civilisation og primitivitet, i Annette Damm og Jytte Thorndahl (red.): *Danskeren og den ædle vilde, vore forestillinger om os selv og andre folk i fortid og nutid*, Aarhus 1987 (a).

Fihl, Esther: Om fremmede folks sæder og skikke, *Fortid og Nutid*, 34, 1987 (b), s. 21-32.

Fihl, Esther: Danske rejsebeskrivelser fra 1600-1850. Opfattelsen af "de fremmede", *Årsskrift for Etnografi,* 1984-85, Århus 1986, s. 47-57.

Foucault, Michel: Afterword. The subject and power, i Hubert L. Dreyfus og Paul Rabinow: *Michel Foucault. Beyond structuralism and hermeneutics*, 2. udg., Chicago 1983.

Fritzbøger, Bo: Miljøhistorie – er der noget nyt under solen?, i *Miljöhistoria över gränser,* Skrifter med historiska perspektiv, 3, Malmø 2006.

Garrard, Graeme: *Rousseau's Counter-Enlightenment: A Republican Critique of the Philosophes*, New York 2003.

Ginzburg, Carlo: *The cheese and the worms. The cosmos of a sixteenth-century miller*, London 1980.

Glacken, Clarence J.: *Traces on the Rhodian shore. Nature and culture in Western thought from ancient times to the end of the eighteenth century*, Berkeley 1967.

Gøbel, Erik: The Danish Edict of 16th of March 1792 to abolish the slave trade, *Kruispunt*, 187, XLII, 2001, s. 244-261.

Grant, Mark: *Galen on food and diet*, London 2000.

Grove, Richard H.: *Green imperialism. Colonial expansion, tropical island Edens and the origins of environmentalism, 1600-1860*, Cambridge 1995.

Hannaway, Caroline: Environment and miasmata, i W. F. Bynum og Roy Porter (red.), *Companion encyclopedia of the history of medicine*, London 1993.

Harrison, Mark: *Climates and constitutions. Health, race and British imperialism in India 1600-1850*, New Delhi 1999.

Harrison, Mark: "The tender frame of man". Disease, climate, and racial difference in India and the West Indies, 1760-1860, *Bulletin of the History of Medicine*, 70 (1), 1996, s. 68-93.

Harrison, Mark: Tropical medicine in nineteenth-century India, *The British Journal for the History of Science*, 25 (3), 1992, s. 299-318.

Headrick, Daniel R.: *The tools of Empire. Technology and European imperialism in the nineteenth century*, New York 1981.

Hicks, Stephen R. C.: *Explaining postmodernism: Skepticism and socialism from Rousseau to Foucault*, Tempe: Scholargy Publishing, 2004.

Hiort, Esbjørn, Kjeld de Fine Licht og Hakon Lund (red.), *Tranquebar*, Architectura, Arkitekturhistorisk Årsskrift, 9, København 1987.

Hopkins, Daniel: Peter Thonning, the Guinea Commission, and Denmark's Postabolition African Colonial Policy, 1803– 50, *William and Mary Quarterly,* 3rd Series, 66 (4), 2009.

Hopkins, Daniel: Danish natural history and African colonialism at the close of the eighteenth century. Peter Thonning´s "scientific journey" to the Guinea Coast, 1799-1803, *Archives of Natural History*, 26 (3), 1999, s. 369-418.

Hopkins, Daniel: Peter Thonning´s Map of Danish Guinea and its Use in Colonial Administration and Atlantic Diplomacy, 1801-1890, *Cartographica*, 35, 3/4, 1998, s. 99-122.

Icke-Schwalbe, Lydia: Die Herrnhuter Brüder-Mission auf den Nikobaren. Eine historische Reminiszenz an die "Inseln unter dem Wind", in Michael Mann (red.): *Europäische Aufklärung und protestantische Mission in Indien*, Heidelberg 2006.

Icke-Schwalbe, Lydia & Michael Günther: *Andaman und Nikobaren – ein Kulturbild der Inseln im Indischen Meer*, Dresden-Münster 1991

Inden, Ronald: *Imagining India,* Oxford 1990.

Inden, Ronald: Orientalist constructions of India, *Modern Asian Studies*, 20 (3), 1986, s. 401-446.

Ipsen, Pernille: *Koko's daughters, Danish men marrying Ga women in an Atlantic slave trading port in the eighteenth century*, Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet, SAXO-Instituttet, 2008.

Irschick, Eugene F.: Review af David Arnold: The tropics and the traveling gaze. India, landscape, and science, 1800-1856, London og Seattle, 2006, *The International History Review*, 29 (2), 2007, s. 375-376.

Irschick, Eugene F.: *Dialogue and history. Constructing South India, 1795–1895,* Berkeley 1994.

Israel, Jonathan: *Democratic enlightenment. Philosophy, revolution, and human rights 1750-1790*. Oxford 2011.

Jensen, Niklas Thode: Making it in Tranquebar. Science, medicine and the circulation of knowledge in the Danish-Halle mission, c. 1732-44, i Esther Fihl and A. R. Venkatachalapathy (red.): *Tranquebar and Beyond. Across cultural borders in a South Indian village in past and present*, artikel under udgivelse.

Jensen, Niklas Thode: Science without empire? The 'Tranquebarian Society' between government, mission and Tamil society, c. 1780-1820, artikel under udgivelse.

Jensen, Niklas Thode: *For the health of the enslaved. Slaves, medicine and power in the Danish West Indies*, 1803-1848, København 2012.

Jensen, Niklas Thode: *For Slavernes Sundhed. Sygdom, sundhed og koloniadministrationens sundhedspolitik blandt plantageslaverne på St. Croix, Dansk Vestindien, 1803-1848*, Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet, SAXO-Instituttet, 2006.

Jensen, Niklas Thode: *En verden til forskel? Undersøgelser af sundhedsvæsenet og lægerne i Dansk Vestindien, 1755-1830*, upubliceret speciale, Københavns Universitet, Institut for Historie, februar 2002.

Koustrup, Søren, *Galatheas forunderlige rejse. Jorden rundt 1845-47*, København 2006.

Krieger, Martin: *Kaufleute, Seeräuber und Diplomaten. Der dänische Handel auf dem Indischen Ozean (1620-1868)*, Köln 1998 (b).

Krieger, Martin: Vom "Brüdergarten" zu den Nikobaren. Die Herrnhuter Brüder in Südasien, i Stephan Conermann (red.): *Der Indische Ozean in historischer Perspektive*, Hamburg 1998 (a).

Krogh, Tyge: *Det store natmandskomplot. En historie om 1700-tallets kriminelle underverden*, København 2000 (a).

Krogh, Tyge: *Oplysningstiden og det magiske. Henrettelser og korporlige straffe i 1700-tallets første halvdel*, København 2000 (b).

Krogh, Tyge: Bødlens og Natmandens Uærlighed, *Historisk Tidsskrift*, 16 (3), 1994, s. 30-55.

Kubler, George: The Machine for Living in 18th-Century West Africa, *The Journal of the American Society of Architectural Historians*, 4 (2), 1944, s. 30-33.

Kupperman, Karen Ordahl: Fear of hot climates in the Anglo-American colonial experience, *The William and Mary Quarterly*, 41 (2), 1984, s. 213-240.

Larsen, Kay: Danmark og Slavehandlens Ophævelse, *Historisk Tidsskrift*, 10 (4), 1937, s. 106-108.

Larsen, Kay: *De Dansk-Ostindiske Koloniers Historie. De Bengalske Loger. Nikobarerne*, København 1908.

Larsen, Kay: Det første danske Nikobar-Foretagende 1755-60, *Tidsskrift for Søvæsen*, 78, 1907.

Lillelund, Caroline: Lavkasternes Tranquebar. Om udfordringerne ved at repræsentere lavkasternes materielle kulturarv, *Tranquebar Initiativets Skriftserie*, 8, 2009.

Livingstone, David N.: Race, space and moral climatology. Notes towards a genealogy, *Journal of Historical Geography*, 28 (2), 2002, s. 159-180.

Livingstone, David N.: Tropical climate and moral hygiene. The anatomy of a Victorian debate, *The British Journal for the History of Science*, 32, 1, 1999, pp. 93-110.

Livingstone, David N.: The moral discourse of climate. Historical considerations on race, place and virtue, *Journal of Historical Geography*, 17 (4), 1991, s. 413-434.

Lundbæk, Torben: Corvetten Galatheas indsamlinger til Ethnographisk Musæum 1845-47, i *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 1992.

Mathur, L.P.: *History of the Andaman and Nicobar Islands (1756-1966)*, Delhi 1968.

Nair, Savithri Preetha: Native Collecting and Natural Knowledge (1798-1832). Raja Serfoji II of Tanjore as a "Centre of Calculation", *Journal of the Royal Asiatic Society*, Series 3, 15 (3), 2005, s. 279-302.

Nilsson, Sten: *European Architecture in India 1750-1850*, London 1968.

Nutton, Vivian: Humoralism, i W. F. Bynum og Roy Porter (red.): *Companion encyclopedia of the history of medicine*, London 1993.

Osborne, Michael A.: Acclimatizing the World: A History of the Paradigmatic Colonial Science, *Osiris*, 2nd series, 15, 2000, s. 135-151.

Osborne, Michael A.: *Nature, the Exotic, and the Science of French Colonialism, Bloomington 1994*.

Osterhammel, Jürgen: *Colonialism. A Theoretical overview*, 3. udg., oversat fra tysk af Shelley L. Frisch, Princeton, 1999 [1995].

Packard, Randall M.: *The Making of a Tropical Disease. A Short History of Malaria*, Baltimore 2007.

Petersen, Sophie: *Danmarks gamle Tropekolonier*, Det kongelige Geografiske Selskabs Kulturgeografiske Skrifter, 4, København 1946.

Peterson, Indira Viswanathan: Science in the Tranquebar mission curriculum. Natural theology and Indian responses, i Michael Bergunder (red.): *Missionsberichte aus Indien im 18. Jahrhundert. Ihre bedeutung für die europäische Geistesgeschichte und ihr wissenschaftlicher Quellenwert für die Indienkunde*, Halle 1999 (a).

Peterson, Indira Viswanathan: The cabinet of King Serfoji of Tanjore. A European collection in early nineteenth-century India, *Journal of the History of Collections*, 11 (1), 1999 (b), s. 71-93.

Pratt, Mary Louis: *Imperial eyes. Travel writing and transculturation*, London 1992.

Rasch, Aage: Dansk Ostindien 1777-1845, i Johannes Brøndsted (red.): *Vore gamle tropekolonier*, 7, 2. udg., København 1967.

Rasmussen, Frank Allan: *Holmen – fra flåde til folk*, København 2009.

Rastén, Simon: Encountering the climate of the Nicobar Islands. Danish strategies and methods of colonisation 1755-1848, i Esther Fihl and A. R. Venkatachalapathy (red.): *Tranquebar and Beyond. Across cultural borders in a South Indian village in past and present*, artikel under udgivelse.

Rastén, Simon: The Tranquebar tribute. Contested perceptions during the reign of Rajah Serfoji II of Tanjore, i Esther Fihl og A. R. Venkatachalapathy (red.): Cultural encounters in Tranquebar. Past and present, særnummer i *Review of Development and Change*, Madras, 14 (1-2), 2009, s. 41-60.

Rastén, Simon: Fysiske levn fra danske koloniseringsforsøg på Nicobarerne, i Lisbeth Nannested Jørgensen (red.): *Dansk Ekspeditionsfond. Galathea 3 2006-2007*, København 2008.

Rastén, Simon: *Danske koloniseringsforsøg på Nicobarerne. En kommenteret kildesamling med fokus på de danske kolonianlæg*, rapport, Etnografisk Samling, Nationalmuseet, 2007.

Römer, Hermann: *Geschichte der Brüdermission auf den Nikobaren und des "Brüdergartens" bei Trankebar auf Grunde des handschriftlichen Materials im Unitäts-Archiv zu Hernnhut dargestellt*, Herrnhut 1921.

Ruhland, Thomas: The Moravian Brethren and the Danish-Halle Mission in Tranquebar – the "Garden of the Brothers" at the Centre of a European Conflict, i Andreas Gross, Y. Vincent Kumaradoss og Heike Liebau (red.): *Halle and the Beginning of Protestant Christianity in India*, Halle 2006.

Said, Edward W.: *Orientalism*, London 1978.

Sebro, Louise: *The Governor's Residence and its people. The Danish colony Tranquebar in South India 1780-1845 (arbejdstitel)*, under udgivelse.

Sebro, Louise: *Mellem afrikaner og kreol. Etnisk identitet og social navigation i Dansk Vestindien, 1730-1770*, Ph.d.-afhandling, Historiska Institutionen ved Lunds Universitet, 2009.

Simonsen, Gunvor: *Slave stories. Gender, representation, and the court in the Danish West Indies, 1780s-1820s*, upubliceret Ph.d. afhandling, European University Institute, Department of History and Civilisation, Firenze 2007.

Singh, Simron Jit: *The Nicobar Islands. Cultural choices in the aftermath of the Tsunami*, Wien 2006.

Singh, Simron Jit: *In the Sea of Influence. A World System Perspective of the Nicobar Islands*, Lund 2003.

Sivasundaram, Sujit: Review af Felix Driver og Luciana Martins (red.): Tropical Visions in an Age of Empire, Chicago og London 2005 og David Arnold: The Tropics and the Traveling Gaze. India, Landscape, and Science, 1800–1856, Seattle og London 2006, *The British Journal for the History of Science*, 41, 2008, s. 455-456.

Struwe, Kamma: Dansk Ostindien 1732-1776, i Johannes Brøndsted (red.): *Vore gamle tropekolonier*, 6, 2. udg., København 1967.

Temple, Richard: The tale of Shoan. A borrowed Nicobarese folktale, *Folklore*, 40 (2), 1929, s. 179-182.

Traufetter, Gerald: The Lost Tribes. A Tsunami-Devastated Tribe Finds a Cultural Noah's Ark in Vienna, *Spiegel Magazine*, 12. oktober 2005.

Wagoner, Phillip B.: Precolonial intellectuals and the production of colonial knowledge, *Comparative Studies in Society and History*, 45 (4), 2003, s. 783-814.

Weihe, Hans-Jørgen Wallin: *Historical Encounters in the Nicobar Islands. Trade, missions, visitors and colonists. The situation until the end of the last Danish colonial attempt in 1848*, Lillehammer 2006.

Weihe, Hans-Jørgen Wallin: *"Social work", missionary work and colonialism as part of the power game. David Rosen, missionary in India 1818-1831 and 1834-1838. David Rosen's attempt to colonize the Nicobar Islands 1831-1834*, Lillehammer 1999.

Weltman-Aron, Brigitte: *On other grounds. Landscape gardening and nationalism in eighteenth-century England and France*, Albany 2001.

Winsnes, Selena Axelrod (red.): Editor's Introduction, i *Letters on West Africa and the slave trade. Poul Erdmann Isert's Journey to Guinea and the Caribbean islands in Colombia (1788),* New York 1992.

Wolff, Torben: Ethnographic observations on the Nicobar Islands from the Galathea Expedition 1950-1952, *Folk*, 46/47, 2004-05.

Worboys, Michael: Germs, malaria and the invention of Mansonian tropical medicine: From diseases in the tropics to "tropical diseases"', i David Arnold (red.): *Warm climates and western medicine: The emergence of tropical medicine, 1500-1900*, Amsterdam og Atlanta 1996.

Illustrationer

Vignet: Nicobarsk skibsmodel af europæisk skib hjembragt med korvetten Galathea (Nationalmuseet, Etnografisk Samling).

s. 30: "En Nicobarsk Familie" (Rosen 1839).

s. 41: Optegnelser af jordforhold (DH, Rink 1847).

s. 46: Udsnit af kort over Nancowry, Isaac Karth, Tranquebar 1774 (UAH TS Mp 317 8a).

s. 61: Tegning af Nicobarhus (DH, Lichtenstein 1801).

s. 64: Udsnit af "Etablissementet Frederikshøj på Kamorte", Hestmann, 1831 (RA, Kort- og Tegningsamlingen, Rentekammersamlingen, Mappe 337, 817).

s. 74: Nicobarhuse (Thornam 1846).

s. 80: De mæhriske brødres koloni på Nancowry, Hegner, 1778 (Völkerkundemuseum, Herrnhut).

s. 86: Korvetten Galathea ved Nancowry (Thornam 1846).

Bilag

Oversigt over danske koloniseringsforsøg

1755-56	Første danske koloniseringsforsøg på Great Nicobar. Kolonien Ny Danmark oprettes.
1756-57	Kolonien flyttes og Ny Sjælland oprettes på Camorta.
1768-87	De mæhriske brødres koloni Tripjet på Nancowry.
1787-1809	Den danske loge opretholdes på Nancowry.
1831-34	David Rosens første koloni Frederikshøi på Camorta.
1831-34	David Rosens anden koloni på Mongkata-højen på Camorta.
1833	David Rosens koloniseringsforsøg på Trinket.
1833-34	David Rosens koloni Frederikshavn på Camorta.
1846-48	Galathea-ekspeditionens koloni på Pulo Milu.
1868	Nicobarerne overdrages formelt til England.

Oversigt over upublicerede koloniseringsforslag [1]

Engelhardt, Henning: Beretning fra Nicobarerne og forslag til kolonisering, 12. november 1785 (RA KK 2131 II og 1035).

Fiellerup, Hans Jacob: "Ærbødigst Forslag til Nicobar eller Frederiks-Øernes Colonisering", Serampore, 13. januar 1819 (RA KK 2131 II).

Hansen, Peder: Koloniseringsforslag, 21. december 1846 (RA GTK 3330).

Kølle, Peter Martin: Ansøgning, Odense, 26. januar 1859 (RA GTK 3310).

Lichtenstein, Franz v.: "Forslag til Nicobar-Øernes Colonisation", København, 15. juli 1801 (RA KK 2131 II og DH Håndskriftsafdelingen).

Lichtenstein, Franz v.: "Plan til Nicobars Oprydning", 9. sept. 1790, Tranquebar (RA ASK 2131 II).

Mackey: Koloniseringsforslag, Calcutta, 16. december 1845 (RA GTK 3330).

Møller, Niels Carl Christian: "Oversyn over de Nicobarske Øer med Plan til benævnte Øers Dyrkelse", København, 24. december 1798 (RA KK 2055 og 2131 II).

NN: Udateret forslag, formentlig Prahls omtalte ansøgning fra 1787 (RA KK 2131 II).

Roepstorff, A.: "Nicobar-Øernes Colonisation", dampskibet Ganges i Penang, 31. maj 1847 (RA GTK 3309).

Rosen, David: Ansøgning til Frederik 6., Cudalur, 18. januar 1828 (RA GTK 3323).

Rosen, David: Ansøgning til Frederik 6., Cudalur, 20. december 1827 (RA GTK 3306 og 3323).

Soetmann, Christian: Forslag til ny kolonisering af Nicobarerne, Porto Novo, 7. januar 1790 (RA KK 1036).

Soetmann, Christian: Forslag til ny kolonisering af Nicobarerne, 7. juni 1787, tysk (RA KK 1036 og 2131 II).

Stibolt: P.M. fra Stibolt til Grev Moltke, København, 9. April 1783 (RA KK 1035).

Stibolt: P.M. fra Stibolt til Guldberg, København, 19. oktober 1782 (RA KK 1035).

[1] For de publicerede koloniseringsforslag, se under trykte kilder.